٥٨٥

اسم نویسنده؟

٥٨٥

اسم نوشته؟

٥٨٥

اسم مؤلف ؟

هو

یا طبیب القلوب

هذا
صحیفة موجزة
وافیة کافیة المسمی
# تقویم الابدان
فی علاج اسقام
الانسان

| عدد اوراق کتاب | نام مرضها | فهرست امراضی که بهر ورق کتاب مذکور است | | | | حاشیه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ۱ | حمّی یوم | حمّی یوم از گرمی آفتاب و مانندان | حمّی یوم از بستگی مساهها | حمّی یوم از غذاها و دواهای گرم | حمّی یوم از رنج و تعب | در بیان تقسیم مطلق مرض و تقسیم |
| ۲ | حمّی یوم | حمّی یوم از خشم و غضب | [illegible] | حمّی یوم از بیخوابی | [illegible] | حمّی یوم و وجه تسمیه و غیر آن |
| ۳ | حمّی خلطی | [illegible] | حمّی شطر الغب | [illegible] | [illegible] | در بیان تقسیم حمّی خلطی و اقسام آن |
| ۴ | حمّی خلطی و حمّی دق | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معالجاتیکه صفحه گنجایش ندارد |
| ۵ | اقسام ورمها و جوشها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ورم صلب | در تعریف ورم و تقسیم آن |
| ۶ | اقسام ورمها و جوشها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان چیزهای متعلق ببدن |
| ۷ | امراضیکه عارض پوست بدن میشود از اسباب ... و خصوصیت ... | [illegible] | جذام | [illegible] | [illegible] | در بیان تقسیم امراضی که عارض شود |
| ۸ | امراضیکه عارض ... میشود ... خصوصیت بعضوی ندارد | قوبا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | پوست ... وجه تسمیه و غیر آن |
| ۹ | امراضیکه عارض پوست بدن میشود و خصوصیت بعضوی ندارد | [illegible] | بثور صغار | [illegible] | ثالیل و ... | در بیان اموری که تعلق کلی |
| ۱۰ | امراضیکه عارض پوست بدن میشود و خصوصیت بعضوی ندارد | نار فارسی | [illegible] | ام الدم | [illegible] | بورق نهم و دهم دارد |
| ۱۱ | مرضهائیکه در پوست سر و روی پیدا میشود | داء الثعلب و داء الحیة | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان اموریکه تعلق کلی |
| ۱۲ | مرضهائیکه در پوست سر و روی پیدا میشود | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بورق یازدهم و دوازدهم دارد |
| ۱۳ | مرضهائیکه بهم میرسند در پوست دست و پا | [illegible] | داء الفیل | [illegible] | [illegible] | در تفصیلی که محتاج الیه امراض دست و پاست |
| ۱۴ | مرضهائیکه بهم میرسند در پوست دست و پا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | کدام مشترک بینهما و کدام محتوی یکی از آنهاست |
| ۱۵ | جراحتها و زخمها | جراحت تنها | زخم کهنه تنها | [illegible] | زخم کهنه با گرمی مزاج | در تعریف جراحت و بیان اقسام آنها |

[illegible]

| عدد اوراق کتاب | نام مرضها | فهرست امراضی که در هر ورق کتاب مذکور است | | | | حاشیه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ۱۶ | جراحتها و زخمها | زخم کهنه با ... | زخم کهنه با ... | زخم کهنه ... | ... | [illegible] |
| ۱۷ | کلام در بعضی دیگر از زخمها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان معالجه استخوان شکسته و سایر |
| ۱۸ | در بعضی از زخمها ... | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | زخمها و آنچه متعلق است بورق ... |
| ۱۹ | در معالجه گزیدن جانوران زهردار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تفصیلی که ورق نوزدهم |
| ۲۰ | در معالجه گزیدن جانوران زهردار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | و بیستم احتیاج بآن دارند |
| ۲۱ | کلام در باب زهرهای کشنده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان کشنده که دواهای ... |
| ۲۲ | کلام در باب زهرهای کشنده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ... سردی یا گرمی ... |
| ۲۳ | کلام در باب زهرهای کشنده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در معالجه ... که از این دواهای |
| ۲۴ | کلام در باب زهرهای کشنده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | کشنده خورده باشد |
| ۲۵ | کلام در باب زهرهای کشنده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان ... |
| ۲۶ | کلام در باب زهرهای کشنده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | باشد و از پرهیز چگونه رفتار کنند |
| ۲۷ | کلام در درد و اقسام آن | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در شناختن مرضها که مخصوص ... |
| ۲۸ | کلام در درد و اقسام آن | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بعضوی از اعضا و سایر متعلق به |
| ۲۹ | مرضهای دماغ | [illegible] | [illegible] | صرع | [illegible] | در تفصیل اسباب و علامات و معالجه |
| ۳۰ | مرضهای دماغ | کابوس | مالیخولیا ... | قطرب | [illegible] | امراضی که در ورق سی ام ... |

[illegible]

| عدد اوراق کتاب | نام مرضها | فهرست امراضی که در هر ورق کتاب مذکور است | | | | حاشیه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ۳۱ | مرضهای نخاع | فالج و خدر | [illegible] | رعشه | [illegible] | در تفصیل اسباب و علامات و معالجه امراض |
| ۳۲ | مرضهای نخاع | تشنج از پری [illegible] | تشنج از یبس | رعشه و اختلاج | صرع | که در ورق سی یکم و سی و دویم مذکور شد |
| ۳۳ | مرضهای پلک چشم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان طبقات چشم و امراض |
| ۳۴ | مرضهای پلک چشم | [illegible] | شتره | شعیره | توثه | که عارض میشود در آنها |
| ۳۵ | مرضهای پلک چشم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در اموری که تعلق کلی بورق |
| ۳۶ | مرضهای پلک چشم | [illegible] | [illegible] | سلاق | شترناق | سی و پنجم و سی و ششم دارد |
| ۳۷ | مرضهای طبقه ملتحمه | رمد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان امراض طبقه |
| ۳۸ | مرضهای طبقه ملتحمه | سبل | ظفره | [illegible] | [illegible] | ملتحمه علی سبیل التفصیل |
| ۳۹ | مرضهای طبقه قرنیه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تفصیل امراض طبقه قرنیه |
| ۴۰ | مرضهای طبقه قرنیه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | و بیان آنها |
| ۴۱ | مرضهای [illegible] عنبیه [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان امراض [illegible] |
| ۴۲ | میان طبقه قرنیه و رطوبت جلیدیه [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | علی سبیل التفصیل |
| ۴۳ | مرضهای عصب چشم و دردهای گوش | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تفصیل امراض و عصب مجوف |
| ۴۴ | مرضهای عصب چشم و دردهای گوش | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | که از دماغ بچشم آمده است |
| ۴۵ | مرضهای گوش و بینی | [illegible] | صدای گوش | خارش | [illegible] | در بیان اموری که تعلق بورق |

| عدد اوراق کتاب | نام مرضها | فهرست امراضی که در هر ورق کتاب مذکور است | | | | حاشیه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ۴۶ | مرضهای گوش و بینی | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | چهل و پنجم و چهل و ششم دارد |
| ۴۷ | مرضهای آلت بویائی و مرضهای زبان | [illegible] | زکام | [illegible] | [illegible] | در تقسیم مرضهای آلت بویائی |
| ۴۸ | مرضهای آلت بویائی و مرضهای زبان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | و زبان علی التفصیل |
| ۴۹ | مرضهای لب و دندان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | درد دندان | در تقسیم مرضهای |
| ۵۰ | مرضهای دندان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | لب و دندان |
| ۵۱ | مرضهای دندان و گوشت بن دندان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان امور متعلقه |
| ۵۲ | مرضهای گوشت بن دندان [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ورق پنجاه و یکم و پنجاه و دوم |
| ۵۳ | مرضهای حلق و حنجره و قصبه ریه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان تفصیل امراض |
| ۵۴ | مرضهای حلق و حنجره و قصبه ریه | [illegible] | ربو | [illegible] | ذات الریه | ورق پنجاه و سیم و پنجاه و چهارم |
| ۵۵ | آمدن خون و چرک از حلق و مرضهای | نفث الدم | نفث المده | سل | ذات الجنب | در تفصیل امراض حلق |
| ۵۶ | پرده های [illegible] و مرضهای [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] دل | [illegible] | و اضلاع و حجاب و دل |
| ۵۷ | مرضهای دل | [illegible] | [illegible] | خفقان | [illegible] | در تقسیم امراض دل |
| ۵۸ | مرضهای دل | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | علی سبیل التفصیل |
| ۵۹ | مرضهای ری | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تفصیل مرضهای |
| ۶۰ | مرضهای [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | اعضای غذا |

| عدد اوراق کتاب | نام مرضها | فهرست امراضی که در هر ورق کتاب مذکور است | | | | حاشیه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ٦١ | مرضهای معده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تقسیم |
| ٦٢ | مرضهای معده | در معده ورم [illegible] | [illegible] | [illegible] | بولیموس | امراض معده |
| ٦٣ | مرضهای معده | [illegible] | وجع [illegible] | عطش | [illegible] | در بیان |
| ٦٤ | مرضهای معده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | تفصیل وجع الفواد |
| ٦٥ | مرضهای معده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تفصیل مرض هیضه |
| ٦٦ | مرضهای معده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | وغیر آن از امراض معده |
| ٦٧ | مرضهای امعا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تقسیم امراض امعا و کیفیت |
| ٦٨ | مرضهای مقعد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | انتهاء سبیل التقصید |
| ٦٩ | مرضهای جگر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان امور که تعلق بورق |
| ٧٠ | مرضهای جگر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | شصت و نهم و هفتادم دارد |
| ٧١ | استسقا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در مرضهای کرده |
| ٧٢ | مرضهای زهره و سپرز | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مفصلا و اسباب آن |
| ٧٣ | مرضهای سپرز و گرده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | تفصیل مرضهای گرده |
| ٧٤ | مرضهای گرده | ورم [illegible] | بول الدم | بول المدة | سلس البول | و اسباب آن |
| ٧٥ | مرضهای مثانه و انثیین | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بیان امراض مثانه و انثیین |



| عدد اوراق کتاب | نام مرضها | فهرست امراضی که در هر ورق کتاب مذکور است | | | | حاشیه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ٧٦ | مرضهای مثانه و سنگ و انثیین | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در اسباب و علامات آن مفصلا |
| ٧٧ | مرضهای انثیین و ذکر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تقسیم امراض |
| ٧٨ | مرضهای انثیین و ذکر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | انثیین و ذکر |
| ٧٩ | مرضهای رحم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تقسیم امراض |
| ٨٠ | مرضهای رحم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | رحم مفصلا |
| ٨١ | مرضهای رحم | سرطان رحم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در تقسیم مرض سرطان رحم |
| ٨٢ | مرضهای رحم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | و تمیز او از سایر امراض |
| ٨٣ | مرضهای رحم و پستانها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان آبستن نشدن که آیا از طرف |
| ٨٤ | مرضهای رحم و پستانها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مرد است یا از طرف زن و علامات آن |
| ٨٥ | مرضهای ورک و پاها | عرق النسا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | در بیان امراض سرین و پاها |
| ٨٦ | مرضهای ورک و پاها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | و کیفیت معالجه آنها علی التفصیل |
| | | | | | | |
| | | | | | | |
| | | | | | | |
| | | | | | | |

کتاب تقویم الابدان

بسم الله الرحمن الرحیم

سپاس بی‌قیاس حکیم درمان آفرینی را سزاست که باقتضای حکمت بالغه استعلاج تقویم ابدان بشریه از مواد جداول اعصاب و عروق جداول کرد
اوراق آن بقانون طب نموده که بحکم کریمه ولقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم هر یک از صفحات باهرات روحه شایسته و طور
بالسنجی باحکام کلیه قدرت کامله و ارقام جمیله رحمت شامله آراسته تمام نوازند داشت و بالسنجه های عصای شایقه خفیه هر درد مواد معروف
بر سیاری اسباب علامات سررشته معرفت آنرا بدستور دیرینه دست شناسای اطبا جدا قسمت داده که تا بار بار یک نبض هر کس
نسخه بندی تمام احوال نموده جهت بیچاره جویان اسقام و آلام کافه تمام توانسته کاشت و درود نامعدود بر رسول مختار و دفتر راز ...
قانون شریعت غرای معمول ایش منتظم ساخته علم مدار و روحالت و مادیات و عاجات از شفقت بدیع معقوله ایش درمان هر ...
گناهکاران و نازیبا علیه و علی آله الائمة و عترة اطباء الامة من الصلوة افضلها ومن التحیات اکملها ادویه درمان بعالم رفع الامراض والعلل
و بعد بر جلیسان محکمه شناسائی و نسخه نویسان مطلب معرفت و دانائی پوشیده نیست که کتاب تقویم الابدان تالیف یحیی بن عیسی
بن علی بن جزله که در باب تدبیر امراض و معرفت اسباب اعراض سمت نگارش بنام فرمانفرمای عصر مولف مقتدی بامرالله یافته
در میان کتب مولفه در فن شریف طب بوجوه بسیار از وجه اختصار جامع مسائل ضروریه و حاوی فواید بسیار است چون در انوار ... طالع
بلند باری رتبه ارجمند والا مطرح اشعه انوار آفتاب طلوع عالیحضرت نواب کامیاب گردون قباب سپهر جناب ...
مصطفوی آداب مرتضوی القاب نشو رنگ گلستان دین و دولت گلگونه بهارستان ملک و ملت شیرازه اوراق سلطنت و
شهریاری فهرست صحیفه کامل عظمت و بختیاری ذخیره آمال امیدواران ذریعه انتظام احوال تهیدستان مسکین نواز که قانون ...
... گری علت ... کافه جهانیان نسخه ایست موافق و تشخیص التفات بلند آوازه ... بر دل همه ... الحسینی
فروزنده چهر سپهر عدالت و عالم پناهی ... گوهر بحر سیادت و پادشاهی ... السلطان
بن السلطان بن السلطان والخاقان بن الخاقان بن الخاقان السلطان شاه سلیمان الصفوی الموسوی الحسینی بهادر خان خلد الله تعالی ایام اقباله

بالنبی

بالنبی محمد و آله گردیده ازانجا که حیات جسم و جان کافه شیعیان را بر ذمت همت والا واجب دانسته اند و رفع هر گونه نقص و خلل
از سایر اشیا لازم میشمارند در آئینه خورشید مثال خاطر ملکوت ناظر جلوه فرمای خیال انجمنی گردید که کتاب مسطور از لباس
لغت عربی برآمده در جامه زیبای لهجه فارسی جلوه حقایق نمائی نماید تا از قید بدنامی نسبت مقتدی بامرالله که در نظر
استحسان ارباب بصیرت چشم زخم تمام عیاری این کتاب مستطاب گردیده در پادشاه اهل جزو نازل منزله ... و مشهوران
فضایل آداب است رهائی یافته بنام نامی و اسم سامی این منتخب مجموعه کون و مکان و زبده نتایج ارکان لا زال ...
لدعائم الجور والطغیان بمواد العدالة واللطف والاحسان بنابث نموت مولد هم که از صفحات ... حق اثنی عشری
گرفته بعد از تحلیه باین حلیه الهی و تزیین ... عالیحضرت سپهر منزلت پادشاهی ... وجود سرمایه تخریر
و کافه اهل ایمان از فواید آن مستفید گشته ثواب آن روزگار فرخنده آثار اولیای دولت قاهره عاید گردیده در حیطه
مطالعه خواص و عوام قرار گیرد لهذا حسب الامر الاعلی کمترین بندگان اخلاص لقب محمد اشرف بن شمس الدین
محمد طبیب مامور گردیده که ترجمه باسلوب ... کارگذاری ترجمه نموده بعبارت واضحه فارسی جمیع مسائل و مطالب
کتاب مزبور را بر صفحات تالیف نگارد بنا بر علیه امتثالا للامر الاقدس الاعلی مانند قلم کمر امتثال ... توام بر میان ...
بقانون مقرر شروع در ترجمه نسخه مزبوره نموده و من الله الاستعانة فی کل مطلوب و مقصود گفته است مولف این کتاب بعد از حمد و سپاس
الهی و نعت حضرت رسالت پناهی تحیه که ترتیب داده ام این کتاب را بر وجهی که بیرون آوردن مطلب از آن آسان تر و نفع رسانی
از آن بیشتر است و کم حجم و پر فایده است و ساخته ام این کتاب را بر صورت تقویم و بر حاشیه آن ذکر کرده ام نسبت مضار او فایده
چند را که در خانهای دوازده گانه که مذکور میشود جای آن نبود و آن خانها گنجایش آن نداشت و از برای هر مرضی
دوازده خانه ترتیب داده ام اول نام مرض مذکور است و در خانه دوم مزاجی که باعث آن مرض بیشتر عارض شود در خانه سیم
سن و سالی که در آن سن و سال آن مرض بیشتر عارض شود مذکور است و در خانه چهارم فصلی از فصول که در آن فصل آن مرض بیشتر عارض شود
مذکور است و در خانه پنجم شهری که در آن شهر آن مرض بیشتر عارض شود مذکور است و در خانه ششم مذکور شود که آن مرض خطرناک است یا نه و در خانه هفتم سبب آن مرض مذکور میشود
و در خانه هشتم علامات آن مرض مذکور میشود و در خانه نهم اینکه در آن مرض استفراغ بجهت دفع خلط از بدن بهتر است که ... خواه باسهال یا بقی یا بادرار بول یا بعرق
و خون باید کرد یا نه مذکور میشود که اگر استفراغ باید کرد بچه طریق مناسبت بفصد یا باسهال یا بحقنه یا با مثال آن و چون که مردم در باب ... سه قسمند
قسم اول جماعت اند که دواهای بد مزه را نگاه ... نمی‌توانند برد مانند پادشاهان و امرا و ... و اطفال قسم دوم گروهی ...
... تحصیل بعضی از دواها ... مانند درویشان قسم سیم طایفه اند که هر بد مزه میتوانند خورد و قدرت بر تحصیل انواع مواد ... بنابر این ... خانه
... خانه وضع شده و ... از آن ... باشند که مناسب قسم اول از مردمان است مذکور میشود و این را معالجه پادشاهانه نامیده ام
و این خانه دهم است و در خانه دیگر دواهای کم قیمت که در اکثر جاها بهم میرسد و مناسب قسم دوم از مردمان است ... این را معالجه درویشانه و سهل الوجود نامیده ام
و این خانه یازدهم است و از این خانه خانه دیگر قرار داده ام که در آن خانه در باب معالجه ... ذکر ... که ... مناسب ...
در آنجا ... و اگر جایی که احتیاج بعمل دست باشد طریقه آنرا در آنجا ... و این را معالجه عام نامیده ام و من الله التوفیق ...

## حمی یوم

درق ۱

| نامها | حمی یوم [illegible] | حمی یوم [illegible] | حمی یوم [illegible] | حمی یوم [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاج حمیات | گرم | سرد و خشک | گرم | خشک |
| سنهای مناسب | جوانان | کهولت | جوانان | جوانان |
| فصلهای مناسب | تابستان | تابستان | تابستان | تابستان |
| سمتهای مناسب | جنوبی | شمالی | [illegible] | گرمسیر |
| بلاد مناسب خط | بلاد خط استوا | بلاد خط استوا | بلاد خط استوا | بلاد خط استوا |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامات | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| نبض | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| قاروره و غذا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## معالجه عام

۱

معالجه که مشترک است در میان اقسام حمی یوم که در صفحه سابق مذکور است قطع کردن سببی است که باعث حمی شده پس از آنکه سبب حرارت آفتاب و مانند آن باشد روغن گل سرخ و گلاب و اندکی سرکه بهم بیامیزند و بر سر کرم بریزند و پارچه کتان بدان تر کنند و با یخ سرد کرده بر سر بگذارند و چون گرم گردد بردارند و سرد کرده باز بر سر گذارند و چون تب ساکن گردد بحمام روند و آبی که بنفشه و نیلوفر در ان جوشانیده باشند در حمام بر سر بریزند و چون از حمام بیرون آیند شیره جو با قند سفید با یخ سرد کرده بیاشامند یا نانی که در آب سرد تر کرده باشند تناول نمایند یا مزوره از کدو و ماش میل کنند و بعد از غذای مذکور آسایش نموده بخواب روند

صاحب این حمی را بجامهای نرم بپوشانند در خانه گرمی بدن وی را بهمواری بمالند و چون تب ساکن شود بحمام رود و چون از حمام بیرون آید باید که جامه نو پوشیده باشد و غذا تیهو یا جوجه مرغ خانگی طبخ نموده یا کباب کرده تناول نماید و مرزنجوش ببوید و اگر تب بکلی ساکن نشود و اندکی حرارت باقی باشد و نبض اختلاف داشته باشد و قاروره خام بود باید دانست که به تب عفونی منتقل شده یا خواهد شد پس باید که فصد کرده شود اگر قوت بیمار و سن او و وقت موافق و مناسب باشد و غذا شیره جو باشد و بعد از آن شربت لیمو و چون تب ساکن شود با جوجه مرغ خانگی

صاحب این حمی باید که اگر فصل تابستان باشد در جای خنک استراحت کند و شربتی از شیره تخم خرفه و کلاهو و قدری شربت انار میل کند سرد کرده با یخ و مزوره از ماش و اسفناج و کدو و روغن بادام تناول کند یا آرد گندم بو داده با آرد جو با آب سرد با نبات سفید شیرین کرده میل نماید و اگر فصل زمستان باشد در خانه که هوای آن معتدل باشد آرام گیرد و شربت غوره بیاشامد و چون تب ساکن شود بحمام رود و بعد از بیرون آمدن ساعتی آسایش نموده پس غذا جوجه مرغ خانگی با آب غوره یا آب انار میل کند پس بسیار بخوابد و آسایش کند

صاحب این حمی باید که آسایش کند در جای معتدل الهوا خواه در تابستان و خواه در زمستان و چون تب ساکن شود بحمام رود و آب گرم بکار برد و چون از حمام بیرون آید بمالند بدن او را بروغن بنفشه یا نیلوفر مالیدنی هموار و غذا جوجه مرغ خانگی و بادام و زغاره و کاشنی و کاهو و خرفه میل نماید و غذاهای مشترک میل نماید تا بدل شود از آنچه که بسبب عرق و تب تحلیل رفته از بدن ابا کرده .

۱ با اسباب و علامات و معالجات در صفحه بیستم برابر مذکور است

# معالجه علت یعنی معالجه کردن انجماد ها و کدا نیست ۲

معالجه صاحب این مرض اینست که اول با خشم او را ساکن کنند و چون خشم ساکن شود تب و بلی کند بحمام رود و در آب شیرین نیم گرم قدری بنشیند و اگر وقت تابستان باشد آب سرد بکار برد و چون از حمام بیرون آید آسایش کند و بوهای خوش مثل گلاب و صندل و کافور بکار برد و بیاشامد شربتی از آب انار و گلاب و قند سفید سرد کرده بیخ و غذاهای سرد مثل ماهی تازه و ریزه که با آب غوره و آب نارنجه باشند میل کند و آسایش و خواب بسیار کند

معالجه صاحب این مرض اینست که اول با رفع غم و اندوه وی کنند بانچه ممکن باشد مثل آوازها و سازهای خوش پس مالند بدن او را بهواری و چون تب ساکن شود بحمام رود و در آب نیم گرم شیرین بنشیند و چون از حمام بیرون آید غذاهای معتدل مثل گوشت بره و بزغاله و ماهی تازه میل کند و اگر تابستان باشد در جای خنک آرام گیرد و اگر زمستان باشد در جای گرم و باید که بسیار خواب بکند

معالجه صاحب این مرض اینست که چاره کنند که او را خواب ببرد و بگیرند بدن او روغن تخم کدو و روغن بنفشه در سینی و آبی که جوشانیده باشند در آن بنفشه و نیلوفر و پوست خشخاش و جو نیم کوفته بر سر او بریزند و چون ساکن شود تب بحمام برود در جایی که معتدل است قرار گیرد نه در جایی که بسیار گرم است و بریزند بر سر او آب شیرین نیم گرم و بمالند بدن او را بروغن بنفشه و مانند آن و چون از حمام بیرون آید ساعتی استراحت کند و بعد از آن غذاهای لطیف مثل جوجه مرغ و کدو بخورند و باید که از مجامعت و اعراض نفسانی مثل خشم و اندوه دوری کند که باعث زیادتی خشکی بدن است

معالجه صاحب این مرض اینست که اول مشغول معالجه ورم شوند بانکه بمالند بر ورم دواهای سرد مثل صندل و گلاب و آب عنب الثعلب و تباشیر و مانند لعاب بزرقطونا و گلاب و اندک قند سفید و شیره تخم خرفه و بنادل نامه مزوره کدو و اسفاناج و مانند آن بخوره و باید که تا ورم هست پرهیز کند از حمام و بحمام نرود و چون ورم برطرف شود و تب ساکن گردد بجایی رود که آب آن شیرین باشد و بسیار حرکت نکند

---



## حصه سوم

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | گرم | سرد و خشک | سرد و خشک | گرم |
| سالها | جوانان | دو مویان | دو مویان | جوانان |
| فصلهای سال | تابستان | پائیز | پائیز | تابستان و بهار |
| شهرها | جنوبی | شمالی | شهرهای که هوای آن خشک باشد | جنوبی |
| سلامتی و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سیم ماده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه و [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

بعد از آنکه اسهال خلط کرده باشند یا شانه روز نوبه آب تمر هندی صاف کرده با سکنجبین و گلاب با اندک قند و آب انار و روز بعد از نوبه بیاشامد شیرهٔ جو بیست و پنج مثقال با هفت مثقال قند سفید و بعد از این دوا چهار ساعت بیاشامد هفت مثقال سکنجبین ساده و بعد انار ترش شیرین و آلو و کاهو تناول کنند و اگر فصل تابستان باشد باید که سرد کنند برنج اینجه تناول کنند و در خانه که هوای آن سرد باشد قرار گیرند و اگر فصل زمستان باشد در خانه که هوای آن معتدل باشد قرار گیرند و با آب گرم و سکنجبین قی فرمایند و بعد از آن شربت غوره یا شربت انار یا شربت ریباس میل فرمایند

هرگاه ظاهر شود علامات نضج اسهال خلط باید کرد بمطبوخ افسنتین و باید که در روز نوبه غذا میل نکنند اما اگر قوت ضعیف باشد بیاشامند شیرهٔ جو و قند با شیرهٔ سبوس گندم بعد از آنکه عرق کرده باشند و در غیر روز نوبه شیرهٔ جو با قرص کهربا دهند و بعد از آن سکنجبین و غذا جوجه مرغ خانگی یا تیهو میل فرمایند

اگر عارض شود تب ربع در تابستان و رستن جوانان اکتفا باید کرد در معالجه آن بآنچه مذکور شد در صفحه گذشته و غذاهای لطیف میل باید کرد مثل شوربای تیهو و جوجه مرغ خانگی نه غذاهای غلیظ مثل ماهی و سیر و میوه‌ها و گوشت گاو و گوشت بز و عدس و فصد باید کرد اگر قوت و فاقهٔ وطبیع اشتهاء بعد از کمال نضج ماده باید داد در روز غیر نوبه قرص غافث با سکنجبین باید داد و در روز نوبه باید فرمود سکنجبین که جوشانیده باشند در او زبیب آب گرمی که جوشانیده باشند با شبت و لحظه است این مانند که موی لیس بر از آنکه یا ویزه ذکر کردن صاحب ربع و همچنین عنکبوت را هر گاه بپایند با روغن زیتون و همچنین جامهٔ مرد را هرگاه زن زاینده بپوشد و بعد از آنکه صاحب ربع بپوشد نفع میکند ربع را تجربه شده است

سزاوار است آنکه در این تب اهتمام کنند بر فع خلط بلغم و پرهیز زیاده کنند و اگر عارض شود تشنگی در این تب بیاشامند بیست مثقال شیره جو پیش از نوبه شش ساعت و بعد از نوبه پنج ساعت تناول کنند بیست مثقال سکنجبین ساده و آب سرد و اگر تشنگی نباشد کشک کنند بکلفند و سکنجبین ساده و اگر قوت ضعیف باشد تناول کنند دراج و جوجه مرغ خانگی کباب کرده یا شوربا نموده و هرگاه ظاهر شود علامات نضج اسهال کنند بحبی از زنجبیل و غاریقون و ایارج فیقرا که هر یک ۵ دانگ باشد و نمک هندی یکدانگ و این حب را وقت سحر با آب نیم گرم تناول کنند و قی باید فرمود با آب گرم و سکنجبین و اندکی نمک نیم کوفته و اگر این تب بطول انجامد و معده ضعیف شود پس باید که تناول کنند قرص مصطکی و عود هندی از هر یک ۵ دانگ نیم کوفته با جهار مثقال جلاقند آفتابی صبح ناشتا بنهند انشاءالله از بین برود

| ورق ٣ | جسم خلطی | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| اسامی امراض | مزاج حمیات | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | سن | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| حمی عفونی | گرم و خشک | جوانان | تابستان | گرم و خشک | بلاد حاره است | عفونت خلط صفرا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم و تر | کودکان و جوانان | بهار | گرم و تر | بلاد حاره است | عفونت خلط خون | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| حمی ربع | سرد و خشک | دوران اوان | پائیز | معتدل | بلاد حاره است | عفونت خلط سودا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| حمی بلغمی | سرد و تر | کودکان و پیران | زمستان | سرد و تر | بلاد شمالیه است | عفونت خلط بلغم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## حمّی خلطی و حمّی دق



| اسماء | مزاج | فصل | سن | بلد | سبب | علامات | نبض | قاروره | علاج |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| حمی غب خالصه [illegible] | گرم و خشک | [illegible] | جوان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصل خون [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| حمی غب غیر خالصه [illegible] | مزاج صفراوی [illegible] | گرم و خشک | [illegible] | خط بالکسر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| حمی [illegible] | گرم و خشک | جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| حمی [illegible] | گرم و خشک | جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

[illegible]

## معالجهٔ خاص و عام



در این تب اول بار فصد کنند بعد از آن سکنجبین ساده بیاشامند و بعد از آن آب انار ترش و شیرین و اگر قوت ضعیف باشد تناول کنند شوربائی که پخته شده باشد در او جوجهٔ مرغ [illegible] با آب غوره و اگر قوت باشد تناول کنند کاهو و مغز خیار با اندک آب غوره یا اسفناج با آب غوره و تناول کنند پیش از برآمدن آفتاب هر روز آب انار ترش و شیرین و بعد از برآمدن آفتاب شیرهٔ قند سفید و بعد از آن سکنجبین ساده با آب سرد بنوشند و بعد از آن این مزوره که مذکور شد تناول کنند اگر مرض دراز کشیده باشد و اگر طبیعت خشک باشد پس باید که تلیین کنند با آب تمر هندی و آلو بخارا و ترنجبین با شربت بنفشه یا شیرخشت و اگر خطر دوره [illegible] و شکر سرخ استعمال کنند و حقنه کنند [illegible] از شکر سرخ و روغن کنجد و [illegible] و اگر با قی [illegible] در او ایام باید که طبیعت قبض باشد پس باید که شیرهٔ جو دهند و بعد از آنکه درد ساکن شود و طبیعت نرم شود باید که بمالند بر زبان لعاب قطونا و روغن بادام و گلاب با اندک قند سفید و باید که بنوشند شیرهٔ تخم کدو و دو دانگ طباشیر و گلاب با اندک قند

معالجهٔ این تب از حرکت از معالجهٔ تبها می‌شود و اگر تبها برابر باشند باید که معالجهٔ تبها باهم برابر باشد و اگر یکی از تبها زیاده باشد از دیگری باید که اهتمام معالجهٔ آن تب بیشتر کنند و اگر در این تب دراز باشد و خشکی غالب شود و حمی [illegible] فوراً باید داد و سعی باید کرد که خشکی بدن با آشامیدن شیرهٔ جو و مانند آن [illegible] شود و اما معالجهٔ لرزی که در اقسام حمیات باشد آنکه بیاشامند گرم و بر بندند و گرد ایشان را محکم و بمالند کف دست و پا را و باید که بگذارد دست و پا را در آب گرم و بعد از آن گرم بپوشانند و اگر لرزه دراز کشیده بمالند همه بدن را چند کس بیک بار بالیدن هموار و بمالند بر بدن روغنی که پخته باشند در او روغن بودنه و بابونه و اگر بیاشامند در تب لرز عنبر بوده نیم مثقال با آب گرم و سکنجبین ساده نفع بسیار می‌کند

باید که مسکن صاحب این تب در تابستان جای سردی باشد که بوزد در آن باد شمال و در حوالی بیمار ظرفهای تازه پر آب نهاده باشند و همچنین گل سرخ و گل نیلوفر و بنفشه و شاخهای بید و برگهای تازهٔ انگور در اطراف بیمار پهن کنند و بپاشند بر این گلها و برگها گلاب و صندل سائیده و کافور و خواب کند بر فرشهای نرم و اگر حضر در زمستان باشد باید که مسکن بیمار معتدل باشد در میان سردی و گرمی و منع کنند صاحب این تب از تعب و بیخوابی و کثرت سخن و تشنگی و مجامعت و باید که بیاشامد شیرهٔ جو با قند سفید و شربت عناب و تناول کنند حریره از آرد گندم پوست کنده و قند و روغن بادام و میوه‌ها مانند زردآلو و سیب [illegible] کند

[illegible] بحسب گرم و حرارت [illegible] تناول خربزه و [illegible] و خرفه [illegible] تازه و ترشیده [illegible] و اگر حرارت زیاد باشد دوغ گاو با دوغ گاو بیاشامد و اگر طبیعت نرم باشد قرص طباشیر و بعضی سفوف الطین و شربت مورد دهند و غذا از قوره از عدس بود و داده هر که پخته شده باشد و اندک بلوط تناول کنند و اگر در این تب خشکی بسیار غالب شود مصفه کنند با شیر دختر و همچنین بریزند شیر را بر بدن و تناول کنند آش که پخته باشند از برنج و اسفناج [illegible] باشند در آن اسفناج و بارها سیب [illegible] و اندک عود هندی و باید دانست که اگر در این تب طبیعت نرم باشد این سفوف بسیار نافع است [illegible] بریان کرده و مغز تخم خیار و [illegible] از هر یک نیم مثقال صمغ عربی نشاسته [illegible] طباشیر سفید از هر یک دو دانگ تخم [illegible] و داده چهار دانگ صندل سفید تخم خرفه [illegible] بلوط از هر یک [illegible] دانگ گل و [illegible] بکوبند و بیخته با شربت مورد بیاشامند خوراک این سفوف یک مثقال است

بلغم مسمّم

اگر خون در بدن بسیار باشد که ار بدن قصد [illegible] کند و ورم را نرم کند مثل روغن نیم گرم با آب نیم گرم و بگذارد بر ورم آرد جو و خطمی و
واگر خون در بدن بسیار باشد استفراغ کند بفصد و بمالیدن سرد کردن ورم را آنگیر ارمنی و صندل با آب کاهو و بعد از روز چهارم
با بر نهند بابونه مذکور شد ارد جو با آرد گندم و اگر در ابتدای ورم درد بسیار باشد بگذارند بر چیزهای بسیار سرد بلکه بگذارند چیزهای چند
که بعضی از او قابض باشد و عضو را سخت کند و بعضی دیگر ورم را نرم کند مثل موم در روغن گل سرخ که فرو برند در این و چیزی نه
بر موضع ورم گذارند و غذا دهند بزوره ماش و اسفناج و مغز خیار شنک و اگر حرارت بسیار باشد پس بیاشامد بیمار شیره
تخم کدو و آب انار و سکنجبین و شیره تخم خیار و ضماد کنند در آخر ورم بابونه و اکلیل الملک و خطمی که نرم کرده باشند بلعاب بزرک سفید
و اگر جمع شود در ورم چنان ماده که با این دواها تحلیل نرود باید که نشتر زنند و فتیله گذارند همچنان که جراحان می‌کنند

سزاوار آنکه بکار برند در علاج و دواهائی که خشک کند علو را و اگر سوزشی داشته باشد مثل قرص گل ارمنی و گل فوفل از هر یک جزئی
اقاقیا نیم جزو با گلاب و اگر علو عضو را بخود دهد ممتنع باشد نجنگ کردن ریادتر پس بگیرند مازوی سبز و برگ مورد خشک و برگ
سوسن و بکوبند بسیار نرم و بر نهند بر روغن گل سرخ که گداخته باشند در او اندکی موم و بر هم نهند تا در هم شود و بمالند بر موضع علو
و بیاشامد بیمار شیرهٔ تخم کوفه با شربت غوره و تناول کند آش انار میخوش

درین مرض اول با سهال بلغم باید کرد و بعد از آن پرهیز باید کرد از غذاهائی که بلغم از و بهم رسد مثل ماهی و شیر و ضماد کنند عضو را
بنمک و صبر مساوی یکدیگر با آن قسم که بکوبند اینها را نرم و تر کنند با آب برگ مورد تازه و اندکی سرکه و اگر ورم رخو در
عضوی باشد که توان بست باید که ببندند بپارچه که طرف بالای ورم سخت بسته شود و طرف پائین نرم و اگر ورم
رخو از ریحی که آمیخته به بخار باشد بهم رسد چنانکه غبیشه در طایفه که مزاج ایشان فاسد است و در گروهی که سل دارند باید
که روغن گل و نمک بر موضع بمالند که با این تدبیر زود ایمن می‌شود

درین ورم اول مسهل باید داد که اسهال سودا کند پس ضماد باید کرد ورم را بمغز ساق گاو و با موم گداخته با بکار برند انجیر سفید و شیرین را تا گداخته
مهرا شود پس بیامیزند با اوراق شنبلیله و آرد برزک سفید و خطمی سفید و روغن سوسن و مجموع را در با دون نرم نهایند و بر موضع ورم گذارند
و پرهیز کنند از غذاهائی که سودا از آنها بهم رسد مثل گوشت گاو و گوشت بز و عدس و نمک سود



| نامها | فلغمونی [illegible] | [illegible] | ورم رخو [illegible] | ورم صلب [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | گرم و خشک | گرم و خشک | سرد و تر | سرد و خشک |
| سالها | کودکان | جوانان | پیران | دوموبان |
| فصلهای سال | بهار | تابستان | زمستان | پائیز |
| شهرها | جنوبی | گرمسیر | سردسیر | سرد خشک |
| سلامت و خطر | بیخطر است مگر آنکه در عضو شریف | بیخطر است مگر آنکه در عضو شریفی باشد | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | کول فصد | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| پرهیز [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## اقسام ورمها و جوششها

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامات | استفراغ | پرهیز | معالجات درونی |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| حمره [illegible] | گرم | جوانان | تابستان | گرمسیر | بیخطر است مگر آنکه [illegible] عضو شریفی باشد | [illegible] | [illegible] | فصد کردن | [illegible] | [illegible] |
| سرطان [illegible] | سرد و خشک | دو مویان | پائیز | سردسیر | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن و اسهال سوداء [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| کیلیه [illegible] | تر | پیران | زمستان | جنوبی | خطرناک است در آخر | [illegible] | [illegible] | فصد کردن | [illegible] | [illegible] |
| خنازیر و سلعه [illegible] | تر | جوانان | بهار | جنوبی | بیخطر است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن و اسهال [illegible] مطبوخ افتیمون | [illegible] | [illegible] |



برکاه بعد از فصد محتاج شد بیمار باسهال باید که اسهال کند بمطبوخ عناب و سپستان و انجیر و تمر هندی و آلوی بخارا و هلیله زرد و بیاشامد بیمار شربت تخم خرفه با سکنجبین ساده و شاول کند غذا اش غوره و بمالند بر موضع ورم اقاقیا و صندل و گلاب و آب همیشه بهار

پیش از آنکه سرطان زخم شود ضماد کنند بمرهم شنجرف و بعد از آنکه زخم شد بمالند بر سرطان سفیداب قلعی و توتیا مغسول و روغن گل سرخ و آب گشنیز تازه و قنطوریون با آب ساییده و با برگ تشنت و برگ زنگ [illegible] تا ملتئم شود پس اگر کار دشوار شود و اراده کنی که قطع کنی او را [illegible] پس اگر در رحم باشد [illegible] طبیب را بقطع آن و اگر در پستان باشد یا در موضعی از بدن که در حوالی آن رگهای جهنده بسیار نباشد پس باید شکاف کرد او را به تیغ بسیار شد و سرطان را بیرون باید آورد پس کنارها را باید افشرد [illegible] که در آنجا باشد بیرون آید بعد از آن علاج آن بمرهمی باید که گوشت برویاند

آنچه باری سیده برکشیدن دبیله آرد چون که با مرهم روغن زیتون در دبیله گذارند پس اگر باز نکشوده شود [illegible] بر آن بمالند و اگر محتاج شوند بشکافتن دبیله باآهن باید که بشکافند چنانکه مذکور شد [illegible]

اگر او فات خنازیر در بیخ گوش و بیخ ران بهم برسد [illegible] منع کنند صاحب این ورم را از غذاهای غلیظ بعد از آنکه پاک کنند بدن او را [illegible] و غذا بسیار کم دهند و ضماد کنند ورم را با آرد باقلا و آرد جو و [illegible] و موم سفید با پیه اردک و روغن زیتون کهنه پس هرگاه خنازیر بزرگ آمد [illegible] بر آن گذارند تا پاک کند او را از گوشت مرده و چرک و بعد از این روغن بر آن بمالند پس هرگاه پاک شود [illegible] بر بند مرهم زنگار تا گوشت برویاند و اگر خواهی معالجه او را باآهن کنی بشکاف پوست را بدرازی آنجا که اصل ورم شکافته شود و بعد از آن پوست را بقلاب از دو سوی ورم جدا کن و خنازیر را آهسته آهسته بیرون [illegible] و علاج سلعه باآهن نیز چنین است [illegible] از آنکه سلعه و خنازیر پاره شود زیرا که اگر پاره شود علاج [illegible] و بعد از آنکه سلعه و خنازیر را بیرون آوردی [illegible] بر آن [illegible] که سلعه و خنازیر [illegible]

ورق ۷

## مرضهائی که عارض میشود پوست بدن را و اختصاصی بعضوی از اعضا ندارد

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | مسهلها | پرهیز | معالجه |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| جرب [illegible] | گرم و تر | کودکان | بهار | جنوبی | بی خطر است مگر آنکه دراز [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد کردن [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| جذام [illegible] | خشک | دو مویان | پائیز | خشک | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| برص [illegible] | سرد | پیران و دو مویان | زمستان | سردسیر | بی خطر است لیکن علاجش دشوار است | [illegible] | [illegible] | اسهال [illegible] ایارج | [illegible] | [illegible] |
| بهق [illegible] | سرد | پیران و دو مویان | زمستان و بهار | سردسیر | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | اسهال [illegible] حنظل | [illegible] | [illegible] |

[illegible]





اول فصد کنند بعد از آن ماء الشعیر [illegible] دهند در روز عدس و عناب و سپستان بپاشند با شربت [illegible] غذای او مزوره کدو باشد پس اگر [illegible] آنکه نجات از این خشک [illegible] عدس مقشر [illegible] بپاشند مثقال [illegible] داخل [illegible] بپزند [illegible] سی درم [illegible] بیمار بپاشانند و اگر قبض [illegible] طبیعت او پیش باید که بپاشند ترنجبین با شیره جو و مغز خیارشنبر [illegible] آلو و اگر نرم باشد طبیعت او پس بکرم جو بوداده نیم کوفته و بپزند با تخم مورد و بپاشند برای الفضع [illegible] و گل ارمنی در [illegible] فالوده [illegible] بیمار بپاشانند و اگر [illegible] باشد [illegible] باید داد و غذا [illegible] که [illegible] جو بوداده نیم کوفته [illegible] کند و باید که میوه او سیب [illegible] باشد و باید که [illegible] کنند از رمی طبیعت بعد از هضم [illegible] در چشم بیمار [illegible] باشند [illegible] با آب کشنیز و اگر بیرون آید در چشم [illegible] باید کشید و در آخر [illegible] کنند [illegible] درخت انگور اگر فصل زمستان باشد و اگر تابستان باشد صندل و مورد [illegible] کرده و باید که [illegible] کوفته و هرگاه [illegible] شروع کند در [illegible] بر بدن [illegible] با روغن کنجد و بعد از [illegible] بدن [illegible] آرد جو و آرد [illegible] عدس [illegible] بشویند

پس از آنکه این مرض مستحکم شود باید که فصد کنند و مسهل دهند و غذاها بکند [illegible] دهند مثل گوشت بره و [illegible] و باید که [illegible] روغن بادام [illegible] از هوای سرد [illegible] که هوای آن گرم و تر باشد و پرهیز کند از غذاها که سودا [illegible] مثل گوشت گاو و گوشت [illegible] و [illegible] بمالند بر بدن او روغن بنفشه [illegible] و بپزند در حمام بر بدن او [illegible] بنفشه و بعد از آن بمالند بدن او را [illegible] که بپاشانند هر روز [illegible] مثقال [illegible] هلیله کابلی و هلیله سیاه از هر یک نیم مثقال [illegible] افتیمون [illegible] گاوزبان از هر یک [illegible] دانگ لاجورد و [illegible] از هر یک [illegible] کوفته و [illegible] سفوف سازند [illegible] صاحب جذام [illegible] نیم مثقال [illegible] شربت [illegible] گوشت [illegible] و علامت صحت ایشان [illegible] بدن است

پرهیز کند از غذاهائی که مولد بلغم باشد مثل [illegible] و کاهو و کدو و [illegible] و میوه‌های سرد و تر مثل خیار و [illegible] گوشت [illegible] کرده باشند و باید که بمالند بر موضع برص [illegible] سفید و [illegible] و از آنچه [illegible] بر برص [illegible] از هر یک [illegible] درم [illegible] بمالند بر موضع برص [illegible] که بجوشانند در آب [illegible] و بمالند [illegible]

باید که مسهل بلغم [illegible] بدهند و پرهیز [illegible] از غذاهائی که مولد بلغم [illegible] بعد از آنکه بمالند بر موضع اگر بهق سفید باشد [illegible] که کوفته [illegible] باشند [illegible] دو دانگ [illegible] ده باشند [illegible] در آفتاب [illegible] باشند و اگر بهق سیاه باشد بمالند بر موضع [illegible] با سرکه

درس ۸

مرضهای که عارض میشود پوست بدن را از ابتدا اندرونی و خصوصیت بعضوی ندارد

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| --- | --- | --- | --- | --- |
| مزاجها | گرم | خشک | خشک | تر |
| سالها | جوانان و دوموییان | دوموییان و جوانان | دوموییان و جوانان | پیران |
| فصلهای سال | زمستان و پاییز | پاییز | پاییز | زمستان |
| شهرها | گرم | خشک | خشک | جنوبی |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

۸

## معالجه عام

باید که فصد کنند و مسهل صفرا و بلغم بکار برند و پرهیز فرمایند از غذاهائی که مولد سودا و بلغم باشند و اگر قوبا در روی باشد بمالند بر موضع روغن گندم و اگر در جز دیگر باشد بمالند بر موضع پوست هلیله زرد که کوفته باشند و سرشته باشند بصمغ درخت آلو که در سرکه حل کرده باشند و بمالند خربق و آرد نخود که سرشته باشند با سرکه

بعد از آنکه مسهل بکار برده باشند و اصلاح غذا از صحه باشند باید که بدن صاحب حکه را در حمام با آب بشویند بکرات و باید که بمالند بر بدن آرد باقلای مصری و سرکه شده و گوشت خربزه و روغن گل سرخ و آب برگ چغندر که با هم بجوشانیده باشند و اگر باین علاج نشود باید که بمالند بر بدن او آب کرفس و سرکه که آمیخته باشند با دوده از بخور و روغن گل سرخ و در جوب این جمله مانند هلیله زرد و صبر سقوطری کتیرای سفید گل سرخ از هر یک یکدرم زعفران یکدانگ سقمونیا یکدانگ کوفته و بیخته حب نموده میل کنند و بعد از آن نیم رطل آب شاهتره که چهل مثقال شیر خشت در آن حل شده بنوشند و بمالند درشت بر جرب بوره ارمنی و نمک نفط و کندش از هر یک ده درم که کوفته و بیخته و آمیخته باشند بروغن گل و صبح در حمام بشویند با اسفناج پس بمالند بر بدن گل سرخ و صندل سائیده یا آنکه بمالند بر جرب گوگرد سفید و کندش و زرنیخ سرخ از هر یک یک جزو و خاکستر درخت انگور مساوی مجموع که کوفته و بیخته و سرشته باشند با روغن گل سرخ

باید که پرهیز کنند از غذاهای که مولد بلغم باشد و بمالند بر بدن بوره و باقلای مصری و نخود و ترمس و درد ماکه کوفته و آمیخته باشند بعسل و سرکه پس داخل حمام شوند و بشویند بدن را یا بمالند بر بدن گوگرد و نخود که کوفته و سرشته باشند با سرکه

باید که اول مسهل بکار برند مثل حب ایارج پس غذاهای مناسب میل کنند و اهتمام کنند بپاکیزه کردن بدن خود را از چرک و بسیار بحمام روند و بپوشند جامه‌های کتان نرم و پرهیز کنند از خوردن انجیر و خرما و بمالند در بدن درشت نمک کشته و زرنیخ کوفته با روغن کافور و صبح بحمام رفته بدن را بشویند یا آنکه بمالند بر بدن قسط و درد ماه و زهره گاو از هر یک یک جزو که علام کوفته باشند و بروغن پنبه سرشته باشند پس بشویند بدن را با آب سبوس گندم

| ۹ | نامها | شری | بثور صغار [illegible] | حصف | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|
| مرضهای که عارض میشود پوست بدن را از ابتدا اند روی و خصوصیت بعضوی از اعضا ندارد | مزاجها | گرم | تر | گرم | سرد |
| | سالها | جوانان | پیران و دو مویان | جوانان | دو مویان |
| | فصلهای سال | تابستان | زمستان | تابستان | پاییز |
| | شهرها | جنوبی | سردسیر | گرمسیر | سردسیر |
| | سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| | سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| | سیمپتوم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| | تشخیص | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| | پرهیز و رژیم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| | معالجه مخصوص | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

| ۹ | معالجه عام |
|---|---|

اگر شری از صفرا بهم رسد باید که بیاشامد بیمار آب تمرهندی و سکنجبین و طباشیر و کافور بمالند بموضع شری آب شیر زرد و آرد جو و لبلاب بند بدن او را با آب برگ زرشک که جوشانیده باشند و سرد کرده باشند و اگر شری از بلغم بهم رسد پس باید که بیاشامد بیمار یازده مثقال سکنجبین با یک مثقال پودنه نهری و بمالند بر بدن او آرد جو بوداده و کرفس پس اگر نفع نبخشد باید که بیاشامد [illegible] انجبین چند روز با این سفوف هلیله سیاه و بلیله کابلی [illegible] [illegible] بکوبند و چهار کف کنند و بیاشامد بعد از آن [illegible] انجبین را با [illegible] شفاف [illegible]

این جوششها بهم میرسد از خلط بد که حرکت کند از اندرون به بیرون و در میان گوشت و پوست بمانند و معالجه این مرض [illegible] [illegible] [illegible] و پرهیز بیمار از غذاهایی که مولد خلطهای غلیظ باشد و بگذار [illegible] [illegible] که تر کرده باشند با آب گرم تا اینکه جوششها خوب بیرون آید بعد از آن بمالند بموضع اندکی [illegible] [illegible]

بمالند بر بدن در حمام گوشت خربزه که آمیخته باشند با آرد عدس و باید که بریزد بسیار بر بدن آب گرم که جوشانیده باشند در آن سبوس گندم و [illegible] و آب سرد بر بدن نریزند که مبادا [illegible] که این مرض از [illegible] [illegible] بکوبند [illegible] [illegible] [illegible] نموده باشد که در روغن [illegible] بمالند بر بدن در حمام نافع باشد

سیر زرد کوفته باشد که خمیر نموده بر موضع گذارند [illegible] [illegible] کرده که [illegible] سائیده باشند پس اگر نفع نکند [illegible] [illegible] پس بمالند بر موضع [illegible] طعام پس اگر [illegible] موضع [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بمالند تا اگر بالکلیه برطرف شود و نفع نکند [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] در [illegible] [illegible] از [illegible] جزوی و [illegible] نصف جزو [illegible] بکوبند [illegible] [illegible] کنند با آب صابون [illegible] بموضع گذارند بعد از آن که [illegible] [illegible] [illegible] را [illegible] [illegible] بادام [illegible] [illegible] و اگر خواهی که معالجه کنی [illegible] [illegible] [illegible] باید که [illegible] [illegible] را به [illegible] [illegible] [illegible] و اگر خواهی که [illegible] بعد از بریدن موضع را داغ باید کرد

مرضهای که عارض میشود بپوست بدن و او سپاه اند و رون و خصوصیت بعضوی از اعضا ندارد

| حرف ا | | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | نار فارسی [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مزاجها | گرم | خشک | خصوصیتی ندارد | گرم |
| سالها | کودکان و جوانان | دو مویان | در همه سنها بهم میرسد | جوانان |
| فصلهای سالها | تابستانها | پاییز | همه فصلها | تابستان |
| شهرها | گرمسیر | خشک | در همه شهرها میشود | جنوبی |
| سلامت و خطر | خطرناکست اگر بسیار باشد | بی خطر است | خطرناکست | خطرناکست اگر ضعیف کند |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغها | فصد [illegible] | فصد [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات الشافیه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



نفع میکند نار فارسی را سوراخ کردن او بسوزن و گذاشتن بر موضع بعد آب مرداسنج و صندل و کافور که سائیده باشند با گلاب و پارچه در آن خیسانیده باشند آن پارچه را بر نار فارسی مکرر بگذارند و بمالند بعد از آن [illegible]

دوائی که مشهور باشد بکار برند و منع نمایند او را از غذاهای که مولد سودا باشد و غذاهای لطیف بخورانند [illegible] بجوشانند او را با آب و صاف نموده او را با آب و موم را در آن آب بگدازند و بر موضع بمالند و اگر کسی خواهد که اثر که باقی مانده باشد از ریشها و آبله پاک کند و بگرد مرداسنگ [illegible] وآرد برنج و تخم خربزه و قطار بگو به و با بشیره تخم خربزه آمیخته بر موضع بمالند

اگر واقع شود اورام الدم در زیر بغل یا بیخ گردن یا اعضای دیگر که رگها چند بزرگ در آن بسیار باشد باید که علاج او بکنند و اگر واقع شود در عضوی که رگهای جهنده آن خورد باشد باید که بشکافند پوست را بدرازی آن و بیرون آرند خونی که در زیر پوست است و گوشتی که برده ی جهنده است که پاره شده است برآورند و بقلاب رگها برداشته و ببندند دو موضع از رگ را که اطراف باشند از موضع پاره شده بعرض یک انگشت با ابریشم محکم بعد از آن پاک کنند خون را و بپاشند بر او دزور صفر و بعد از آن مرهم که گوشت برویاند بکار برند

بمالند بر بدن مرداسنج و مازو که کوفته باشند و با آب برگ شاخ انگور تر کرده باشند یا این روغن را صاف آن بگیرند و شکوفه به از هر یک صد مثقال گل سرخ خشک بیست و پنج مثقال و در چهار صد مثقال آب بجوشانند تا صد مثقال بماند و صاف نمایند و بریزند بجای مثقال روغن گل سرخ و با آتش ملایم بجوشانند تا آب تمام شود [illegible]

| ۱۱ | مرضهائی که در پوست سر بهم میرسد | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | داء الثعلب و داء الحیة | سعفه | حزاز | [illegible] |
| مزاجها | گرم و خشک | تر | خشک | تر |
| سالها | کودکان و دوموئیان | کودکان و پیران | دوموئیان | پیران |
| فصلهای سال | پائیز | زمستان | پائیز | زمستان |
| شهرها | تر و خشک | تر | خشک | تر |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | بلغم شور | [illegible] | [illegible] |
| علامات | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| پرهیز | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

| ۱۱ | معالجه عام |
|---|---|

باید که پرهیز کند صاحب این مرض از غذاهائی که مولد خلط بلغمی است که این مرض از آن خلط بهم رسیده است پس بمالند موضع را با پارچه زبر درشتی تا سرخ شود بعد از آن چندین بار از آن موضع تیغ بزنند که خون بیرون آید و اگر این مرض از بلغم باشد بمالند بر موضع سیر کوفته یا بوره ارمنی و خردل و مویز که کوفته و سرشته باشند با روغن زیتون و اگر از ... موضع آلوده کند سعد آب را با روغن گل سرخ و پیه مرغ خانگی سرشته بمالند و اگر این مرض از سودا بهم رسیده باشد بمالند موضع تیغ سوخته و حصص با روغن ... پس بشویند موضع را بخطمی و سبوس که در آب جوشانیده باشند و اگر مو بریزد از عضو بعد از مرضهای حاد شد پس تناول کنند غذاهائی که رطوبت دهد بدن را مثل گوشت تازه و گوشت بزغاله و مکرر بحمام ... گرم رود و چون از حمام بیرون آید روغن موم ... بمالند

هر گاه چوب بکشند سر را و روغن کنجد ... بپاشند و برگ سوسن کوفته نافع است و همچنین نفع میکند اینکه بگیرند مازو سوخته و بکوبند و با سرکه بسرشند با روغن کنجد و بر سر بمالند و اندک ثوم یا بگیرند ... کهنه کبوتر و نمک ... بکوبند و با سرکه ... روغن کنجد و بر سر بمالند و اگر نفع نکند فصد کنند دو رگی را که در پس گوش است و خونی که از آن بیرون آید بر سر بمالند

بعد از تنقیه بدن بشویند سر را سه روز با ... جوشانیده ... در او آرد نخود و آرد حلبه و بوره ارمنی ... سفید که بسیار سائیده باشند و ... از هریک نیم مثقال و اندک سرکه ... باشند و باید که مداومت کند بر تراشیدن سر و چرب کردن سر بروغن گل سرخ و اندک سرکه ...

بعد از استفراغ بدن بگیرند عود هندی و کف دریا و پسته ... از هریک یک جزو و زعفران نیم جزو همه را نرم بکوبند و ... با آب مرزنجوش ... از این دارو میگذارند ... روز اول ماه و میان ماه و آخر ماه

مرضهائی که در پوست سر و [illegible] بهم رسد

| | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد کنند از رگ قیفال و تب [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | اسهال [illegible] مطبوخ افتیمون | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد کنند از رگ قیفال و اسهال [illegible] مطبوخ افتیمون | [illegible] | [illegible] |



باید که تنقیهٔ بدن کنند بحب ایارج و پرهیز از غذاهائی که مولد بلغم باشد و از ادویهائی که در جدول برابر نوشته شده بکار برند و هر دوائی که حرارت کننده باشد و رطوبت را برطرف کند هرگاه بمالند نفع کند

بگیرند پوست نی و شقاقل و نیم و تخم ترب کندش و خوبق از هر یک یک مثقال و بکوبند و بآب بخمیر کرده در شب بمالند و صبح سر را با یکه سبوس گندم در او جوشانیده باشند بشویند و اگر کلف و نمش بسیار غلیظ باشد باید که بکوبند خردل و سرکین کبک و خمیر کنند با یکه انجیر در آن پخته باشند و بر موضع بمالند و اگر از این دوا سوزشی بهم رسد که چناب کند باید که بشویند و بمالند بر آن کتیرای در شیر گداخته

و اگر دواهائی که در جدول برابر نوشته شده نفع نکند باید که بخراشند موضع را بعده تا از گوشت فاسد پاک شود و بعد از آن مرهم زنگار بکار برند و چون خوب پاک شود مرهم احمر و غیرا و از مرهمهائی که گوشت برویاند بکار برند و باید که علاج کنند بثور عدسیه را بموم و روغن تا اینکه نرم شود بعد از آن بمالند بر آن صمغ آلو و بوره ارمنی و کندش و اگر از این دواها سوزش عظیم بهم رسد باید که افیون بر موضع بمالند

بعد از تنقیهٔ بدن باید که زالو بر موضع بیندازند تا خون سوداوی را بکشد بعد از آن عدس را بکوبند و با پیه مرغ خانگی بر موضع بمالند و معالجهٔ ترکیدنهای رو را بموم و روغن بنفشه و کتیرا کنند

تمّ

باید که پرهیز از ادویهٔ حارّه و اقسام کاچی و خوردن ماهی شور و هر گوشتی که نمک بود بکنند و از حرمانا و بالند بر موضع کرد
مسبر و هر گاه عرق مدفا از پوست بیرون آید به پیچد بر پارچه بریده و گره زنند و همچنین آنچه هر روز از پوست بیرون آید
به پیچد بر آن شرب و گره زنند و باید که بکشند این رگ را بهمواری تا بیرون آید و پاره نشود و اگر بخودی
خود بیرون نیاید باید که بگذارند موضع را تا بر آن رگ از زیر پوست پدید آید و آنچه باعث بیرون آمدن عرق
مدفا از زیر پوست میشود اینکه بگیرند مرداسنج و خاکستر از هر یک یک مثقال و نیم و بیامیزند با روغن کنجد و سه مثقال
و نیم مثقال موم در آن که احتیاط باشند و بر موضع بگذارند و همچنین بگذارند بر موضع برز قطونا که روغن بنفشه آمیخته باشند

باید که بعد از نیفه و مالیدن آنچه مذکور شد ببندند ساق پا را از پایین تا نزدیک زانو با پارچهای محکم پهن دراز و قدری گوشت
نافع است و بگیرند تخم کلم و خاکستر چوب انگور و باقلای مصری و نطرون و ابلیکر و آرد حلبه کوبیده و سرشته باید
که کلم در آن پخته باشند و بر موضع بگذارند

پرهیز از غذاهای که مولد سودا است و راحت فرماید پا را از حرکت و کم نمودن آنها را و با سکنجبین رخاند و خند و غذا
بلکو بکار برد و اگر احتیاج باشد معالجه کردن با آهن باید شکافت پوستی را که بر روی رگهاست تا رگهای که از ماده سودا
برآمده ظاهر شود و بعد از آن بالا و پایین رگها را آنجا که ماده کم است محکم باید بست با ابریشم و آنچه از رگ در میان باشد
باید برید و بیرون آورد

باید که پا را شاید صاحب این مرض در هر روز یازده مثقال روغن کنجد تا یک هفته تناول کند پاچه و گوشت بره و در ترکیدن پا
ببندند چنانکه ذکر کرده باشند با آرد حلبه و در ترکیدن بهشته تا بالند به برکه که در آن باشند با مازو که بسیار نرم
کوفته باشند و در پا دن باید که سائیده باشند با آن مرهم مرداسنج که تا نرم نرم بکوبند و با روغن بنفشه که متصل
کافور و موم در آن که حل شده باشد بیامیزند و در ریش شدن بن ران و پا باید که بالند مرداسنج و مرهم اسپیداج که با گلاب
سائیده باشند با اینکه بمالند روغن گل سرخ بر موضع بعد از آن
بپاشند بر آن گل سرخ و مورد که بسیار نرم
کوفته باشند

ورق ۱۳ — مرضهائیکه بهم میرسد در پوست دست و پا

| | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

[illegible]

ورق ۱۴

## مرضهائیکه بهم میرسد در پوست دست و پا

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | داخس | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مزاجها | گرم | تر | خشک | سرد |
| سالها | کودکان و جوانان | کودکان و جوانان | دو مویان | پیران |
| فصلهای سال | بهار | زمستان | پائیز | زمستان |
| شهرها | گرمسیر | سردسیر | سردسیر | سردسیر |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | زیادتی خون | [illegible] | [illegible] | زیادتی بلغم |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | فصد [illegible] | [illegible] | [illegible] | اسهال [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه و نشانه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



اگر ساکن نشود درد و جوش باید که فکر کنند در جدول برابر باید که فکر برند دوا هائیکه سرد اکند مثل تخم مرو و برگ سفید که بکوبند و بهم بزنند و بر موضع گذارند و پارچه کتان را آن ببندند و اگر باین دوا اسهالی ... بیشتر باید زد و فشرد تا بیرون آید آنچه در اوست بعد از آن باید گذاشت بر موضع عدس و مورد که کوفته و با گلاب بیخته باشند و اگر در داخس بسیار باشد باید که افیون را در سرکه حل کرده بر موضع بمالند و بگذارند بر روی او پارچه کتانی که در آن قطوها را تر کرده بر روی او پهن کرده باشند

نفع میکند او را آبی که جوشانده باشند در او انجیر و کلم بهمچنین هرگاه دست را بکر در دو بگذارند و همچنین آنکه بیخته باشند در و کاه دانه و با قلای مصری و چغندر و همچنین آبی که در و شلغم پخته باشد بگذارند بر موضع انجیر که پخته باشند و با ذک روغن زیتون در هاون خوب سائیده باشند و اگر اینها نفع نکنند ... که برگ ... بیخته باشند و اگر رنگ موضع تیره یا سبز باشد تیغ باید زد و عدس پخته بر آن باید گذاشت و هرگاه انگشتان از لغزیدن خراش بهم رسانند و ترکد باید مکرر بر موضع بول کنند و پیاز جوشانده

باید که تناول کنند غذاهای پر آبی مثل گوشت بره و بره و مرغ خانگی و ماهی ریزه که از هوا خارج کرده باشند تا مزاج بدن رطوبت بهم رساند و بچسبانند بر موضع مرهم داخلیون که نرم کرده باشند با روغن بادام و روغن بنفشه و بگذارند بر موضع موم ... و از پیرون کرده و مصطکی که با روغن بان در هاون نرم سائیده باشند و اگر روغن فاسد شود و خواهی که یکی از دوا اول با مرهم داخلیون باید گذاشت بعد از آن از بیخ سرخ ورزد و حاو شیر را با روغن بادام تلخ و روغن زیتون در هاون نرم سائیده باید مالید

بکسند دقیق ورزنیخ از هر یک قدر دوازده ربع جزو بس بکوبند و با سرکه سرشته بر ناخنی که ریش داشته باشد بگذارند و هرگاه شدن ناخن ... که تا بان رسد یا ... برگ مورد و برگ انار و زرشک بکوبند پس در هاون نرم با صلایه کنند و بر موضع گذارند و اگر آرد گندم با روغن گل ... سرشته و بر ناخن گذارند سود دارد و در ریش شدن با سبب ... باید که ... بر بالشته ببندند که سود دارد و اگر ... بسوزانند تا خاکستر شود و بر بالشته باشند و همچنین اگر ... پارچه پوستی از زیر کفش کهنه و بسوزانند و خاکستر آنرا بر بالشته بپاشند نافع است و هرگاه ساکن نشود درد آن باید که ... بسوزانند و با آب ... بیامیزند و با سرکه سرشته بر موضع گذارند

## جراحتها و زخمها

| نام مرض | محل جراحت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ورم زخم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد اگر خون بسیار از عضو رفته باشد | [illegible] | [illegible] |
| نزف | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد اگر اخلاط در بدن بسیار باشد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد کردن | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



اول بار و لب زخم را بهم بچسبانند بدان روش که از چهار جانب آن بقدر بالاد باشد دو پهلو چهار جوقه گرد آنها را فاصله گذاشته بگذارند و بعد از آن محکم ببندند پس اگر باین عمل لبهای زخم بهم بچسبد لبهای زخم را باید وصل کرد و حمی است که زخم در پهلوهای بدن واقع شده باشد پس اگر حرارت در زخم بهم رسد صندل را سائیده بر زخم باید بپاشند و باید که مالند بر حوالی رفاده صندل با آب کاسنی سائیده و هر گاه دو سه روز گذشته باشد و زخم تازه باشد لیکن خون بند نشده باشد باید که بخراشند دو لب زخم را با آلتی آهنین بسبب آنکه خون آید بعد از آن لبهای زخم را بهم باید چسبانید با رفاده بآن روش که مذکور شد پس اگر زخم بسیار بزرگ باشد بپاشند بر آن در روز صمغ آن انزروت دو درم صبر و افیون و شیاف امیثا از هر کدام یک درم دم الاخوین از هر کدام نیم درم زعفران یک دانگ نرم کوفته ببیزند و بکار برند

اگر زخم کهنه باشد و چرک بیشتر داشته باشد حرارت بسیار کنند که آلوده نشود بروغن گلسرخ پس اگر آن زخم را بعسل با آب آمیخته بشویند و اگر با زخم حرارت بسیار باشد مرهم اسود بکار برند اگر زخم احتیاج بگوشت داشته باشد گوشت برویاند صندل کندر بنگ درد و برگ سوسن کرد املیثا نیز مانند مرهم گوشت برزخم بپاشند و اگر حرکت در زخم بسیار باشد همین دوا را با عسل بسرشند و مالند بر پارچه کتان و بر زخم گذارند و اگر زخم بزرگ باشد و استخوان رسیده باید که بخراشند روغن گل سرخ و دو درم موم را روغن گل ادویه را با صبر و افیون هر کدام یک درم نرم کوفته بسرشند و چون زخم گوشت برآمده و پوست بدن مساوی کرده بجهت گوشت بند باید برد و دوا با پیه گلنار و مازو و پوست انار و دو درم نیم سوخته و برگ سوسن کوفته و بیخته بکار برند

باید که پرهیز از غذاهای نرم مثل میوه ها و از اکثر بسیار غذا خوردن و باید که طعام جوجه مرغ خانگی بریان باشد و این دوا بکار برند که چهار درم اسفیداج را و ده درم زنگار و پیه نرم از آن دو بسرشند و همچنین این دوا نافع است مرداسنج زردچوبه نرم بکوبند و با روغن گل سرخ بسرشند و اگر رطوبت و چرک در زخم بسیار زیاده باشد اضافه دوای بیخ کور نمایند و زاج و گلسرخ نقره

باید که دواهای سرد و غذاهای سرد بکار برند و این قسم زخم کهنه که با گرمی مزاج باشد بگذارند صمغ آن مرداسنج و برگ درخت و بابونه را با آب کاسنی گل حکمت سائیده و مالند بر حوالی زخم صندل سرخ سائیده با آب کاسنی و آب خرفه و اگر چنین زخمی سرد باشد باید که غذایش نان ماش باشد و اگر گرم نباشد آش الما با جوجه مرغ خانگی

## جراحتهای زخمها

| نام زخمها | مزاج زخمها | فصلهای شان | سال عمرها | شهرها | علامت و تشخیص | سبب | نوع امراض | علاج | پرهیز و اغذیه | [illegible] |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- |
| [illegible] زخم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | زنبائیه کهنه | [illegible] | [illegible] |
| زخم [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | اسهال و سوال [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] زخم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | زنبائیه کهنه | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ضماد کهن | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

باید که پاشانند بسیار کم آب سرد و مرهم سیاه بکار برند صفت آن مرداسنج بکوبند و در روغن زیتون سی مثقال مرداسنج آنرا بکوبند و باروغن بجوشانند تا سیاه شود و این دوا را اضافه کنند کند. دم الاخوین انزروت ازهر یک ده درم و بسیار خوب برهم زنند و در وقت حاجت بکار برند و باید که تناول کنند مویز و انجیر

طرف صبح مرهم بکار برند و طرف شام پنبه و نفع میکند اگر بکار برند اندک مرهم زنگار را باین روش که بگیرد مرهم زنگار بکار برند و بگیرد پنبه کهنه و اگر زخم کهنه رطوبت بسیار داشته باشد و گوشت آن بسیار فاسد و بدبو شده باشد باید که بکار برند دوائی تند تا گوشت فاسد را بخورد و هرگاه بر روی زخم خشکریشه بهم رسد باید که نهند بر روغن طلا و پنبه کهنه و اگر از آن هم نفع نکند داغ باید کرد

باید که غذا زیاده تناول کند اما نه اینقدر زیاد که از معده بهضم آن بیرون نتواند آمد و سزاوار آن باشد که مرهمی بکار برند بسیار خشک کننده و باشد مثل آرد جو و آرد گاودانه که با موم و روغن مناسب مرهم سازند و همچنین سزاوار آن باشد که غذاهای تر تناول کنند مثل شوربای چوب شیر تازه [illegible] شده

باشند بر رفاده با صندل خشک سائیده و مالند بر حوالی زخم صندل سنج و بعد که سائیده باشند با آب عنب الثعلب و اگر بار زخم کهنه گوشت زیاد باشد مرهم زنگار بکار برند و اگر بر لب زخم گوشت سخت باشد بخراشند آنرا یکی آهنین که آنرا قازدین گویند تا آن گوشت سخت برطرف شود و اگر آن گوشت سخت و گنده و غلیظ باشد که بخراشیدن برطرف نشود باید که ببرند آنرا به تیغ تیز و بعد از آن مرهمی که گوشت برویاند بکار برند و اگر نتوان برید فلفمون و بلک بردیک بکار برند تا آن گوشت غلیظ گنده را بخورد بعد از آن روغن طعام مالند تا خشکریشه که بهم رسیده بریزد و مرهمی که گوشت تازه برویاند بکار برند

# معالجه عام

اگر بیم بسیار بیرون آمدن خون از دستها و پاها باشد باید که ببندند بالای موضع را که خون از آن بیرون می آید بطوریکه بستن آن بسیار محکم و نه بسیار سست باشد و انباشته کنند زخم را بغبار آرد یا آرد کندر و صبر بعد از آن آنچه یاد شد با سفیده تخم مرغ و موی نرم خرگوش و ببندند زخم را محکم با پارچه دراز [illegible] و بگذارند سه روز بر همان وضع پس بگشایند و همچنین اگر بازوی سوخته را اگر با روغن بگذارند آنچه یاد شد بر موضع جراحت بگذارند نافع است یا آنکه بپاشند بر جراحت غبار آسیا و همچنین نافع است پشم نرم و موی خرگوش و غبار آسیا که با سفیده تخم مرغ آمیخته باشند هرگاه بر موضع جراحت بگذارند و اگر با این دواها خون بند نشود باید که ببرند رگ جهنده را که خون از آن بیرون می آید بعد از آن بالا و پایین رگ را با ریسمان محکم ببندند

باید که حذر کنند از آنکه بموضع رسد آب و دوائیکه با آب خمیر کرده باشند بلکه پشم را با روغن زیتون گرم بالا ببندند بر موضع که زخم [illegible] دو روز یا سه روز و هرگاه ریش شود درد و این شود از ورم استعمال کنند دوائیکه گوشت رویاند و اگر عارض شود ورم باید که بیامرزند [illegible] و مرهم که از موم و روغن و روغن گل [illegible] [illegible] که زخم سائیده باشند باید که در موضع گذارند و حذر کنند [illegible] که بر موضع گذارند چیز سرد و اگر عارض شود تشنج از جراحت عصب باید که ببرند عصب تشنج کرده را از آنکه اگر برسد اثر تشنج عصب بدماغ موجب هلاکت است پس بمالند روغن بنفشه و پیه مرغ خانگی و زهره گاو و هرگاه جراحتی بسر رسد فورا دوا این جراحت ما انکه بر دیگ دماغ برسد سزاوار است که زخم را جاف نکنند در اول مرتبه زیرا که باعث هلاکت بلکه اول مرتبه پشم پاره که چرب کرده باشند بروغن زیتون سه روز بگذارند بعد از آنکه بکار برند مرهمی که گوشت برویاند

هرگاه استخوان در زخم متعفن شود علامتش آنستکه جاف نمیشود چند روز و زرد آب از آن روان میشود پس باید در چنین صورتی دواهای تند بکار برند تا گوشت را بخورد و استخوان ظاهر شود و هرگاه ظاهر شود استخوان و ممکن باشد جدا نمودن آن ببرند و الا روغن بلسان بکار برند تا استخوان بیفتد تا آنکه بکار برند برگ انجیر که نرم کوفته و با برگ آمیخته باشند و بعد از آن بکار برند چیزیکه دیگر در زخم بکار برند تا زخم جاق شود

هرگاه با زخم درد سخت بوده باشد سزاوار است که بریزند انار شیرین را با مه شاب و بگذارند بر زخم و بمالند بر گرد اگرد زخم دواهای مخدر یعنی دواهائیکه حس عضو را کم کند مثل تریاک هرگاه درد ساکن شود پاک کنند دواهای مخدر را از زیراکه بسیار ماندن دواهای مخدر در عضو ضرر دارد و بحس عضو مانع روئیدن گوشت است



# کلام در بعضی دیگر از زخمها

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | بریدن [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | گرم |
| سالها | همه سالها | همه سالها | همه سالها | کودکان |
| فصلهای سال | همه فصلها | همه فصلها | همه فصلها | بهار |
| شهرها | همه شهرها | همه شهرها | همه شهرها | گرمسیر |
| سلامت و خطر | با خطر است اگر در دل جهنده باشد | با خطر است اگر در عصب باشد | بیخطر است مگر در سر باشد | خطرناک است |
| سبب | معلوم است | معلوم است | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ظاهر است |
| استفراغ | نباید کرد | نباید کرد | فصد باید کرد | فصد باید کرد |
| تدبیر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مرهم [illegible] |
| معالجات شافیه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | باید بست [illegible] |

بروغن زیتون

هرگاه بازخمهای بلند قوت بیمار ضعیف باشد غذا دراج باید داد که قوت گیرد باید گذشت بر زخم دواها یکه مذکور شد در جدول صفحه سابق مانکه کار نخورد باشد و زباد نشود و علامت زخمهای بلند آنکه موضع زخم نرم شود و بر رو سیاهی زنخ سفیدی بهم رسد و چون زخم بکمال نخورد باشد معالجه باید کرد بروغن طلعلم و مرهم زنگار تا آنکه زیادت که نرم ساینده باشند تا آنکه سیاهی زخم سفید شود و پیدا آید گوشت سرخ بعد از آن معالجه باید کرد بمرهمهای که گوشت برویاند و اگر دهن زخم روز بروز فراخ شود معالجه باید کرد بروغن گل سرخ و مرهم سفیداب و اگر زخم مذکور بد و چاق نشود کرد اگر در زخم آب بیند بر بند تا گوشت فاسد آن را ببرند پس معالجه بمرهمها که گوشت برویاند

و اگر کود زخمهای کهنه بسیار باشد باید که چابند در زخم گلاب با خاکستر چوب انگور و اگر آبد و انفع نکند باید شکاف نزد پس علاج باید که زخم را معالجه جراحها و باید دانست که زخم در سینه و زخم نحو در سینه باشد و زخم در سر و شکم در سد میان دماغ صاحب چنین زخمی زنده نمیماند و همچنین زخمی برسد جگر یا معده و زخم بزرگ صاحبش زنده نمیماند و اگر کوچک باشد زیستن ممکن است

عضوی سوخته باشد باتش باید که بر گ چابی جه بالند یا عدس و آرد جو نوده کرم کوفته و آنچه بیشتر بعد تخم مرغ و روغن گل سرخ با سفیداب قلعی و روغن گل و سفیده تخم مرغ با اندک سرکه خوب بهم زده باشند و نافع است مرهم نوره و صفت آن این است که بگیرد آهک سفید چند و آب بالای آن بریزند که چهار انگشت آب بالای او باشد و قدری بهم زنند و یکساعت صبر کنند پس آب را از آن ظرف بریزند در ظرف دیگر و دیگر چنین کنند و فصل اینست که در ظرف اول مانده بدور بریزند پس صبر کنند که آنچه از لطیف است در ظرف دوم مانده ته نشسته پس آنچه در ته نشسته بگیرند و انداخته خشک کنند بعد از آن بیامیزند با روغن گل سرخ و خوب بهم زنند که مانند مرهم شود پس بکار برند و اگر سوختن عضو از آب گرم باشد بر زنند بر عضو سوخته پیش از آنکه آبله کند آب نمک که نمون در آن رورده باشند با آب خاکستر و اگر آبله کرده باشد باید که مرهم سفیداب و مرهم آهک بکار برند با آنکه صندل با گلاب ساینده با لند [illegible]

اگر بجاها یکه مذکور شده در جدول صفحه پیش تیر باید دید و پیکان و حکم بود رسانیدن آنرا که موضع است رای فن آنکه اعظم جراحان است اطراف را با پیکان و بگذارد و بیرون آرند و اگر دهن زخم تنگ شد باید که از او فراخ کنند تا بیرون آوردن تواند شد و اگر پیکان باستخوان فرو رفته باشد باید که چند مرتبه آنرا بجنبانند پس بیرون کشند و اگر پیکان چند سر داشته باشد که آن سرها کج باشد بیرون کشیدن بحکمت باشد که اگر بیرون آرند عضو بسیار پاره شود باید که دهن زخم را فراخ کنند تا آنکه پیکان باسانی بیرون آید و اگر پیکان بسیار فرو رفته باشد و چوب تیر از محل آن شکسته شخص زخم خورده در وضعی باشد که زخم خورده پس تفحص کنند و دست بمالند تا معلوم شود که پیکان چه قدر فرو رفته پس اگر بیابند او را از جانب مقابل بیرون آرند بعد از بیرون آوردن احتیاط کنند که مبادا سرهای پیکان در اندرون مانده باشد و اگر پیکان زده باشند باید که بچند او را به پوست گوسفند که همان وقت [illegible] اند و جدا کرده باشند که معالجه در [illegible] زور او را اخراج میکنند یا آنکه بچند او را با پارچه که بگلاب تر کرده باشند

ورق ۱۸

کلام در دیگر از زخمها بعضی ازین سوختن تن بآتش و آب و سرمای و کسیکه چوب خورده باشد یا پیکان تیر در تن ماند یا اثر آن را بیرون آوردن

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | گرم | تر | همه مزاجها | همه مزاجها |
| سالها | کودکان | پیران | همه سالها | همه سالها |
| فصلهای سال | بهار | زمستان | همه فصلها | همه فصلها |
| شهرها | جنوبی | جنوبی | همه شهرها | همه شهرها |
| سلامت وخطر | با خطر است اگر بزرگ عضو شریف باشد | ایضا | ایضا | خطرناکست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علاج | فصد باید کرد [illegible] | فصد باید کرد [illegible] | فصد باید کرد [illegible] | فصد باید کرد |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجهٔ عام

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]



## کلام در باب گزیدن جانوران زهردار

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## کلام در باب گزیدن جانوران زهردار

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | علامت | [illegible] | معالجه پادزهرها | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| گزیدن عقرب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بسیار موضع گزیده را | [illegible] | [illegible] |
| گزیدن زنبور | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد کردن اگر از موضع گزیده خون برآورد | [illegible] | [illegible] |
| گزیدن رتیلا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | کمیدن بسیار | [illegible] | [illegible] |
| گزیدن عقرب جراره | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد و موضع را بشکافند و حجامت باید کمید | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

باید که ببندند بالای موضع گزیده عقرب را بسیار محکم و بگذارند بر موضع بندق هندی که نرم کوفته باشند و به هند تریاق اربعه و تریاق فاروق و بشویند موضع را با آب نمک که جوشانیده باشند در آن بابونه و برنجاسف و سداب و سبوس گندم و بگذارند بر آن بودنه که نرم کوفته باشند و آرد جو و بعد از آنکه حجر نموده باشند با آب برگ سداب شاول نمایند روغن کاو و آن قسم عقرب در شهر زور بسیار کشنده است و اصل عقربها که در نصیبین بود از عقربهای شهر زور است و این چنان است که در وقتی که نصیبین را محاصره کرده بودند عقربهای شهر زور را در کوزه کرده و بمنجنیقها بسته بنصیبین انداخته بودند و این عقربها در نصیبین بچه کرده و بسیار شده و مانده است

باید که فراغ کنند موضع گزیده زنبور را بسوزن و خوب بکند و طلی و ختمی زده پالیده بر موضع گذارند و همچنین برگ کنجد که نرم کوفته باشند بر موضع بگذارند و بریزند بر موضع آبی که با یخ سرد کرده باشند و گفته اند که هرگاه مگس را سائیده بر موضع گزیده زنبور گذارند درد از آن ساکن شود

ریختن آب گرم بر موضع گزیده رتیلا و عنکبوت نافع است و باید که خاکستر چوب انجیر و آهک و کهلا را نرم کوفته با آب گرم سرشته بر موضع گذارند که بسیار نافع است و در گزیدن عنکبوت نفع میکند اینکه شاول کند یک مثقال سیاه تخمه که نرم کوفته با دوشاب غلیظ خمیر نموده باشند شاول کند سداب خشک و سعد از هر یک نیم مثقال که نرم کوفته با دوشاب سرشته باشند

عقرب جراره عقربی است بزرگ که زرد رنگ است و دم او دراز است که بر زمین میکشد و از این جهت که او را جراره گویند و هرکس را که بگزد کم است اینکه جان برد و گزیده واقع گردد اگر حجامت برده اند با آن حکما و این عقرب در اهواز بسیار باشد و دوای مذکور است بیخ کبر و بیخ خطمی و حنظل و فستین و زراوند مدحرج و کرسنه خشک اجزا را مساوی کوفته و بیخته با دوشاب معجون سازند مقدار شربت آن یک مثقال و با این دوا اهل عسکر در آخر بیرون روند و باید که بعد از فصد بکند موضع زخم را بچند بعد از آن که برگرده باشند انبار نبید که اگر چنین در مجمره بخسند می افتند و ندا انبار را که سکه و با لند بر موضع زخم فرفیون و جند بیدستر و بر حوالی موضع گل ارمنی و سرکه و شاول کنند برگ کاسنی صحرائی خشک و برگ سیب و ریش و کشنیز خشک و سوف نموده سرکه بخورند و همچنین شاول کند یک مثقال تخم سعتر که کوفته با دوشاب سرشته باشند و نقل کرده بمن قاضی ابو یوسف اینکه در شهر عسکر مردی را که هشتاد سال داشت و قوت جماع او بسیار ضعیف شده و همچنین قوت باصره او نیز و این مرد جان نام داشت گزید او را عقرب جراره پس پیدا شد در هضم او کمال قوت گرفت و در این حال باقی ماند تا آخر عمر و همچنین حکایت کرد بمن قاضی مذکور اینکه من دیدم کسی را که نامش شریف حلاوی گزید او را عقرب جراره و حیران شد که چه کند در این فکر بود که ناگاه گزید او را عقرب غیر جراره و این دو سبب صحت او گردید و منع شد بدوای دیگر

## معالجه عام

سزاوار است که بعد از آنکه معده را بقی پاک کنند شوربا دهند با مرغ خانگی فربه و اگر پرهیز کنند و همچنین زرک که بعد آن دهند باشند از نشاسته دهند و روغن بادام و رشته با شوربای مرغ فربه و باید که بخورد انار و سیب و به و شفتالو و آلو و مغز خیار و کاهو و بوی خوشی که نزد او برند باید که صندل سفید سائیده باشد با گلاب و بگذارند بر جگر او پارچه کتانی که تر کرده باشند او را با صندل و گلاب بیده و حقنه کنند او را باین حقنه عناب و سپستان و بنفشه و گل سرخ و جو مقشر جوشانیده صاف نموده با روغن گل سرخ نیم گرم

باید که بعد از قی دواء الحلتیت تناول نماید صفت آن تریاک صاف و قسط و برگ سداب و پودنه و فلفل و عاقرقرحا و فودنج از هر یک مساوی حلتیت مساوی جمیع کوفته و بیخته با عسل سرشته مقدار خوراک وی نیم درم تا نصف مثقال که شراب و پودنه و شونیز در آب بجوشانند و پارچه با آن تر کرده بر روی معده وی بگذارند و بمالند بدن او را تا سرخ شود و پانهاد از مرغ بچه فربه و شبت و دارچینی و خولنجان و فلفل و زیره و حقنه کنند بعسل و روغن یاسمین با آب نیم گرم

باید که بعد از قی تریاق فاروق دهند با آبی که پخته شده باشد در او سنبل یا مثرودیطوس با روغن گاو و علامت کسیکه فوق سنبل بخورد است که خون بول کند و زبان او سیاه گردد و عقل او پریشان گردد و علاج او آنکه تناول کند کافور از یک قیراط تا پنج قیراط با گلاب سرد کرده بیخ و آب انار و آب خیار و گلاب و نبات با لعاب بزرقطونا و بعد با شیره تخم خرفه و روغن کدو و روغن بادام و روغن گاو و با قرص کافور و با شاه شیر تازه دوشیده و شیره جو و بگذارند بر جگر و معده او پارچه کتانی که تر کرده باشند بصندل و گلاب و کافور و سرد کرده باشند بیخ و عجب آنکه پس خطر با کثرت و کشنده تر از همه زهرهاست و غذای موش است و گفته اند که آنموش اگر پیش خورده بخورد نجات یابد و چاق گردد

خاصیت ذراریح ضررست بمثانه و علاج آنکه بعد از قی بیاشامد شیره تخم خرفه با گلاب و نبات و روغن تخم کدو و بخورد مغز خیار و خیارشنگ و حقنه کنند بشیره جو که پخته باشند در وی عناب و سپستان با روغن بادام یا روغن گل یا روغن بنفشه و نگاه دارند در راه بول سفیده تخم مرغ و شیاف ابیض و روغن گل و شیره خرفه و هر وقت که سوزشی در مثانه بهم رسد بیاشامد لعاب بزرقطونا و گلاب و نبات و روغن بادام با شیر تازه دوشیده
با روغن بادام



## کلام در باب زهرهای کشنده

| ماهیت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | قی کردن با آب گرم و روغن کنجد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | قی کردن با آب گرم و روغن زیتون | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | قی کردن با آب گرم و روغن زیتون یا روغن کنجد یا روغن طعام | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | قی کردن با آب گرم و روغن کنجد با آنچه که در درد [illegible] جوشانیده باشند | [illegible] | [illegible] |

## کلام در باب زهرهای کشنده

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | [illegible] خورده باشد | خورده [illegible] | خورده [illegible] | سرکه خورده [illegible] |
| مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | سرد |
| سالها | همه سالها | همه سالها | همه سالها | پیران |
| فصلهای سال | همه فصلها | همه فصلها | همه فصلها | زمستان |
| شهرها | همه شهرها | همه شهرها | همه شهرها | سردسیر |
| سلامت و خطر | خطرناکست | خطرناکست | خطرناکست | باخطر است اگر یکبار تا [illegible] |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | قی کردن با آب گرم و روغن | قی کردن با آب گرم و عسل و روغن | قی کردن با آب گرم و عسل و روغن | قی کردن [illegible] |
| ادویه | [illegible] فاروق | [illegible] | تریاق فاروق [illegible] | [illegible] |
| معالجات | [illegible] | خوردن [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

بعد از قی تا ول کند این معجون را صفت آن گل مختوم و حب الغار از هر یک یکمثقال و نیم مثقال زهر یک یکمثقال بکوبند و با عسل معجون کنند مقدار جوز کمثقال و بعد از تناول کردن این معجون باز قی کند و باز همین معجون را تناول کند و باید که بخت شد او را در آبی که جوشانیده باشند در او بابونه و اکلیل الملک و بنفشه و نیلوفر و ریحان و درزنجوش و کسیکه خورده باشد زهره افعی و زهره خرگوش و زهر ساعت یا چهار ساعت بر دیگر رود و غیره امید رستن داشته باشد و باید که بدهند او را بقدر ... لیکن در خوردن زهره افعی کم است اینکه امید خلاصی باشد از او و اما بعد از خوردن بگرد قی بفرمایند باید سنگ فاو زهر در آب سائیده باو دهند و همچنین تریاق فاروق و مثرودیطوس یا ما شبه ... و شیره تخم ...

سرداران شدکه گرچه قی بفرمایند تا معده خوب پاک شود و بعد از آن دو دانگ فاو زهر بدهند با دو شاب دیگر یک روز تریاق و مثرودیطوس از هر یک دو دانگ نفع میکند

نفع میکند روغن بنفشه و روغن بادام با دو شاب و همچنین تریاق فاروق و مثرودیطوس از هر یک ... دانگ و ایکه غذا دهند شوربای گوشت بره بی اینکه زیتش بوده باشد

بعد از آنکه قی بفرمایند حقنه کنند باین حقنه صفت آن قثاء الحمار روشنت اعسل و تخم کرفس و زرایند و شیرزه و بوره ارمنی و شحم حنظل و روغن یاسمین و بمالند تمام بدن او را در حمام باید خوب عرق کند و بمالند بدن روغن یاسمین و روغن قسط و بخت شد او را در آب گرم که جوشانیده باشند در آن شداب و سنبل و مرزنجوش و در بینی او بدهند باو دو مثقال تریاق اربعه و کسیکه شوکران خورده باشد علاج او همین است که مذکور شد و علامت خوردن شوکران بعینه علامت کبریت که اینوقت خورده باشد باز باد می که آن تاریکی چشم و گرفتن راه نفس و ... زیاد است و باینکه شوکران زهر است در بدن آدمی غذا میشود از زور او و آن مرغ عنیست

| درق ٣٢ | کلام در بیان زهرهای کشنده | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | خورده باشد [illegible] | خورده باشد [illegible] | [illegible] قطونای کوفته خورده باشد | خورده باشد [illegible] |
| مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | سرد | سرد |
| سالها | همه سالها | همه سالها | پیران | پیران |
| فصلهای سال | همه فصلها | همه فصلها | زمستان | زمستان |
| شهرها | همه شهرها | همه شهرها | سردسیر | سردسیر |
| سلامت و خطر | خطرناکست | خطرناکست | خطر دارد اگر بسیار باشد | خطر دارد اگر بسیار باشد |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | قی کردن باب گرم و روغن | قی کردن باب گرم و عسل و شبت و نمک و آب ترب | قی کردن باب گرم و سکنجبین و نمک | قی کردن باب گرم و نمک و زیت و عسل |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

باید که تخم انجره را نرم بکوبند و با دوشاب آمیخته تناول نمایند و غذا شوربای مرغ خانگی با گوشت مرغ بی ترشی میل نمایند و سایر تدبیرها که مشترک است در بیان جمیع زهرها بعد از قی و پاک کردن معده بکار برند

باید که بعد از پاک کردن معده بقیه حقنه کنند بحقنهائی که بسیار گرم و قوی باشد و بیاشامد سرکه بسیار شد که جوشیده باشند در او سعتر و انجدان و فودنج کوهی و هرگاه کم شود سرخی چشم درد شوربای مرغ خانگی بی ترشی میل کنند

بعد از آنکه قی معده را پاک کند دواء المسک حار میل نمایند و بیاشامند شوربای بی ترشی و بزر قطونای کوفته هرگاه خورده شود و قیا باشد که بکشد و همچنین هرگاه بزر قطونا بسیار خورده شود اگرچه کوفته نباشد و آب کشنیز تازه هرکه بضعف دل بخورند عارض میشود از خوردن آن تاریکی چشم و کجی و سردی و پریشانی عقل و خواب بسیار و از تمام بدن خورنده آن بوی کشنیز تازه آید و تدبیر او مثل تدبیر کسی است که بزر قطونا خورده باشد

باید که خاکستر درخت انجیر با انگور با آب گرم و نمک تناول کند یا زیاق اربعه بخورد و بجوشانند بابونه و صعتر و سداب را در آب و پارچه با آب آنها گرم کرده بر روی معده جدا از هم و حقنه کنند بانی که جوشانیده باشند در او شنبلیله و سداب و صاف نموده عسل و بوره ارمنی و روغن ارزه و روغنهای گرم با او اضافه نموده باشند و اگر قسمی از اقسام کماه کشنده بیاشند و او آنست که رویده باشد در بیخ درخت زیتون و بیخ گیاه قطو و غیر دیگر از اقسام کماه کشنده بیاشد و او آنست که رویده باشد در کنار رودخانهای بزرگ و سخت باشد لیکن این قسم هرگاه بسیار خورند درد گلو و قولنج از آن حاصل میشود

## کلام در بارهٔ زهرهای کشنده

| نام زهرها | ملک جاها | سالها | فصلها | شبها | | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| بجری خورده [illegible] | همه ملک جاها | همه سالها | همه فصلها | همه شبها | حفظ باکست | نفس تنگ می‌شود [illegible] آدمی دارد از خود رفتن | افتادن از رهن [illegible] نفس [illegible] و سعده | قی کردن بآب گرم و روغن تعجبه | تازه و دو [illegible] | [illegible] بخورد |
| ضعیف خورده [illegible] | همه ملک جاها | همه سالها | همه فصلها | همه شبها | حفظ باکست | [illegible] آدمی دارد از خود رفتن | [illegible] | قی کردن بآب گرم و عسل و نمک | افتادن و بعد از آن سکنجبین | [illegible] |
| [illegible] | گرم سیر | ایتان | تابستان | کم میشود | حفظ باکست | [illegible] آدمی دارد از خود رفتن [illegible] | [illegible] | قی کردن بآب گرم و نمک و روغن تعجبه | لعاب [illegible] | تازه [illegible] |
| [illegible] خورده | گرم سیر | ایتان | تابستان | کم میشود | حفظ باکست | [illegible] از حد بسیاری گرمی | [illegible] | قی کردن بآب گرم و روغن [illegible] سیخ و نمک | روغن [illegible] | تازه [illegible] |

## معالجه عام



بعد از پاک کردن معده یعنی بآب گرم بیاشامند قی آید، اگر جوش یابنده باشند در آن جا زنی و برگ خطمی و اگر بعد از این دیر باقی مانند دردی در سینه رگ باسلیق کشوده خون بگیرند و شربت خشخاش و شربت عناب بنوشند

بعد از پاک کردن قی بمالند همه اعضا را خصوصاً حوالی شکم را در حمام و در حمام بسیار بمانند و چون از حمام بیرون آید سکنجبین بنوشد و غذا شوربای مرغ خانگی یا گوشت برهٔ بی ترشی تناول نماید

بعد از پاک کردن معده یعنی اگر تب نباشد شیر تازه دوشیده بنوشند و اگر تب باشد لعاب بهدانه و لعاب بزرقطونا با روغن گل و روغن بادام و اندک شربت خشخاش

ب باشد که عارض شود از خوردن بلادر وسواس سودائی و باید که بعد از آنکه قی کند شیرهٔ جو با روغن بادام بیاشامد چند روز پی در پی و همچنین لعاب بهدانه را پی در پی چند روز بیاشامد و غذا باید که شوربای گوشت با اسفناج و کدو در روغن بادام پخته باشد بخورد و مغز چهار دانه خشک

| ۲۵ | معالجه عام |
|---|---|

خرزهره بکشد چارپایان را و بیا باشد که بکشد آدمی را لیکن چون بسیار تلخ است اگر در طعامی باشد ظاهر میشود مگر آنکه با چیزی آمیخته باشد چه هر کسی که محتاج بخوردن چیزی باشد که در اینصورت معلوم نمیشود تلخی از چیزی است یا از خرزهره و معالجه کسی خورده باشد اگر اقه بیست و شوربای چرب دادن و حلوا که بعسل آورده باشند اگر از اول خورما و روغن و شاول نمودن فالوده در روغن بادام با نمک و کهنه اندا که اگر برسد بچشم بچگان را و بدهند بچه ایکه خرزهره خورده باشد خلاص میشود

اگر از خوردن بیاز عفص بچین شکم بهم رسیده باشد معالجه آن دادن سفوف الطین است یا ربتست و اگر بهم رسیده باشد لعاب بهدانه با صمغ عربی باید داد که روغن بادام و روغن کنجد بدهند و غذا شوربای بچه تر مرغ دیابهم

از خوردن مرداسنج ایلاوس بهم میرسد و معنی این لفظ یونانی پاره بردن بچگان است و آن قولنجی است که در امعاء آدمی بهم میشود و عارض میشود از خوردن مرداسنج خفه شدن نفس و اینکه ورم کند تمام بدن و معالجه آن است که جوارش سفرجل مسهل بدهند تا انچه که جوشانیده باشند در او انبون و تخم کرفس

از خوردن جوجه زنده چندان ضرری بادمی نمیرسد و آنقدر خطر ندارد زیراکه بسبب سنگینی و روانی که دارد دو را باثین بیرون میرود اما جوجه ضعیف گرده و جوجه کشته شده پس اگر بقی دفع شود خوب والا حقنه باید کرد با برگ چغندر و روغن کنجد و آب کامه و خطمی و اگر از خوردن جوجه بیجش روده بهم رسد سفوف الطین با روغن گل سرخ باید داد یا شیر آهن تاب و اگر زیجه شود بکوش آدمی جوجه علامت آنکه باشد که عقل تشویش بهم رساند و آن کوش که جوجه و اصل آن شده گران باشد و علاج آنکه بجه کنند بجانب آن گوشی که جوجه در آن رفته و بر جهند یک پا بکرزد و عطسه فرمایند اگر بیرون نیاید میدان کندش به بینی و در دفع عطسه بینی را بگیرند که هوا از بینی بیرون نیاید و روغن بادام تلخ گرم نموده بگوش چکانند و چون لحظه بگذرد بیرون اندازند و باید که کف دست را آن گوش گذارند و حرکت سخت بدهند

| ورق ۲۶ | کلام در باب زهرهای کشنده | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| بیمار خرزهره خورده | همه مزاجها | همه سالها | همه فصلها | همه شهرها | خطر دارد | [illegible] | [illegible] | قی کردن | لعاب [illegible] روغن | [illegible] |
| بیمار عفص خورده | همه مزاجها | همه سالها | همه فصلها | همه شهرها | خطر دارد | [illegible] | درد زیاد درد دوا | قی کردن | [illegible] | [illegible] |
| بیمار مرداسنج خورده | همه مزاجها | همه سالها | همه فصلها | همه شهرها | خطر دارد | [illegible] | [illegible] | قی کردن آب گرم و عسل | [illegible] | [illegible] |
| بیماری که جوجه زنده خورده | همه مزاجها | همه سالها | همه فصلها | همه شهرها | خطر دارد | [illegible] | عظیم درد | قی کردن [illegible] | [illegible] | دوشاب دادن |

| ورق ۲۶ | کلام در باب زهرهای کشنده | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها | همه مزاجها |
| سالها | همه سالها | همه سالها | همه سالها | پیران و کودکان |
| فصلهای سال | همه فصلها | همه فصلها | همه فصلها | همه فصلها |
| شهرها | همه شهرها | همه شهرها | همه شهرها | شهرهای که هوای آن [illegible] باشد |
| سلامت و خطر | خطر دارد | خطر دارد | خطر دارد | خطر دارد |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامتها? | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | قی کردن با آب گرم و عسل و شبت | قی کردن با آب گرم و روغن کنجد | قی کردن با آب گرم و سکنجبین و نمک | قی کردن با آب گرم و شبت و عسل |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه [illegible] | [illegible] | [illegible] با روغن بادام [illegible] | [illegible] | [illegible] |

| ۲۶ | معالجه عام |
|---|---|
| | کهنه اندا اینکه کسی را که سفیداب قلعی خورده باشد هرگاه بعد از قی نیم مثقال حب النیل بدهند نافع است و باید که دوائی بدهند که بول براند مثل اینکه جوشانیده باشند در آن تخم کرفس و تخم رازیانه و انیسون و تخمین [illegible] |
| | بعد از قی بدهند لعاب بزرقطونا با روغن تخم کدو و حقنه کنند بشیره و روغن بنفشه که جوشانیده باشند در آن عناب و سپستان و اضافه نموده باشند با آن لعاب بزرقطونا و لعاب برنج سفید و سفیده تخم مرغ و اگر عارض شود برفق معالجه نمایند بشرب خشخاش و شرب عناب بانچه مذکور شد معالجه کنند کسی را که تجلی او رقه باشد عنبار زنگار و کسی که زاج خورده باشد معالجه او بشیر تازه دوشیده و نشاسته |
| | بعد از قی بحمام رود و آب نیم گرم که بر شکم بریزد و اگر از خوردن بربان پوشانیده بهیضه بهم رسد علاج بهیضه باید کرد و نفع بکند از برای ماهی بربان پیچیده خوردن اینکه بعد از قی اندک فلفل نرم کوبیده با شربت که خوشبو کرده باشند مادل [illegible] |
| | بستگی شیر در معده از این بهم رسد که شیر بسیار خورند خصوصا هرگاه آن شیر غلیظ باشد مثل شیر گاو و شیر میش و علاج او آنستکه بعد از قی فلفل سائیده با عسل بخورند باشیر کداخته گردد و بستگی از او برطرف شود خوردن شیر حرم |

## معالجه عام



اگر صداعی که از حرارت است نوع تب به آن باشد باید سر را خنک کنند بگلاب و روغن گل سرخ که گلاب دو حصه و روغن یک حصه باشد و اندک سرکه اضافه کنند و یا پارچه کتان را بآن تر کرده بر سر گذارند و اگر فصل تابستان باشد باید که بید مذکوره های پارا محکم و اگر با این درد سر حاجت بوده باشد دو شنبه بر سر شیر دختران و اگر صداعی که از حرارت آفتاب بهم رسیده باشد بریزند بر جبین سر گلاب و روغن نیلوفر و بگذارند بر سر تراشیده کدو و برگ خرفه و برگ بید و گل همیشه بهار و گلاب و صندل و خطمی سفید و باید که بپاشند گلاب و نبات و رب غوره که سرد کرده باشند به یخ و غذا آرد جو بوده باشد و آب سرد میل کنند و بدانکه این قسم صداع را هر گاه زود معالجه نکنند و بگذارند در آخر الامر معالجه آن دشوار میگردد

باید که معالجه کنند این قسم صداع را بابروش که بشویند سر را بآبیکه جوشانیده باشند در او بابونه و اکلیل الملک و مرزنجوش و سر را بخار این آب نیز دارند و همچنین پارچه نمد را باین آب فرو زده بر سر گذارند و مالیدن روغن سوسن و روغن نرگس نافع است درین قسم صداع و اگر صداع بارد باشد بالنسبه روغن شبت غذا نخود آب با جوجه مرغ خانگی یا تیهو کنند و لازم است بر آدمی اگر پرهیز نماید از چیزهائیکه باعث صداع میشود مثل گردکان و شاهدانه و تره تیزک و بادروج و سیر و پیاز تمام اگر خوردن شود که بردن اینها در معالجه بعضی از امراض

باید که بعد از فصد بپاشند سکنجبین با گلاب و از میوه‌ها آلو و سیب شیرین دل کنند و غذاهایش انار بچوانند میل نمایند و اگر این صداع از خلط صفرا باشد بپاشند آب تمر هندی و آب آلو که با نبات شیرین کرده باشند و بپاشند شربت ورد مکرر با سکنجبین که با یخ سرد کرده باشند و همچنین نافع است ایارج جوشانیده و پوست هلیله زرد ده درم شاهتره چهار درم گل سرخ و بنفشه و افسنتین از هر یک سه درم بجوشانند در سه رطل آب تا اینکه سه ربع آب برود و یک ربع باقی باند و صاف نموده و اضافه کنند با او نیم مثقال صبر و یک قیراط سقمونیا میل نمایند و بپاشند و بخوانند اگر خلط صفرا انبار از بدن دفع شود بگذارند بر سر دوا‌ها که سر را خنک کند مثل تراشه کدو و حی العالم و صندل و گلاب

باید که دفع کنند خلط بارد را از بدن بابن حب که آن جز سقوطری هفده هم رتبه دو دانگ شحم حنظل یکدانگ محموده شوی افتیمون محمودبان از هر یک یکدانگ نمک هندی یکدانگ و نیم کوفته بیخته و با آب حب نموده تناول نماید و هر گاه این صداع از خلط سودا باشد بعد از آنکه مسهل سودا را بدهند باید که بریزند بر سر آبیکه جوشانیده باشند در او بابونه و بنفشه و نیلوفر و اکلیل و بادرنجبویه و جو مقشر و غذا گوشت بره یا مرغ یا شوربا اگر ترشی داشته باشد تناول نماید باید که غذا کم خورده شود و بهمان دواکه مذکور شد معالجه کنند صداع را اگر سبب آن باد غلیظ باشد و نافع است در این صداع که از باد است بوئیدن مرزنجوش و صداعیکه بهم رسد از پی غذا در معده نفع بخشد در وقت کردن باب گرم پس خوابیدن چنان خوابیدن که دور و دراز باشد

## در درد سر و اقسام آن



| نامها | فصل | سن | بلدان | مزاج | اشخاص | سبب | علامات | تدبیر | علاج بالغذا | علاج بالدوا |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | تابستان | جوانان | گرمسیر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | باید کرد اگر خلط زیاد در بدن باشند | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | جوانان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | خون جهنده | [illegible] | فصد قیفال باید کرد و با رگ صافن باید گشود | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | پیران و کهولان | زمستان و پائیز | [illegible] | [illegible] | بلغم | [illegible] | حب ایارج باید داد | [illegible] | [illegible] |

## دردسر ۵

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | [illegible] دردسر | دردسر [illegible] | شقیقه | دردسر [illegible] |
| مزاجها | همه مزاجها | خشک | خشک | گرم و تر |
| سالها | همه سالها | جوانان | دوموینان | پیران و کودکان |
| فصلهای سال | همه فصلها | تابستان | تابستان | زمستان و بهار |
| شهرها | همه شهرها | خشک | خشک | جنوبی |
| سلامت و خطر | خطرناکست اگر دیر [illegible] | خطرناکست اگر خلط از بدن دفع شده باشد | خطر دارد بچشم | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | فصد [illegible] باید کرد | [illegible] | فصد [illegible] و اسهال کردن [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه در شقیقه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



باید که مالند بر سر آب برگ بید با گل ارمنی و روغن گل سرخ یا که بگذارند بر سر برگ مورد و ترکه نیم کوفته کرده باشند و اگر ماده [illegible] با این قسم صداع [illegible] عقل بگذارند بر سر خطمی و آرد جو و بنفشه و روغن گل و دانه که سرکه و بید [illegible] که اضافه [illegible] این [illegible] بجهت [illegible] نشود [illegible] این [illegible] رساند [illegible] این [illegible] را با غذا [illegible] عضو از جهت لطافت [illegible]

باید که غذا درین قسم صداع گوشت مرغ جوان باشد و این برگ [illegible] نافع است مغز نان سپید و روغن بادام و نبات سفید [illegible] باشد که بچکانند درین صداع به بینی شیر دختران و روغن بنفشه و روغن کدو و روغن نیلوفر و بریزند بر سر روغن بنفشه و بخورند حلوای بادام و ماهی که بریان کرده باشند بروغن بادام [illegible] و اگر با این صداع تب باشد باید که غذا [illegible] با اسفاناج و کدو باشد و صداعیکه عارض شود در عقب جماع معالجه آن باشد که از جماع پرهیز نماید [illegible] از غذا [illegible] و صداعیکه عارض شود بسبب غم علاج آن خواب است و چکانیدن به بینی روغن بنفشه و روغن کدو

باید که اهتمام کنند درین قسم صداع [illegible] خلطی که سبب صداع شده و اگر این صداع از حرارت باشد باید بچکانند به بینی [illegible] آن نبات سفید و زعفران و کافور نرم سائیده و مقدار نخودی از این دوا با آب خیار [illegible] و اگر [illegible] ساکن نشود و بطول انجامد و خوف آن باشد که چشم را ضایع کند و رگهای جهنده که در شقیقه است بسیار تند حرکت کند [illegible] آن باشد که ببرند آن رگ جهنده را که در شقیقه است و ببرند رگ عقب گوش درین صداع هرگاه شدید [illegible] آن رگ [illegible] نافع است و هرگاه شدت صداع بمثابه باشد که [illegible] زدن [illegible] باشد باید که بریزند بر سر آب [illegible] و بمالند در گوش روغن گل و پر کنند گوش را به پنبه

اگر این صداع از خلط صفراوی باشد باید که قی کنند [illegible] و بعد از آن [illegible] سکنجبین [illegible] و کاسنی و تخم کشوث و [illegible] و گل سرخ از هر یک ده درم اجزا را [illegible] با چهار رطل [illegible] دو رطل آب بجوشانند تا نصف [illegible] و نصف باقی [illegible] رطل نبات سفید بقوام آورند و هر روز پانزده درم از آن میل کنند و باید که بگذارند بر سر گل سرخ [illegible] و گل ارمنی نرم کوبیده با آب مورد و گلاب یا آب برگ [illegible] انگور و آب شکوفه [illegible] باشند [illegible] محکم [illegible] و هرگاه این صداع از خلط بلغم پدید آمده باشد قی کنند سکنجبین و آب [illegible] و نمک نیم کوفته و اسهال کنند [illegible] صبر [illegible] هلیله کابلی [illegible] از هر یک [illegible] گل سرخ و مصطکی از هر یک [illegible] سقمونیا [illegible] حب نموده [illegible] میل کنند و غذا شوربا با گوشت مرغ [illegible] نخود [illegible] میل کنند

در سرسام گرم باید اول فصد کنند اگر بیست و سال تا فصد داشته باشد و اگر چنانچه طفل باشد حجامت کنند بعد از آن سکنجبین دهند با آب سرد و اگر قوت بیمار ضعیف باشد شوربای غوره یا خروس بچه دهند و اگر طبع بیمار خشک باشد تمر هندی از فلوس خیار شنبر و ترنجبین و مر هندی دهند با شربت و دیگر با سکنجبین و آب سرد و بعد از آنکه دفع شود خلط از بدن بگذارند بر سر بارچه کتانی که تر کرده باشند به گلاب و روغن گل و اندک سرکه و چند نوبت دیگر تا بار ادامه کنند و شاید ناپید شیره جو بیست درم مثقال و بعد از آن یک وقیه و نصف سکنجبین ساده پس اگر تشنگی در این سرسام بسیار زیاده باشد دهند آب کدوی بجه باد و درم تخم خرفه و نیم درم طباشیر و باید که ترشی ترنج اضافه کنند و نبات کرده بنوشند و اگر فصل تابستان باشد باید که انجه شاول سکنجبین سرد کنند و باید که فرش کنند جایگاه بیمار را به برگ بید و گل خنجکه پاشیده بر و صندل کافور سائیده با گلاب باید که مسکن بیمار در خیمه باشد از کتان و در حوالی او سبوهای پر از آب یخ بگذارند و اگر فصل زمستان باشد باید که جایگاه معتدل باشد در میان حرارت و برودت و باید که بمالند بر زبان بیمار پارچه کتانی که تر کرده باشند به لعاب بزرقطونا و نبات

در مرض ماشرا از آنکه فصد کنند غذا دهند مزوره که و با آش و آب انار و اگر این مرض روز بروز در زیادتی باشد فصد دیگر باید اما از دست دیگر بشرط آنکه بیمار بی قوت باشد فصد مکرر داشته باشد و بدهند شیره جو و بمالند بر سر روغن گل و سفید که سائیده باشند با گلاب و آب کاهو و آب حی العالم و آب کاسنی و آب گشنیز و آب کدو هشت بهار و آب برگ کاهو و باشد آنچه با که جوشانیده باشند در آن سبوس گندم و صاف نموده چند در روغن بادام اضافه آن نموده باشند و هرگاه حرارت بسیار قوی باشد بیاشامند شیره جو با نیم مثقال طباشیر و نیم مثقال تخم خرفه کم بسیار نرم کوفته و بیخته باشند بجز روغن دوا را در وقت خواب با پنج درم انار میخوش نیز بیاشامند

در مرض حمره شربت غوره بیاشامند بعد از آنکه فصد کرده باشند و غذا دهند بعد از آش جوانی و بمالند بر سر و پیشانی در اوایل مرض گل ارمنی و صندل با آب برگ بارتنگ و در آخر مرض نیز بر زیاد بخشند بلکه اکتفا کنند بلعاب بزرقطونا با اندک روغن بادام شیرین و نبات سفید که سرد کرده باشند به یخ اگر فصل تابستان باشد پس اگر عارض شود صاحب حمره را بیخوابی و بی خوابی بوده باشد این بیخوابی از جهت بحران حیله باید کرد و دید خواب آوری خشخاش با شربت خشخاش با تخم کاهو

اگر در سرسام بارد که آن را نسیان گویند بی باشد باید که اکتفا بخشند بیش جو که بیخته باشند در روغن و فایده نماید این آش با آبها سفید و پیش از این غذاها باید که شاول کنند هفت درم گلقند که با نبات نیم آورده باشند و پرهیز دهد صاحب نسیان از میوه های سرد و تر و انواع ماهیها و انواع شیرها و از حبوب مثل باقلا و عدس و لوبیا و اگر نسیان قوی شده باشد بدهند گلقند عسلی با سکنجبین بزوری پس اگر باید دوا کافی باشد بدهند یکمثقال از معجون بلادری صفت آن هلیله کابلی هلیله سیاه آمله بی هسته از هر یک چهار درم عسل بلادر حب الغار سعد از هر یک سه درم فلفل دو درم نبات سفید کوفته آنچه کوفتنی است کوبند پس معجون کنند با عسل بلادر و بیرون از عسل صاف و بعد از شش ماه استعمال نمایند و باید که بشویند سر صاحب نسیان را با بابونه جوشانیده باشند در دو بابونه و اکلیل الملک و مرزنجوش



| اسماء امراض | مزاج | سن | فصل | بلدان | خلط | علامات | نبض | قاروره | فصد | [illegible] | غذا |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- |
| سرسام گرم یعنی ورم دماغ | گرم | جوانان | تابستان | گرمسیر | خلط صفرا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد از رگ قیفال باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| ماشرا یعنی ورم [illegible] | گرم | جوانان و کودکان | بهار | [illegible] | خون | درد دماغ و [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد رگ قیفال باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| حمره یعنی ورم صفرا در دماغ | گرم | جوانان | تابستان | گرمسیر | خلط صفرا | صفرا در دماغ | [illegible] | [illegible] | فصد از رگ قیفال باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| نسیان یعنی فراموشی | سرد و تر | پیران | زمستان | سردسیر | خلط بلغم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | اول ارجه باید کرد و بعد از آن حب فوقایا باید داد | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای دماغ

| نامها | [illegible] | [illegible] | جمود | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | سرد و تر | گرم | سرد | سرد |
| سالها | پیران | دو مو نان | دو مو نان | پیران |
| فصلهای سال | زمستان | پائیز و بهار | زمستان پائیز | زمستان |
| شهرها | سرد و تر | جنوبی | سردسیر | سردسیر |
| سلامت و خطر | خطرناکست | خطرناکست | خطرناکست | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| نشانه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | حقنه باید کرد بعد از آن [illegible] فوقایا باید داد | حقنه باید [illegible] فاکهه باید داد | حب اصطمخیقون باید داد [illegible] افتیمون بکار برد | حقنه شد باید [illegible] دوقوقایا بکار باید برد |
| پرهیز | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

اگر سبات تابع مرضی باشد دیگر باشد علاج او علاج آن مرض است اگر سبات سهر باشد بر خوف بر کنند اوراد داوی گرم و خشک
و غذا دهند اورا بخوراب یا شت ودارچینی و باید که پرهیز کنند از نشامیدن آب سرد و از خوابیدن در جاهای سرد

سزاوار آنستکه تدبیر کنند کبرا که عارض شود سبات سهر تدبیری که مرکب باشد از تدبیر سبات تنها و تدبیر سرسام زیرا که این مرض
بهم رسیده است از اجتماع صفرا و بلغم که یکی ماده سبات و دیگری ماده سرسام است و باید که بیشتر رعایت کنند هرکدام از این دو
خلط را که غالب باشد پس اگر صفرا باشد مسهل صفرا بکار برند بیشتر و همراه مسهل بیشتر بکار برند و اگر بلغم غالب باشد
بیرون کنند بلغم را از بدن بحقنهای تند و بمالند بر سر روغن شبت بابونه

پس از اینکه دفع کنند از بدن خلطی را که سبب جمود شده سزاوار آنستکه منع کنند بیمار را از غذاهائی که ماده این مرض
از آن غذاها بهم میرسد و اگر عارض شود صاحب جمود را بیخوابی بسیار سزاوار آن باشد که بریزند بر سر او
شیر دختران با روغن بنفشه و غذا شوربای جوجه مرغ بی ترشی میل کنند و اگر بیخوابی نباشد روغن خیری بمالند بر سر

بمالند بقوه تمام پاها را و ببندند گردهای پا را محکم و غذا دهند بنخود آب یا شت و دارچینی و خولنجان و بخور دهند عسل یا ورا
و بویند مرزنجوش و پیاشامد سکنجبین بزوری پس اگر نفع نکند معجون بلاذری بکار برند

اگر بوده باشد سبب سدر درد دماغ باید که اول بیرد هند بعد از آن بریزند برسر آبی که جوشانیده باشند در وی بابونه و اکلیل الملک و شبت و سداب و باید که بوید اگر او قات غالیه و سبز دوزر نجوش و غذا انخود آب با جوجه مرغ خانگی و زرشک و ماء دخن نخود باشند تناول کنند و پرهیز و صاحب سدر را از گرمی خوردن و شامیدن همه اقسام شربها و انواع نبیذها و اگر بوده باشد سدر خلطی که در معده جمع شده است پس اگر آن خلط بلغم باشد اسهال باید کرد و سزاوار است الکی یا بد مصطکی و بیاشامد سکنجبین بزوری و اگر الخلط صفرا باشد باید که قی کند با شیرهٔ جو و سکنجبین و اندک نمک و چون معده پاک شود بعد از آن سیب و گزر و شیرهٔ غوره یا بیاشامند

اگر بوده باشد دوار در دماغ فصد باید داد و بعد از آن دوایی که ماده را لطیف کند بدماغ باید کشید از راه حر مثل بوره ارمنی و حب سقوطری و از هر کدام بخور و کندش و از هر کدام سخوذ کوفته و بیخته بقدر عدس و بیر شه بکشند ازان چه با آب برنجوش و در دهن سعتر مدنی نیز و در هر کدام شدی اگر دوار در معده باشد قی باید کرد و بعد از آن شربت شیرهٔ بارت انار باید بیاشامید و باید که ضماد کنند معده را با پوست واصندل و گل سرخ کوفته و بیخته با آب سیب بهار حیز نماید و بر روی معده گذارند و غذا جوجه مرغ خانگی و دراج تیهو یا بریان یا با روغن نخود یا کباب کرده تناول نمایند

اگر مصروع طفل شیرخوار باشد باید که پرهیز کند شیر دهنده و غذا دراج با مرغ خانگی که با روغن بخته باشند با نان خشکه تناول نماید و پیش از غذا سکنجبین بیاشامد و اگر مصروع از سن شیرخواره گذشته باشد باید که پرهیز کند از انواع شربها و گوشت گاو و تره تیزک و کرفس و از همه سبزیها غیر از نعناع و بادرنجبویه و همچنین از انواع میوها و خرما و بیاورند مصروع را فصاد یا که او را خاصیت عظیم است در نفع صرع و باید که مصروع ریاضت و نفس خود را تعب فرماید او را حرکت کردن بسیار و غذا دراج و کبک تناول کند و اگر غالب باشد بر بدن مصروع بلغم باید که قی کند با بیخ که جوشانیده باشند در وی شبت و پودنه و سکنجبین عسلی اضافه آن نمود باشند پیش از آنکه نوبه صرع بیاید و بیاشامد هر روز آنچه جوشانیده باشند در او فاد ابا و سکنجبین غلط اضافه آن نمود باشند و بیاشامیدن این جوشانیده نافع است سیاه ایس پس اسطوخودوس از هر یک پنجدرم تخم اذخر سه درم دارچینی و قسط و حنظا بیا و رخشش از هر یک یکدرم و نصف سکنجبین و اسارون و فرنقل و مصطکی و ترنقه و تربد از هر یک پنجدرم ترنجبین ده درم را در چهار رطل آب تا رطلی بماند و بیاشامد بقدر دو مثقال ایرج سقوطری

باید که صاحب سکته را سه روز کامل نجو گذارند بعد از آن سکنجبین با آب گرم و نمک قی کردن در روغن نرگس بخورد او و هند با یکجا که نکنند کاه بیخ یا با تیل بجدرم تربه خوی با معجون جالدرن یا جوشانیده باشند در او مصطکی و عنون بخورد او و هند و باید که طبیب عمل کند بر زیر سر او آب گرمی که جوشانیده باشند در و بابونه و صعتر و پودنه و فرنقل و سیاه و سارون و غذا نخود آب با زیره که ما و تح حل کرده باشند در نان خشک تحلیل او بریزند و هرگاه بگذرد بر وی هفت روز ظاهر شود در او علامت نفع در حال او بدهند باو ایارج جالینوس بعد از آن مرقد و لطوس و غرغره نماید او را بنجو حل و غذا او هند او را نخود آب جوجه مرغ خانگی و چون ایمن شد از بدبکی کسند باید که بیمار را حمام برند و بمالند بر سر او روغن قسط و باید حذر کند طبیب از آنکه معجونهای مذکوره را در تابستان و بلاد گرمسیر و مزاجهای گرم بصاحب سکته دهد



| نامها | مزاجها | سنها | فصلها | شهرها | سبب مخصوص خلط | علامت | نبض | قاروره | غذا | علاج |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| سرسام [illegible] معلوم است | گرم و خشک | جوانان | تابستان | گرمسیر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| لیثرغس [illegible] | سرد و تر | پیران | زمستان | سردسیر | بلغم خلط است | [illegible] | [illegible] | حسب دهند | [illegible] | [illegible] |
| صرع از [illegible] معلوم است | سرد و تر | کودکان | زمستان | سردسیر | بلغم خلط است | [illegible] | [illegible] | سیاه ایس و غاریقون [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سکته از [illegible] معلوم است | سرد و تر | پیران | زمستان | سردسیر | بلغم یا [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

| نام مرض | مزاج | سن | فصل مناسب | شهر | [illegible] | سبب | علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| کابوس | سرد | بچگان | زمستان | سرطان و جدی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | حب ایارج باید داد | [illegible] | [illegible] |
| مالیخولیا | خشک | دو هفتاد | با [illegible] | [illegible] | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | فصد صافن [illegible] حب اسطوخودوس باید داد | [illegible] | [illegible] |
| قطرب | خشک | دو هفتاد | [illegible] | [illegible] | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن در وقت طغیان مرض [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| عشق | گرم | جوانان | فصل بهار | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



مرض کابوس که بفارسی آنرا ابکاجه گویند و به ختک مشهور است از مقدمات صرع است یعنی هرگاه مکرر بهم رسد علامت آنست که صرع بهم خواهد رسید و بیشتر عارض میشود کسی را که غذا بسیار خورد و خوب هضم نشود اندک و سزاوار آنست که اول اسهال کنند صاحب کابوس را و اینکه اخلاط باطل باشد بعد از آن تقویت کنند معده او را و غذاهای لطیف نیکو دهند و بوئیدن عنبر و مشک بسیار نافع است و باید که ریاضت و هر چه ... ریاضت معتدل یعنی حرکت کند باندازه نه بسیار نه کم

در این امراض هرگاه خواب بسیر دو جنون و هذیان کم شود بسیار باید که طبیب متوجه استفراغ شود در این دو مرض بلکه بیمار را شیر جو که جوشانیده باشند در او شربت خشخاش و بعد از آن شربت بنفشه و انار و بیدانه و سبب آنکه خوب بسیده باشد شاول نماید و غذا او مرغ خانگی چاق و پاچه بره و ... باید که پرهیز از هر غذائی که سودا ازو جدا کند باشند و همچنین پرهیز از عدس و گوشت گاو و عسل و پیاز و خردل سرکه و آب کامه و پنیر کهنه و از هر غذائی که مولد سودا باشد جز از آنچه مذکور شد و باید که بریزند بر سر صاحب این مرض آبی که در او جوشانیده باشند خشخاش نیم کوفته ده عدد جو پوست کنده و پوست کدوی تازه و نیلوفر و بنفشه و برگ کاهو و تخم آن از هر کدام یک کف و باید که بر سر او چند از نه بار چند که فرو برده باشند در روغن بنفشه و شیر دختران و در هرا فته که ماده او در معده است باید که قی فرمایند و چون معده پاک شود غذا دهند نان جو مرغ خانگی و شربت سیب و شربت انار رکبوبه با گلاب بنوشد

باید که در مرض قطرب اول با فصد کنند و غذا آنچه مذکور شد در صفحه پیش بدهند و خشاننده بیمار را در آب نیم گرم کرده و بدهند باو ما الجبن با ایارج سفوف اهلیله سیاه و افتیمون و بسفایج کوفته و بیخته سفوف سازند و بعد از آن تریاق فاروق دهند و هر گاه بیداری بر وی غالب شد باید که بریزند بر سر او آبیکه جوشانیده باشند با دواهای خواب آورنده مثل بنفشه و نیلوفر و خشخاش و برگ کاهو و تخم آن و چند از نه بر سر او پنبه که تر کرده باشند بروغن بنفشه و شیر دختران

باید که در مرض عشق غذاهای سرد و تر بکار برند و پیر باغهای سبز و تازه و سبزه زارها ببرند تا باصفا بسیار ببرد و بشنود آوازهای خوش و مشغول نمایند او را بشعر و قصه‌ها و حکایات مضحک زاهدان و باید که اگر اوقات او را بکارها و باشغول سازند که نافع است و نافع است در مرض عشق مجامعت اگرچه با غیر معشوق باشد و همچنین اختیار کردن سفر و دور شدن از مکانی که معشوق در آنجا باشد و مصاحبت کردن با کسیکه شبیه معشوق باشد در صورت و احوال تا مصاحبت آنکس از فکر آن کس باز آید و باید که پیش از آنکه محبت او با آنکس بسر حد عشق رسد و مستحکم گردد سعی کنند در جدائی ایشان زیرا که در این صورت جدائی در میان ایشان با آسانی میسر گردد

## مرضهای نخاع

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| فالج | سرد و تر | پیران | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استرخاء | [illegible] | [illegible] | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| تشنج | [illegible] | [illegible] | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

در مرض فالج تا چهار روز یا هفت روز اگر گشنه بکشند بهتر با اینکه جوشانده بدهند در آن افیون و باید که در این ایام پرهیز از خوردن و آشامیدن و نه کم کنند از گرسنگی و تشنگی و اگر بتاب شود از تشنگی باید که بیاشامد آب گرم در ظرف شیشه و آب بسیار سرد ناشد که بکذارد و در روز چهارم مسهلی که در صفحه پیش مذکور است بکار برند و باید که غذا انخود آب باشد و چون هفت روز دیگر بگذرد چه ایارج شادل کنند و غذا شوربا از دراج یا تیهو یا جوجه مرغ خانگی با آب نخود شادل کنند و پس از هفت در گلقند عسل یا جندبیدستر بخورد و پرهیز دارد از آنکه مسهل بدهد در این مرض پیش از آنکه نضج یابد ماده مرض که ضرر عظیم دارد زیراکه دفع میکند لطیف ماده را و باقی میگذارد غلیظ ماده را و بعد از آنکه مدتی بگذرد باید که بمالند بر جای از بدن بیمار که فالج دارد روغن قسط یا روغن بادام تلخ یا روغن یاسمین یا روغن گردکان کهنه و بعد از آنکه مالیده تا تر شود جای بر جای بمالند و تشنج شده باشد و باید که بشویند بدن را در این مرض با پنجه جوشانیده باشند در او برگ بابونه و بابونه و ... و مرزنجوش و بخورد نمک سفید با سعتر و انجدان و شونیز و همچنین عسل و گردکان و پسته بخورد و علاج ضد شش علاج فالج است در اینکه غرغره ... باید برد و گلقند و نخود آب باید داد

استرخا که عبارت است از سست شدن عضو اگر عارض شود حال چنان علاج ندارد و اگر بعد از آنکه بگذرد از آن ... دو روز یا سه روز عارض شود علاج بموضعی که زمین خورده است دوا بگذارد ... ماده را ... از قسط و صبر و بابونه و ... از هریک ... و در آنکه ... و کندر ... و سنبل الطیب از هریک ... و ... و بکوبند ... بعد از آن استرخا ... بمالند بر موضع استرخا روغن ... بخورد و غذا شوربا با جوجه مرغ خانگی بدهند

علاج لقوه مثل علاج فالج است زیرا که هر دو در سبب موافقند و در حالیکه عضو احتلاف دارند پس غذا و دوا و پرهیز آن در هر دو یکی باشد و باید که بعد از پاک شدن بدن از خلط بمالند روغن را بر آنجائی که کج شده است و همچنین باید که صاحب لقوه نگه دارد در آن جائی از دهان که ماده در آن جانب است ... و کندش کوفته ... و باید ... کند و بخاید مویز و بوره ارمنی و خردل و فلفل و ...

اگر تشنج از پری و بسیاری خلط باشد دوائی است که در فالج مذکور شده بکار برند و بعد از آن بمالند بر عضوی که هم تشنج و هم استرخا دارد دوائی گرم کند مزاج عضو را و تحلیل برد ماده را پس اگر استرخا پیش از تشنج باشد استعمال باید کرد دوائی که خشک کند ماده را پیش از دواهائیکه عضو را نرم میکند و عضو را بقوت تمام باید مالید و اگر تشنج پیش از استرخا باشد باید که دواهای نرم کننده عضو پیشتر باشد بعد از دواهای خشک کننده ماده و اگر استرخا در عضوی باشد و تشنج در عضو دیگر باید گذاشت بر عضو تشنج دواهای نرم کننده و باید مالید عضو استرخا را بقوت تمام بر روغنی دارای بوره ارمنی

## مرضهای دماغ

| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | نام مرض |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | حقنه و ... بعد از ... دادن | [illegible] | [illegible] | خلط ... | ... | ... | ... | تشنج از امتلا |
| [illegible] | [illegible] | ... کرد | [illegible] | [illegible] | خلط ... | ... | ... | ... | تشنج از یبس |
| [illegible] | روغن ... | اسهال ... | [illegible] | [illegible] | خلط ... | ... | ... | ... | رعشه و اختلاج |
| [illegible] | [illegible] | حب ... باید داد اگر سبب خلط بلغم باشد | [illegible] | [illegible] | خلط ... | ... | ... | ... | سکته |



## معالجه عام

علاج تشنجی که بهم رسیده باشد از پری خلط ... از علاج که بهم رسیده باشد از دفع شدن خلط بسیار از بدن مگر اینکه قسم دوم از تشنج عارض طفل هفت ساله یا هشت ساله شده باشد که درین صورت علاج قسم دوم ... و سزاوار است که در قسم اول از تشنج حقنه کند اول بار و با غذاهای و بجوشانند شبت و زیره پس اگر قاروره زرد رنگ باشد ... باید داد و اگر رنگین باشد باید داد و بعد از آن اسهال باید کرد بعضی از حبهای مناسب قسم اول از تشنج و باید که افراط نکنند در اسهال و سزاوار است که طبیب در وقت دادن دوای بسیار گرم حذر کند از اینکه فصل تابستان باشد یا اینکه بیمار تب داشته باشد یا اینکه مزاج او بسیار گرم باشد

شیره جو ... که در صفحه پیش مذکور شده ... و لعاب بزر قطونا و لعاب بهدانه با روغن تخم کدو مکرر بر روی بدن بمالند و بنشانند در آب ... و بعد از آن با روغن بادام و باید که بریزند بر بینی و روغن بنفشه و نیلوفر و بمالند بر سر او لعاب بزر قطونا با روغن بنفشه و بگذارند بر سر و گردن او ... خطمی سفید و بنفشه خشک و آرد جوی که کوفته باشند با روغن بنفشه و لعاب بزر قطونا خمیر نموده و بمالند بر عضو متشنج و روغن بنفشه که با مغز ساق گاو و موم سفید مرهم نموده باشند و باید که جدا نکنند از عضو متشنج دنبه تازه و همیشه بیمار ... و باید که غذا او را ... و بزغاله با روغن بادام ... اگر ترشی اضافه کنند ... باشد با ماهی تازه ... ترشی ... که بعد آورده باشند ... که سبوس از جو خوب جدا کرده باشند و نبات سفید در روغن بادام و باید که حذر کنند از آنچه خشک میکند مانند نمک و عدس و سرکه

اگر رعشه بسبب پری بهم رسیده باشد مانند غم ... بر آمدن رگهای بسیار بلند مثل ... معالجه باید کرد یا اینکه اسباب ... مذکور را بر طرف کنند و اگر از غذای سرد بهم رسیده باشد معالجه باید که بغذاهای گرم و اگر از خلط بهم رسیده باشد آن خلط را از بدن بیرون کنند و اگر از خوردن شراب بهم رسیده باشد بریزند بر سر روغن گل سرخ با آب غوره یا روغن شکوفه ... و علاج ... رعشه که از سردی بهم رسیده باشد از ... غذا و باید که بمالند بر عضو صاحب اختلاج دواها که گرم کرده باشند ... بخور و نمک ... مانند اینها

اگر سکته از چوب خوردن یا افتادن بهم رسیده باشد باید که آن مهره پشت که از جا بیرون رفته بجا اندازند و دواهای قوت دهنده ... مانند مورد و صندل ... و اگر از ورم بهم رسیده باشد معالجه ورم باید کرد و اگر از خلط غلیظ چسبنده بهم رسیده باشد علاج باید کرد بچیزهایی که گرم کرده اند عضو را و خشک کرده اند ... از دماغ

در قسم اول چوب بکار برند شیاف احمر لین و بعد از آن شیاف اخضر و ترشیدنی بعد در این قسم مناسب [illegible] و اگر این تدبیر نفع نکند شیاف احمر حاد بکار برند و در قسم دوم بتراشند شیاف روشنائی بعد و در قسم سیم که شبیه است بدانهای انجیر بتراشند [illegible] اگر نفع نکند بتراشند با آهنی که آنرا وردی [illegible] و بچکانند بعد از تراشیدن در چشم آب زیره که خاییده با نمک و بگذارند زرده تخم مرغ که آمیخته باشند با روغن گل سرخ و بعد از این چون ساکن شود دردی که از تراشیدن بهم رسیده بکشند بچشم شیاف احمر و بعد از آن در دور چشم و بعد از این شیاف باسلیقون و باید که در این مرض پرهیز کنند از غذائیکه خلط بد از آنها بهم رسد و تناول کنند غذاهای لطیف بگوشت جوجه خانگی و تیهو با شیرهای [illegible] وان

باید که در مرض برده بگذارند بر پشت چشم انجیری که پخته باشند او را با بخار اشند برده را [illegible] انجیر و بپاشند برو ذرور [illegible] بعد از [illegible] کشیده باشند بچشم شیاف اخضر لین و اگر تدبیر مذکور نفع نکند باید که بشکافند پلک چشم را و بیرون آورند برده را با بطریق که برگردانند پلک چشم را و بشکافند روی برده را از اندرون در عرض به نشتر و بعد از آن بیرون آرند برده را بانچه میل و [illegible] بگذارند که خون بیرون آید و بعد از آن بپاشند برو ذرور [illegible] و باید که این کار بعد از تنقیه بدن باشد و علاج کند که مثل علاج برده است [illegible] در سلخ چنان [illegible] باز برده ندارد و جایز است انکه بردارند که کدورا بنزسوا [illegible]

در مرض [illegible] اگر دوا نفع نکند باید که برگردانند پلک چشم را و بشکافند [illegible] را به نشتر و [illegible] کنند که [illegible] شود و [illegible] سناخن با [illegible] تا بیرون آید از آنجا ماده که سبب [illegible] شده و بیرون که پاک شود موضع بپاشند بر آن ذرور [illegible] و صلابت پلک چشم که علامتش آن است که دشوار حرکت کند پلک چشم در از بیدار شدن از خواب جمع شود در کنج چرک خشک که بسیار باشد باید که بسیار بحمام روند و شیاف احمر بچشم کشند و بمالند بر سر روغن بنفشه و علامت غلظ پلک چشم آن است که پلک چشم سرخ و کلفت باشد که [illegible] جوب [illegible] و چون برگردانند پلک [illegible] معلوم شود که [illegible] و [illegible] است و معالجه آن است که غذاهای لطیف بکار برند و بمالند بر پلک چشم شیاف [illegible] و زعفران و بکشند بچشم شیاف احمر

در مرض التصاق باید که دهن کشند میل را بزیر چشم و بردارند پلک چشم را با آن میل با انکه بردارند پلک را بقلابی و بعد از آن جدا کنند پلک را از تخم چشم بیلی که آنرا جهت کوبند و اگر بهت جدا نشود جدا کنند با آلتی که آنرا [illegible] گویند و احتیاط کنند که [illegible] نشود بپلک چشم و بعد از آن بچکانند در چشم آب زیره و نمک که از خاییده باشند و بگذارند در زیر پلک چیزی که حرکت داده باشند بروغن گل سرخ که آمیخته باشند او را با زرده تخم مرغ و بگذارند بر پشت چشم زرده تخم مرغ با روغن گل سرخ و چون [illegible] خاطر جمع شود که دیگر بهم نرسد بکشند در چشم شیافی که زخم چاق کند

---



## مرضهای پلک چشم

| نام مرض | مزاج مرض | سن | فصل | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامات | علاج | تدبیر | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن و حب صبر و ایارج دادن | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | حب ایارج و حب قوقایا باید داد | [illegible] | [illegible] |
| التصاق | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد کردن اگر بدن پر باشد از اخلاط | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

در مرض کمنه باید که غذاهای لطیف بکار برند و بسیار بحمام روند و بکشند بچشم شیاف ... و باید که پرهیزد از غذاهای غلیظ مثل گوشت گاو و گوشت بز و عدس و پنیر کهنه

مرض شتره اگر سبب اصلی ضعف باشد معالجه نباید کرد و اگر از مرهم موم و روغن و اگر از گوشت بهم رسیده باشد با سلیقون و شیاف ... بکار برند و اگر از بدوختن پلک چشم یا از زخم پلک چشم بهم رسیده باشد و خواهی که معالجه کنی او را با آلت آهنین باید که تنگ کنی آن موضع را از پلک چشم که بدوخته شده یا آن موضع اگر زخم بوده و جاق شده و بگذاری تا اگر پلک پائین آید و ممکن باشد که چشم پوشیده شود بعد از آن باید که بگذاری در میان شکاف پلک چشم فتیله که آلوده باشد اثرا بر بهمانی که زخم را جاق بکند

اگر پلک چشم که موضع شعره است گرم باشد بمالند روی شیاف ... و کلات اگر گرم باشد بشویند عضو را با آب گرم و بمالند روی پارچه ... که بسیار گرم باشد و همان لحظه از تنور بیرون آورده باشند یا بمالند روی ... که آلوده باشند از ابره که گرم باشند یا بگذارند بروی موم ... که با آن موم آمیخته باشند یا بگذارند ... و ... دواها بچسبانند و باید که بکنند بیخ شعره را با ناخن ... تمام تا ... شاعر ناخون ... بیرون آید ...

مالکه معالجه مرض ... آهنین که ... معالجه کنند اورا ... بسیار شد ... اگر خواهی که معالجه کنی اورا ... بسیار شد ... در چشم ... حرارت زیاد در چشم ... و ... بسیار شد ... و ... روغن ...

## مرضهای پلک چشم



| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت وخطر | سبب | نشانه | استفراغ | [illegible] | معالجات [illegible] |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- |
| [illegible] | خشک | پیران و کودکان | پائیز | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | حب صبر باید داد | [illegible] | [illegible] |
| شتره | خشک | پیران | پائیز | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد کنند اگر بدن پر باشد [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| شعره | خشک | دو مویان | پائیز | معتدل [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | حب قوقایا باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | خشک | پیران | پائیز | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد باید [illegible] باید داد | [illegible] | [illegible] |

| ورق ۳۷ | مرضهای پلک چشم | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | سعفه | نمله | سلعه | ثالول و قمقام |
| مزاجها | خشک | گرم | سرد | تر |
| سالها | دومویان | جوانان | پیر | پیران |
| فصلهای سال | پاییز | تابستان | زمستان | زمستان |
| شهرها | خشک | بیران و سردسیر | سردسیر | تر |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | بلغم غلیظ | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| دوا و پرهیز | فصد باید کرد و مطبوخ فاکهه باید داد | فصد کنند و شربت ورد [illegible] | مطبوخ افتیمون باید داد | جلاب و حب صبر باید داد |
| علاجهای چشم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجهٔ شافیه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## معالجهٔ عام



سعفه گاه هست که از مادهٔ سودا بهم رسد و گاه از مادهٔ بلغم و باید که پرهیز کند صاحب سعفه از غذاهائی که مولد بلغم و سودا باشد بعد از آنکه مسهل سودا و بلغم بکار برده باشند و بکشند بچشم [illegible] مسهل خوردن شیاف [illegible] و بعد از آن شیاف احمر لین

در مرض نمله بعد از فصد و مسهل پرهیز کند از غذاهائی که مولد مادهٔ نمله باشد مثل ماهی نمک [illegible] و غذا [illegible] جوجهٔ مرغ خانگی با آب انار [illegible] و شیاف [illegible] بچشم بکشند و بعد از آن [illegible]

در مرض سلعه سزاوار آنست که پرهیز کند از غذاهائی که مولد بلغم و سودا است و چون چشم [illegible] و اگر [illegible] موضع او را [illegible] بیرون آورند موضع سلعه را چنانکه بیان شد در علاج سلعه [illegible] بعد از بیرون آوردن [illegible]

در مرض ثالول و قمقام بعد از آنکه مسهل بکار برند [illegible] از غذاهائی که مولد [illegible] غلیظ باشد [illegible] و باید که غذا مرغ خانگی و کبک و دراج بوده باشد و بکشند بچشم شیاف [illegible] چشم [illegible] و آب [illegible] نمایند

## مرضهای پلک چشم

| | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| باب امراض | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | سبب | علامت | [illegible] | [illegible] |
| موی زیادی ... در چشم | ماده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | بلغم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مطبوخ افتیمون | [illegible] |
| وردنج | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد و حجامت باید کرد | [illegible] |
| سلاق | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | حب ایارج باید داد | [illegible] |
| شترناق | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد و حجامت باید کرد | [illegible] |



## معالجه عام

موی زیادی برگشته را باید معالجه کرد دواهایی شد که بکشند بچشم یا باید چسبانید موی ها یا باید کند مقراض و داغ باید کرد [illegible] ... و باید که داغ نکنند پس از جای سر موی زیادی را و بمالند بعد از داغ کردن سفیده تخم مرغ با روغن گل سرخ یا بکند موی زیادی ... و بمالند بموضع خون ... [illegible] ... سوده باشند بآب ... [illegible]

در مرض وردنج ... از استفراغ بدن ... فصد و حجامت ... غذاهای لطیف بکار برند مثل شوربای ... جوجه مرغ ... [illegible] ... باید که پرهیز کنند ... [illegible] ... اضافه کنند ... [illegible] ... بکشند شیاف احمر ... [illegible]

در مرض سلاق بعد از استفراغ بدن ... باید که غذاهای نیکو بکار برند مثل گوشت مرغ و گوشت ... [illegible] ... و بمالند بر پلک چشم ... روغن گل سرخ ... شیاف ... [illegible] ... بکشند بچشم شیاف احمر ... [illegible] ... و چون خشک شود ... [illegible]

در مرض شترناق بعد از استفراغ بدن باید که ... پلک چشم را ... [illegible] ... بعد از آن ... [illegible] ... پس ... [illegible] ... شیاف ... [illegible]

ماسیثا و دو دفعه ...

[illegible]

| ۳۹ | معالجهٔ عام |
|---|---|

معالجه باید که در قسم اول [illegible]

در قسم اول [illegible]

در صورت [illegible]

در حکه و [illegible]

[illegible]

| ورق ۳۹ | مرضهای پلک چشم | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| نام مرضها | مزاج | سبب | فصل | شهر | سال و مقدار | نبض | علامت | پرهیز | معالجات | علاج |
| رمد [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معتدل است | [illegible] | [illegible] | فصد قیفال باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معتدل است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معتدل است | [illegible] | [illegible] | فصد [illegible] باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معتدل است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

در مرض سبل اول استفراغ بدن کنند پس اگر حرارتی در چشم باشد کمتر کنند بحکم شیاف بعد چون تسکین کند حرارت چشم کمتر کنند شیاف احمر با آنچه مذکور شد و غذا رقیق دهند و پرهیز کنند از آنکه غذا را با آب بسیار خورند و از غذاها بگذرند ... [illegible]

غذاهای بخار دار و غذاهای که خون غلیظ زاید کنند و هرگاه این تدبیرات بکار برد و نفع نکند باید که بر سبل ... [illegible] ... استفراغ کرده باشد بدن

و سر را بعد ... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... چنانکه ... [illegible] ... انگشتان ... [illegible] ... کنند

سبل ... [illegible] ... گوشه بزرگ چشم ... [illegible] ... قلاب ... [illegible] ... بعد از آن ... [illegible] کشند

... [illegible] ... گوشه کوچک چشم ... [illegible] ... این قلاب ... [illegible] ... گوشه کوچک چشم ... [illegible]

سبل ... [illegible] ... بعد از آن ... [illegible] ... گوشه بزرگ چشم ... [illegible] ... طرف پائین چشم ... [illegible]

... [illegible] ... طرف بالا ... [illegible] ... طرف پائین ... [illegible] ... باشد ... [illegible] ...

... [illegible] ... سبل ... [illegible] ...

چشم آب ... [illegible] ... باشند ... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... باشند ... [illegible]

... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... حرارت چشم ... [illegible] ... کنند

اگر ظفره رقیق و تنک باشد علاج کنند ... [illegible] ... باشد ... [illegible] ... کنند اگر

... [illegible] ... ظفره ... [illegible] ... ظفره را

... [illegible] ... ظفره ... [illegible] ... ظفره ... [illegible] ...

... [illegible] ... طرف گوشه بزرگ چشم ... [illegible] ... طرف ... [illegible] ... ظفره

... [illegible] ... ظفره ... [illegible] ... چشم ...

اگر آن گوشت بریده ... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... چشم ... [illegible]

... [illegible] ... حرارت در چشم ... [illegible] ... حرارت ... [illegible] ...

... [illegible] ... چشم ... [illegible] ...

... [illegible] ... باشند آنرا ... [illegible]

در مرض ... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... چشم ... [illegible]

... [illegible] ... چشم ... [illegible] ...

... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... چشم ... [illegible]

... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... چشم ... [illegible]

و اگر ... [illegible] ... چشم ... [illegible] ... چشم ... [illegible]

---



## مرضهای طبقه ملتحمه

| نام مرضها | سبل | ظفره | دمعه | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

[illegible]

در قرحه چشم اول فصد کنند بعد از آن استعمال نمایند دوا ... [illegible]

[illegible]

[illegible]



## مرضهای طبقه قرنیه

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | استفراغ | معالجه ... | معالجه ... |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| قرحه ۷ در طبقه قرنیه | گرم | جوانان | تابستان و بهار | جنوبی | خطر دارد هرگاه بر روی نقطه عنبیه باشد | [illegible] | [illegible] | رگ فصد باید ... | [illegible] | [illegible] |
| بثر در طبقه قرنیه | تر | کودکان | بهار | جنوبی | خطر دارد بچشم هرگاه کلان باشد | [illegible] | [illegible] | رگ فصد باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| ریح | خشک | دو مویان | پائیز | خشک | خطر دارد هرگاه بر روی عنبیه باشد | [illegible] | [illegible] | ... باید | [illegible] | [illegible] |
| سرطان در طبقه قرنیه | خشک | جوانان و دو مویان | تابستان و پائیز | خشک | خطر دارد بچشم | [illegible] | [illegible] | رگ فصد باید کرد ... | [illegible] | [illegible] |

[illegible]

# معالجات عام

در مرض شو باشد بچشم و دائم که رسید رطوبات آن و ورم کند حضور اینکه اگر زر ساز و چشم را شل نماید و در که سبب آمده باشد قطع و پاشیدن [illegible] و اگر خواهی بر آن [illegible] باشد و سوزن بزرگ باشد علاج ندارد و اگر خواهی که علاج کنی او را با آلات آهنین از برای آن چشم [illegible] سوزن [illegible] بجای آنکه جای شو باید که رشته را از سوزن بگذرانند و فرو برند سوزن را در پر شود و از طرف دیگر شو بیرون آورند بعد از آن [illegible] رشته را گرفته شو را آنکه بالا کشند و بمقراض ببرند بعد از آن بر کنند چشم را [illegible] و سر [illegible] که [illegible] است که فرو برند سوزن را در بیخ شو از طرف یک پایین و از طرف یک بالا بیرون آید بعد از آن سوزن دیگر که رشته دو تا از سوراخ آن گذرانیده باشند فرو برند از طرف کج چشم [illegible] در طرف راست در بیخ شو و از طرف دیگر کشند و آن سوزن دیگر را در [illegible] بگذارند و بکشند بعد از آن ببرند شو را [illegible] و دو [illegible] را پاره از شو [illegible] و پاره دیگر را با پایین بعد از آن بیرون آورند [illegible]

در مرض حوزه بچشم کشند این شیاف افیون سوخته و صدف سوخته و شیح سوخته و کثیرا و صمغ عربی و درخت [illegible] سفیداب [illegible] از هر یک [illegible] افیون مصری از هر یک دو درم کوفته و بیخته و تخم مرغ سرشته شیاف سازند و بپاشند بچشم این [illegible] و بیخ [illegible] یکدرم شیح سوخته دو درم
توتیا [illegible] از هر یک نیم درم [illegible] سوخته دو درم [illegible]
یک درم نرم کوفته استعمال نمایند

علاج کنند چرک را که در زیر قرنیه جمع آمده باشد [illegible] که برد چرک را و تحلیل دهد [illegible] مثل [illegible] و شیاف [illegible] و اگر باین [illegible] بتحلیل نرود بکشند بچشم این عسل را هر روز دو مرتبه یا سه مرتبه [illegible] مرصاف و زعفران از هر یک یکدرم دوشاب سه درم عسل شش درم [illegible] خوب بکنید کو سرشته استعمال نمایند و اگر باین [illegible] بتحلیل نرود باید که [illegible] چشم را [illegible] بیرون آورند و بعد از آن [illegible] بچشم [illegible] و علاج کنند [illegible]

علاج کنند [illegible] را باید [illegible] که رطوبت را [illegible] کند [illegible] اول [illegible] [illegible] دهند و بعد از آن جوجه مرغ [illegible] و باشد [illegible] نبات [illegible] آورده و شیره تخم [illegible] و بهترین دوا [illegible]
بچشم کشند شیاف ابار [illegible]

## مرضهای طبقهٔ قرنیّه



| نام مرض | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | سبب | علامت | [illegible] | [illegible] | معالجات [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | کاسه [illegible] | جوانان | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] از اخلاط | [illegible] | [illegible] |
| حصر [illegible] | [illegible] | کودکان | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | کودکان و جوانان | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | کاسه | جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---



## مرضهای ماق و مرضهای عنبیه و مرضهای که با طبقهٔ قرنیه و رطوبت جلیدیه بهم رسد

| نام مرض | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| غرب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سبل | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| غدّه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| ظفره | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

در امتلای ملتحمه چشم که او را انتشار گویند اگر ورم بهم رسیده باشد فصد باید کرد که بگذارند بر چشم رگ سیب و گل نیلوفر و چون ورم رو بکمی گذارد آن را
بر چشم ارد با فلفل [illegible] کرده و اگر انتشار بسبب خلط غلیظ بهم رسیده باشد مسهل باید داد و حب ایارج و حب قوقایا و بعد از آن شیاف مرارات
باید بچشم کشند و آنچه در ابتدای نزول آب بچشم میکشند در اینجا نیز نافع است و اگر انتشار از خشکی باشد علاج ندارد و لیکن مدارا
باید کرد با بکه نگاه دارند بچشم شیر دختران و شاول نمایند غذاهای تر و چون مرض انتشار مرضی است دشوار علاج ضرر شود باید که تسلی دهند بیمار را
بکشیدن دواهائی قابض مقوی مثل برگ [illegible] و توتیای هندی و اقلیمیا [illegible] و طلا

در مرض نزول آب پرهیز باید که از غذاهای غلیظ مثل گوشت گاو و نمک سود و گوشت کهنه و نان فطیر و آنچه از شیر بعمل آورند و سیر و پیاز و شلغم و نان
باید که بدواهای مناسب و اگر اینها نفع نکند میل باید زد و اگر نزول آب باشد که میل زدن نفع کند در او علامت او مذکور شد و طریق میل
زدن آنست که چنانند بیمار را پیش روی خود بر بالش نرمی در جای روشن در برابر آفتاب و بحسبانند دو زانوی او را بسینه او و به بندند
آن چشمی را از او میل نزنند و بنشیند کسی که میل بزند بر کرسی و بنشیند کسی در پی سر بیمار تا بگشاید چشم او را و سر او را محکم نگاه دارد پس
بگیرد میل زننده میل را و بنشاند میل نشان کند موضعی را از کنج چشم که بطرف بیرون بدست بشرط آنکه آن موضع در برابر مردمک
چشم باشد بعد از آن بگذارد سر میل را بر آن موضع که نشان کرده است و زور کند تا طبقه ملتحمه بازه شود پس ساند سر میل را بر دو
چشم و چون دید که سر میل بمردمک رسیده است و بر بالای آب رسیده آب را از هم کند تا آنکه آب پائین رود از مردمک و بند
شود تا زمانی که در پشت طبقه عنبیه است بعد از آن سر میل را ساعتی در همان موضع نگاه دارد تا آب در پشت عنبیه قرار گیرد و بعد
آن سر میل را ساعتی بلند کند و ملاحظه کند که آب بجای خود برگشته یا نه اگر برگردد بار دیگر بمقدار آن بدستور سابق و چند بار
کند تا خاطر جمع شود که آب بر نمیگردد و پس میل را بیرون آورد و بگذارد بر چشم پنبه را که سفیده تخم مرغ با روغن گل سرشته و چشم را ببندد و بخواباند بیمار را
در خانه تاریک و منع کند او را از حرکت و سرفه و عطسه و باید که غذا را در استعمال گوشت نباشد با تلطیف تا روز هفتم و بعد از آن چشم او را بگشاید

در مرض چشم که پیش از نزول آب بهم رسد بکشند بچشم دوای معتدل که مرکب است از عسل و آب کرفس و زهره باز و زهره کلنگ و زهره مار
و زهره شبوط و زهره روباه و زهره کلنگ و زهره کرکس و زهره بز کوهی هر کدام از این زهرها که میسر شود با روغن بلسان و مشک بچشم
بچشم کشند و باید که پرهیز کند از غذاهای غلیظ مثل گوشت نمکسود و گوشت گاو و حمام رفتن بسیار و جماع و شاول کند شوربا از دراج و تیهو

در مرض چشم که مشارکت معده و بخارها از معده بهم رسد باید که غذاهای لطیف شاول کند و اگر در معده صفرا باشد قی باید کرد با آب
گرم و سکنجبین و بکشند بچشم دوائی که قوت دهد چشم را مثل ذرور اغبر و رمادی و اگر با این مرض درد سر باشد بمالند بر شقیقه ها دوائی
که سرد باشد و نفع کند صندل و گلاب بیاید



مرضهای ماق و مرضهای عنبیه و مرضهای طبقه صلبیه و طبقه قرنیه و رطوبت جلیدیه

| ماهیت | مزاج | سبب | فصل | سن | شهرها و بلاد | نبض | علامت | پیش از... | معالجه ادویه | پرهیز و غذا |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

شبکوری چیزی عارض میشود مردمی را که چشم ایشان بزرگ و سیاه باشد و معالجهٔ آن است که غذاهای لطیف تناول کنند و شب طعام سبک کنند و پرهیز کنند از غذاهای بخاری دار و هر گاه جگر بزی را در تنور بریان کنند و آبی که از آن بیرون آید بچشم بکشند نفع عظیم دارد و همچنین آنکه از این جگر بیرون آید در وقت بریان کردن بعد از آن که اندکی سرد شود بچشم بکشند و بیمار آن جگر را بخورد بسیار نفع کند و باید که سه روز پی در پی چنین کنند و اگر این تدبیر نفع نکند بکشند بچشم ... باشند با نوشادر و آب برگ رازیانهٔ تازه هر گاه بچشم بکشند نافع است و همچنین
بکشند بچشم زهرهٔ بزکوهی که سرشته باشند بعسل و آب رازیانه

روزکوری مرض میشود چیزی که بعضی چشم باشد یا آنکه چشم ایشان کبود باشد و سبب روزکوری آنست که روح باصره کم و لطیف است و در روز بسبب حرارت آفتاب پراکنده میگردد و کم میشود و از آنجهت بسیار ضعیف میشود و نمی‌بیند و چون شب شد روح باصره جمع میشود و از آنجهت فی الجمله قوت میگیرد و می‌بیند و معالجهٔ آن آنست که غذاهای لطیف تر تناول نمایند و بکشند بچشم برگ سبز و خرفه و روغن کدو و روغن بنفشه و بمالند همین روغنها را بر سر و بکشند بچشم شیاف ... و پرهیز کنند از غذاهای ... و ترش و از غذاهای که قبض کند

درد گوشی که از حرارت باشد نفع میکند آنکه بچکانند شیرهٔ خرفه در گوش و همچنین آنکه ... بچکانند در گوش ... آب برگ کاهو و آب برگ گشنیز تازه ... و ... حل کنند آنکه افیون در روغن بنفشه یا روغن گل سرخ و بچکانند بگوش ... در گوش ... نفع دارد

درد گوشی را که از برودت باشد نفع میکند آنکه بچکانند در گوش ... روغن زیت روغن قسط و روغن ... آب برگ ترب و آب مرزنجوش ... روغن زیتون آنقدر بجوشانند تا آب برود و روغن بماند پس این روغن در گوش بچکانند که نفع میکند این روغن درد گوشی را که از سردی باشد ... بعد از آن ... لازم گذارند ... در گوش بچکانند بشرط آنکه نیم گرم باشد
و اگر ... رطوبتی از گوش روان باشد بچکانند در
گوش زهرهٔ ... که حل کرده باشند در
روغن بادام تلخ



## مرضهای عصب چشم و دردهای گوش

| نامها | مزاج | سن | فصلها | شهرها | سببها | علامات | علاج | معالجهٔ ... | ... |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| شبکوری | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد کردن از گوشهٔ چشم ... | [illegible] |
| روزکوری | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| درد گوش از حرارت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد اگر خون زیاد باشد ... | [illegible] |
| درد گوش از برودت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | حب ایارج و حب قوقایا ... | [illegible] |

در ورم گوش که از حرارت باشد باید که بالنگ برود و گوش آب برگ خرفه و آب کاسنی و آب گشنیز تازه ریزند و بگرند بابونه و جو پوست کنده و برگ بنفشه و بابونه و تخم خطمی و تخم خبازی و بیخ خطمی و همه دواها را نرم کوفته با گشنیز تازه و روغن بنفشه که آن را حل و نرم کوبند ضماد کنند و بر گوش گذارند و غذا اشتها که کوشت ماده مال نمایند و شیره جو با گلاب و نبات بقوام آورده بنوشند و اگر ورم ساکن نشود باین دواها پس که پخته باد و ورم چرک شده پس باید که بچکانند در گوش لعاب بزرک سفید با شیره دختران هر روز چند بار تا آنکه سر وا کند و چرک بیرون آید و چون چنین شد معالجه کنند بدواها که بعد از این مذکور خواهد شد در باب چرک کهنه گوش و اگر باین تدبیر چرک از گوش بیرون نیاید و ورم تحلیل خواهد رفت پس باید که بجوشانند بابونه و اکلیل الملک را با آب در ظرف سفالین تنگ دهن که سر آن را محکم بسته باشند و چون پخته شد گوش را به بخار آن بدارند و بعد از آن آب آن را با روغن بنفشه در گوش بچکانند

در ورم گوش که از برودت باشد بگیرند شبت و بابونه و اکلیل الملک و مرزنجوش و سیسنبر از هر کدام یک جزو حلبه و بزرک سفید از هر کدام نیم جزو و همه را نرم کوفته با آب مرزنجوش و روغن نرگس خمیر نمایند و بر گوش گذارند و نفع می‌کند اینکه بگیرند بابونه و اکلیل الملک و شبت و پونه و مرزنجوش و صعتر همه را بجوشانند در ظرف سفالین که دهان آن تنگ باشد و بسته باشند تا خوب پخته شود پس بگشایند سر آن را و نیزه را در آن ظرف سفالین بگذارند و سر دیگر آن نی را در گوش گذارند تا بخار آن بگوش رسد و اگر ورم گوش صلابت بهم رساند باید که بگذارند بر او پیه مرغ خانگی با سرکین کبوتر که آمیخته باشند با یکدیگر

اگر خون از گوش آید بچکانند در گوش آب بستان افروز یا آب سماق یا آنکه بگیرند مازو را و نرم کوبند و با آب کرفس و آنچه در گوش بچکانند یا آنکه بگیرند صبر و کندر و ساو هر یک جزو نرم کوبند پس بیامیزند با آب گشنیز و در گوش بچکانند و باید که غذا اشتها که کوشت تناول نمایند و بیاشامند آب انار و شیره تخم خرفه و گلاب و نبات که بقوام آورده باشند

هرگاه چرک از گوش روان باشد باید که بگیرند از زردچوبه و خون سیاوشان و کندر و مرتکی و شیاف مامیثا اجزا را همه را نرم کوبند و بعسل خمیر کنند و فتیله بسازند و آن فتیله را در گوش گذارند بعد از آن که پنبه چرک را از گوش پاک کرده باشند و اگر بیرون آمدن چرک از گوش بطول کشد باید که بگیرند عسل ده درم و سرکه تخدیر دو درم و همه را بجوشانند تا بقوام آید و بگیرند کف آن را و بپاشند بر آن زنگار یکدرم و نصف و با یکدیگر آمیخته فتیله با آن آلوده در گوش گذارند یا آنکه در گوش گذارند فتیله که آلوده باشند آن را
برهم اجوکه بعد آمده باشد از مرداسنگ
درزهوه

دردهای گوش ۴۶

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | استفراغ | نوع چکاندنیها | معالجه شافیه |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- |
| ورم گرم | گرم | جوانان | تابستان و بهار | گرمسیر | خطر دارد [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد قیفال | [illegible] | [illegible] |
| ورم سرد | سرد | دو موپان و پیران | پائیز و زمستان | سردسیر | خطر دارد درد بگوش | [illegible] | [illegible] | حب ایارج | [illegible] | [illegible] |
| خون آمدن از گوش | گرم | جوانان | تابستان | گرمسیر | خطر دارد [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| چرک آمدن از گوش | تر | پیران | زمستان | تر | خطر دارد [illegible] | [illegible] | [illegible] | اسهال [illegible] | [illegible] | [illegible] |

[illegible]

## مرضهای گوش و بینی

| نام مرض | مزاج مرض | سن | فصلهای | شهرهای | سلامت؟ | سبب مرض | علامت | علاج عمومی | معالجه [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | گرم | پیر جوان | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| صداع [illegible] | گرم | پیر جوان | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| کرش [illegible] | گرم | پیر جوان | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | جوان | پاییز تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

سده گوش اگر از چرک شده باک کنند و اگر از بلغم باشد [illegible] بعد از آن [illegible] و [illegible] در گوش [illegible] و آب گرم [illegible]

[illegible]

معالجه باید که در گوش [illegible]

[illegible]

[illegible]

# معالجه عام

[illegible]

[illegible]

[illegible]



# مرضهای بینی

| نامها | بی نفوذ بوی | بی بینی | بوی بد آمدن | خون آمدن |
| --- | --- | --- | --- | --- |
| مزاجها | گرم | خشک | تر | گرم |
| سالها | جوانان و کودکان | دومویان | پیران | جوانان |
| فصلها | تابستان و بهار | پاییز | بهار | تابستان |
| شهرها | گرمسیر | خشک | تر | گرمسیر |
| سلامت و خطر | بی خطر است | خطر دارد [illegible] | خطر دارد و باک [illegible] | خطر دارد اگر زیاده باشد |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مستفرغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# مرضهای آلت بوئیدن و زبان



| نامها | خشم (بو نشنیدن) | زکام | قلاع (و بثور در زبان) | ورم گرم زبان |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | تر | تر | تر | گرم |
| سنها | پیران | پیران | کودکان | کودکان و جوانان |
| فصلهای سال | زمستان | پائیز زمستان | بهار | بهار تا بستان |
| شهرها | تر | تر | تر | گرمسیر |
| سلامت و خطر | خطر دارد به بوئیدن | بی خطر است | خطر دارد اگر سیاه باشد | خطر دارد اگر بسیار باشد |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | خون زیاده |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | فصد باید کرد | [illegible] | فصد |
| معالجه با داروها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه با غذاها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام



اگر سبب خشم خلط غلیظ باشد که چسبنده باشد بسوراخهای استخوانی که سبب شده است مصفا معالجه کنند باین بخور صعفتان بکرند و تخم سوسنبر دو درم تخم سیاه دانه بکوبند و ترم کوفته در کوزه سفالین کنند و بریزند بر آن بول شتر آنقدر که بپوشاند و در آفتاب گذارند هر روز چند بار بر هم زنند تا خشک شود بار دیگر بول شتر بر آن بریزند و بگذارند در آفتاب که خشک شود بر هم زنند تا خشک شود تا چنین کنند و چون خوب خشک شد قدری از این دوا بریزند بر آتش در قیف سرنگون بر روی آن آتش گذارند و لوله قیف از دیگ سوراخ بینی برند تا بخار آن به بینی رسد هر روز دو دفعه یا سه دفعه چنین کنند در ضعف این بخور نگاه بدارند بجز روغن گل سرخ تا شدت این بخور فرو نشیند

در مرض زکام باید که پرهیز کنند از گردکان و چیزهای کهنه و شیر و تره و ترگی غذا کم خورند و سر را گرم نگهدارند و بر پهلو بخوابند که زکام خوابیدن [illegible] بر زکام نوعی دیگر کنند گلقند سیاه با عناب بخورند و در خانه بهار صحیح بپوشند و گاه رطوبت از بینی بفضح باشد و بخچه بیرون آید بحکام روند و دیگر بردارند بخار اینکه جوشانیده باشند در آن بابونه و اکلیل الملک و بنفشه خشک و اگر رطوبت از بینی بسیار آید و رقیق و تنگ باشد عود و کافور بر آتش بریزند و بخار آن به بینی بدارند باینکه بر آن نافه مرکب بریزند

با لند بر موضع قلاع این مرهم را صعفتان سفیداب قلعی و کتیرا و روغن گل سرخ موم سفید کافور بطریق معمول مرهم سازند و اگر صاحب قلاع طفل باشد شیر کم که شیر دهد او را حجامت کنند و دایه او را فصد بلکه و غذا ایشان عوره و آش سماق باید داد و اگر صاحب قلاع جوان باشد اول بار او را فصد کنند بعد از آن آب قره و گلاب و نبات بقوام آورده دهند و مضمضه کنند بآب برگ بار تنگ که صاف شده باشد در آب سماق یا کلانکه جوشانیده باشند در آن گشنیز خشک و سماق یا آنکه جوشانیده باشند در آن توت سیاه و گل سرخ یا با گشنیز تر و رب توت یا با آب شاهتره و غوره و باید که بپاشند بر قلاع گشنیز خشک و گل سرخ و عدس و فوفل و طباشیر و دانه و نخود و نبات سفید و صندل سرخ از هر یک جزوی کافور ربع جزو همه این اجزا را نرم ساییده بپاشند و چون ماده قلاع بفضح باشد مرهم سفیداب بکار برند و در آخر های این مرض مضمضه کنند بآنچه جوشانیده باشند در آن اصل السوس و هلیله و حبوب سیاه و زنگ بیرون کرده باشند و برگ زیتون خشک و بوته و زاج از هر کدام بقدر درم و اصل السوس یکدرم سعتر یکدرم شب یمانی و زاج از هر یک نیم درم زعفران دو دانگ که همه را نرم ساییده باشند

در ورم گرم زبان بیاشامند آب انار ترش و شربت عناب و آب خیار و آب هندوانه و مضمضه کنند اول بار بعد و لعاب چند که در فصلهای صحیح پیش مذکور شد و بعد از چند روز مضمضه کنند بآب کاسنی و چون روغنی کند مضمضه کنند بآب که جوشانیده باشند در آن بابونه و مرزنجوش و اکلیل الملک و بنفشه خشک و حل کرده باشند در آن فلوس خیار شنبر و چون این ورم نزد یک گردد یا نزد یک کند مضمضه کنند باینکه جوشانیده باشند در آن انجیر خشک یا روغن بنفشه یا لعاب تخم کتان سفید و لعاب تخم مرو باینکه جوشانیده باشند در آن انجیر خشک در روغن بنفشه و اگر ورم بسیار صلب و بزرگ شد گاه صفت در دفع او آب گرم و روغن بنفشه که در دهان نگاه دارند و چون بخورد آید و سر بکشاید بگذارند بر او پنبه که چرب کرده باشند بروغن گل سرخ تا آنکه پاک شود از چرک بعد از آن مرهم سفیداب بکار برند

## مرضهای زبان



| نام مرض | مزاج | سال | فصلها | شهرها | سن و صنعت | سبب | علامت | نبض | معالجه با دواهای ... | ... |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ورم صلب زبان | سرد | دو موسم زمستان | [illegible] | [illegible] | خلط [illegible] | غلیظ بلغم | بجهت ورم | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| تغیر ذائقه از خلط گرم | گرم | [illegible] | جوانان | [illegible] | [illegible] | بسبب خلط گرم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| تغیر ذائقه از خلط بارد | سرد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | سبب بارد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سستی زبان | سرد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## معالجه عام



در ورم صلب زبان سزاوار است که پرهیز نماز از غذاها که مولد بلغم و سودا باشد و نگهدارند در دهن لعاب بزرک سفید و لعاب حلبه وانچه جوشانیده باشند در آن انجیر خشک و روغن بنفشه و مضمضه کنند همچنین و مالند بر زبان روغن [illegible] و پیه مرغ و موم سفید که مرهم شده باشند آنها را و مضمضه کنند با آب رازیانه تازه که حل کرده باشند در آن فلوس خیار شنبر

در تغیر ذائقه بسبب خلط گرم باشامند آب تمر هندی با سکنجبین و گلاب و نبات بقوام آورده و آب انار میخوش و غذا جوجه مرغ خاکینه اش عزیزان شادل کنند و اگر خلط گرم صفرا باشد و طبیعت خشک باشد باشامند آب انار شیرین و ترش که فشرده باشند با پیه آن انار و اگر خلط گرم خون باشد نرم کنند طبیعت را با آلو بخارا اگر چه جوشانیده باشند در شربت بنفشه و سزاوار است که در تغیر ذائقه باشامند شیره تخم خرفه با گلاب و نبات بقوام آورده و بخورند کاسنی

در تغیر ذائقه بسبب خلط بارد پرهیز نماید از غذاها که مولد بلغم باشد در بدن و غذا ابراج و تیهو که کباب کرده باشند با روغن یخنی باشد میخورانند با اش برگ با مویز و قند شیرین که پخته باشند و قدری زیره کرمانی در خوراک اضافه نموده باشند با نخود آب میل کنند و مضمضه کنند با آب گرم و باشامند سکنجبین ساده با انچه جوشانیده باشند در آن تخم و انیسون و حب ایارج خلط بارد را اسهال فانه صفت آن ایارج فیقرا و ترید سفید و شیرین و هلیله کابلی و هلیله زرد از هر یک سه درم شحم حنظل سقمونیا از هر یک یکدانگ نمک نفطی یکدانگ و نیم مصطکی و انیسون از هر یک دو دانگ نرم کوفته و حب نموده استعمال نمایند

در سستی زبان که از بلغم باشد بکار برند انچه نوشته شده در فالج صرف و اگر سبب آن تشنج عصب باشد و آن تشنج از زیادتی خلط باشد معالجه تشنج امتلائی باید کرد چنانکه از پیش گذشت و اگر آن تشنج از خشکی باشد معالجه آن تر کردن دشوار است و باید که غرغره کنند با شیر و خرفه با روغن بادام شیرین و روغن تخم کدو و روغن بنفشه و چرب کنند پس گردن را با روغن بنفشه و موم سفید با پیه مرغ با پیه بز میش و بریزند بر عصب انچه جوشانیده باشند در آن بنفشه و نیلوفر و جو مقشر نرم کوفته و باشامند شیره جو با شیر بز و غرغره کنند بکرار شیر و اگر سستی زبان از پاره شدن عصب باشد قابل علاج نیست

غذاهای سبک دهند مثل گوشت بره و مرغ خانگی و بپاشند شربت بنفشه و شربت خشخاش و هر بهی آورده ارشش نشده و کثیرا و سفیداب قلعی و مازو که اجزاء ازهم سائیده باشند و با موم سفید در روغن مورد مرهم ساخته بر لب بمالند و باید که مجموع دواها ساوی موم و روغن باشد

هر چیز که بکار برند در بواسیر لب گو برند آنرا اول آنکه فصد کرده باشند و بعد از زردی باشند بر آن گل سرخ و زعفران و ازروت که بهم دیگر ازهم سائیده باشند و باید که چند روز در آتش باوان شاول نمایند و پرهیز کنند از غذاهای غلیظ که خون غلیظ از آنها در بدن بهم میرسد

در جوشش لب بعد از فصد مطبوخ هلیله بپاشند تا استعمال کند صفرا را و بپاشند سکنجبین با شیره تخم خرفه و غذا جوجه مرغ خانگی با آش غوره شاول نماید و پرهیز کنند از غذاهائیکه خون و صفرا از آنها در بدن بهم میرسد مثل شیرینیها و چربیها

در درد دندانی که از حرارت باشد باید که مضمضه کنند با آب برگ بارتنگ که جوشانیده باشند در آن سماق و همچنین نافع است اینکه بجوشانند برگ خیار و بارهنگ را در سرکه و صاف نمود مضمضه کنند و اگر درد دندان از صفرا باشد استعمال کنند صفرا را بهلیله و صبر و قند سفید و آب تمر هندی



## مرضهای لب و دندان

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | خشک | گرم | گرم | گرم |
| سالها | جوانان [illegible] | کودکان و جوانان | کودکان و جوانان | جوانان |
| فصلهای سال | [illegible] | بهار | تابستان | تابستان |
| شهرها | خشک | جنوبی | جنوبی | گرمسیر |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | زیادی خون و صفرا | خون با صفرا | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | فصد | فصد |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# مرضهای دندان

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | استفراغ | معالجات [illegible] | معالجات [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| درد دندان [illegible] | سرد | پیران و دمویان | پائیز | سردسیر | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| خوره دندان | گرم و تر | کودکان | بهار | جنوبی | بی خطر است | [illegible] | ظاهر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | تر | پیران | زمستان | تر | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | سرد | پیران | پائیز | سردسیر | بی خطر است | [illegible] | ظاهر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

دهنه اندها بیکا که سرکه و نمک را هر گاه نگه دارند در دهان نفع میکند درد دندان را خواه از حرارت باشد و خواه از برودت زیرا که سرکه چون فرو میرود به دندان و تیز میکند ساکن میکرداند حرارت را و چون تقطیع میکند جزو ادمی زود جدا میکند از عضو ساکن میکند درد دندان را که از برودت باشد و نمک چون تقطیع میکند عفو او لطیف میکند و تحلیل میبرد آنرا ساکن میکند درد دندانی را که از برودت و بلغم باشد و نفع میکند درد دندانی را که از برودت باشد اینکه بجوشانند بیخ قثاء الحمار را در آب و بآن مضمضه کنند ۰ اگر پوست انار را بجوشانند و بآن مضمضه کنند نافع است

هر گاه نفع نکند در خوره دندان و سوراخ شدن آن دواها که مذکور شد در صفحه پیش باید که داغ کنند دندانی را که سوراخ شده تا درد ساکن شود با یروش که موم گرم را تکش را نرم سائیده در دهن مشقف روغن زیتون خوب بجوشانند و بگذارند نی باریکی بر دندان سوراخ دار و دو جوال دوز را در آتش بگذارند تا سرخ شود بعد از آن دو جوال دوز را در روغن زیتون مذکور فرو برند و بیرون آورده در سوراخ آن نی تا برسد به دندان و بگذارند بر آن دندان و صبر کنند تا سرد شود و چون سرد شود بردارند باز آتش بگذارند و آن جوال دوز که در آتش است برگیرند و همان کنند که در مرتبه اول کرده بودند و همین عمل کنند تا سه بار یا چهار بار و اگر درد ساکن نشود با این تدبیر بکشند دندان را بعد از آنکه پر کرده باشند سوراخ او را به پنبه و بعد از کندن بگذارند بر جائی دندان پنبه که چرب کرده باشند بروغن کنجد و از جمله دواها که دندان را ریزه ریزه کرده میبرد آن است که بگذارند بر دندان شیر برگ انجیر یا حلتیت

سیر[illegible]

نفع میکند در مرض جرد این سنون کف دریا و پوست تخم مرغ سوخته و شیح سوخته و شکسته کاسه چینی همه را نرم کوفته به دندان بمالند و این سنون نمک سفید و آرد جو را با عسل خمیر کرده بسوزانند و پوست تخم شتر مرغ و ابنز بسوزانند و شکسته کاسه چینی را از هر یک جزو و سنباده نیم جزو همه را نرم کوفته بدندان بمالند

در مرض [illegible]س بمالند بر دندان روغن زنبق و روغن زیتون و همچنین در دهان نگاه دارند و این دو روغن با شوربای بسیار چرب در دهان نگاه دارند یا بخایند سقز یا مغز بادام شیرین خائیدن بسیار

| ورق ۵۳ | مرضهای دندان و گوشت بن دندان | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| نام مرض | محل حدوث | سال مرض | فصلهای شایع آن | شغل ... | سلامت و خطر | سبب | علامت | پرهیز | معالجات ... | ... |
| جنبیدن دندان | [illegible] | کودکان و پیران | زمستان | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | حصر باید و داروی خشک رطوبت باشد | [illegible] | [illegible] |
| ورم گوشت دندان | [illegible] | جوانان و کودکان | بهار و تابستان | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد و حجامت ... باید | [illegible] | [illegible] |
| عفونت گوشت دندان | [illegible] | کودکان | بهار | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد و حجامت ... باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| بوی دهان | [illegible] | پیران | بهار | [illegible] | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

| معالجه | عاجر | ۵۳ |
|---|---|---|

جنبیدن دندان هرگاه از پیری باشد دوا ندارد و هرگاه از زیادتی رطوبت گوشت بن دندان باشد معالجه باید کرد به دواهای قابض مثل زاج سوخته و گلنار و گل سرخ و پوست هلیله زرد و صندل و مازو و چیزی که در آنها زاج را هرگاه بپزند در سرکه و گلاب و با آن مضمضه کنند قوت میدهد گوشت دندان را

در ورم گوشت دندان بعد از فصد و حجامت غذاهای لطیف تناول نمایند مثل آش انار یا زرشک یا جوجه مرغ خانگی بعد از آن مضمضه کنند با سرکه جوشانیده باشند و لاکن طراثیث و قرظ و زاج سوخته و پوست انار ترش و سماق و هرگاه این ادویه را نرم بکوبند و بپاشند بر گوشت دندان نفع میکند یا بگیرند برگ درخت سرو و گلنار و مازو و گزمازج و بپزند با سرکه و با آن مضمضه کنند و اما بیرون آمدن خون از گوشت دندان سبب آن نرمی گوشت دندان و کمی در ریختن آن و ضعف قوت است و نفع میکند این را گل سرخ و گل سرخ و سماق هرگاه بپزند همه را با گلاب صاف نموده با بپزند با آب برگ یا زرشک و مضمضه کنند با آن و این دوا چنانکه نفع میکند خون آمدن را نفع میکند جوشش و ورم گرم گوشت دندان را

در عفونت گوشت دندان سه روز اول فلدفیون بمالند تا گوشت متعفن را ببرد و بعد از آن مرهم سفیداب بکار برند تا گوشت برویاند بعد از آن مضمضه کنند بگلاب که در آن سماق و مازو و بار درخت سرو تا سخت شود گوشت بن دندان و اگر فلدفیون و مثل آن از دواهای تند نفع نکند گوشت دندان را داغ باید کرد و بعد از آن روغن گل سرخ مالید و غذاهای لطیف تناول باید کرد مثل آش سماق و آش انار و آش غوره و آش زرشک با گوشت بره یا جوجه مرغ خانگی

بوی دهان اگر از عفونت گوشت دندان باشد معالجه او مذکور شد و اگر از سوراخ شدن دندان باشد که رطوبتی در آن جمع گشته باشد دهان را بدبو کرده باشد آن رطوبت را پاک باید کرد یا آن دندان را باید کند و اگر از بخارات معده باشد باید قی نمود بعد از آن هلیله پرورده تناول کنند و هرگاه عود و مصطکی و سنبل و کبابه و جوز بوا از هریک دو درم نیم کوب نمایند و در پارچه کتانی به بندند و با نیم رطل گلاب و ربع رطل دوشاب بجوشانند تا ثلث آن برود و دو ثلث باقی ماند صاف نموده با آن صبح و شام مضمضه نمایند نفع بسیار میکند و این سنون نافع است صفت آن صندل و گل سرخ از هریک نیم درم سعد و برگ مورد و پوست ترنج و اذخر مکی از هریک سه درم قاقله و کبابه و بسباسه و مشک و مصطکی و عود هندی از هریک دو درم کافور نیم درم مشک نیم دانگ همه را نرم کوفته سنون سازند و هرگاه اینها را با گلاب خمیر نموده حب ساخته در دهان نگاه دارند نافع است

# معالجه عام

روان شدن لعاب دهان اگر از حرارت باشد کاسنی سبز با اندکی نمک بشناباید جوزد و نفع سکنجبار آرد و گندم بوداده که سفوف نموده باشند شاد دل نماید و اگر از بلغم باشد بایر تند باین سفوف اندکی خردل در بالای آن آنکه به بات نمند و اگر نفع نکند قی باید فرمود و اطریفل صغیر و هلیله پروروده بعد از قی باید داد و روان شدن لعاب از دهان اطفال را معالجه باید کرد با بنا که جبنا بیده باشند در گلاب و دو شاب با بر وش که بمالند در دهان طفل

بچسبیدن گوشت باد برا که در میان دندانها بهم رسیده بهت بنقاشی با قلابی و بر بند تیغ و بگذارند تا هر خون در جوگی که در آن موضع جمع شده بیرون آید بعد از آن مضمضه کنند بسر که بعد از سر که بگلاب و روغن گل سرخ مضمضه نماید و در روز دیگر مضمضه کنند با ب العسل و بیا شند بر آن موضع اکلیل الملک که نرم سائیده باشند با سماق و گلنار

ورم گرم ملاذه را معالجه باید کرد با بزروش که بگیرند گل سرخ و گلنار و مازو و صندل سفید و سماق و شاف ماثا و عدس مقشر و زرد چوبه و برگ سوسن اجزا را مساوی و نرم کوفته بدمند در حلق بالتی مجوف مثل قلم و نی و غرغره کنند بگلاب و آب غوره

در سستی ملاذه بگیرند شیاف ماثا و گل سرخ و تخم گل سرخ و سماق و رعوان و توتیا و در و ب سکس سفره و عاقرقرحا و قرنفل و دار فلفل و گل نار و پوست انار و زرد چوبه و پوست هلیله زرد و مازو و زاج سفید و حضض و دم قلم قصب الذریره و زنجبیل و خیر و گل سرخ و گل کنس با یکسر روز در چه استخوان خورده باشند و خلاف سوخته اجزا را مساوی همه را نرم بکوبند و با نی بحلق بدمند و نفع مکنند اینکه زاج سفید و گلنار را نرم بکوبند و بحلق بدمند و اگر باشد و از معالجه نشود و بیخ ملاذه باریک شده باشد و سر آن گرد و سفید و رنگ باشد و از راه نفس را بگیرد با بد برید ملاذه را با بزروش که جا را در آفتاب خشک شده و بفرمایند که دهان را فراخ که بتواند بکشد و بگیرند ملاذه را از آنجا که جا به برید با لتی کلا بتن با سکم التهاب کوبیده و بکشند بطرف جهانند که در بندان زیاده را به تیغ با مقراض بعد از آن غرغره کنند بگلاب که جبنا نیده باشند در آن شاق



## مرضهای گوشت بن دندان و مرضهای ملاذه

# معالجه عام

در مرض خناق دموی بگیر جوان بگیر فد بر بار انگی بقدر پنجاه مثقال غرغره کنند با یک یا دو رنگ گلاب یا آب انار بوسیدن و آب برگ توت با کشکاب صاف بنده باشند در آن سماق و عدس مقشر کوفته با لعاب بزرقطونا که با گلاب کرفته باشند و بر حنک بمالند کاکل و زعفران و تخم خرفه و عناب سفید و نبات سفید و گلنار و اقاقیا بعد از آنکه نرم کوفته و بیخته باشند در هر روز دو سه بار غرغره کنند با آب کشنیز و آب عدس و رب توت و روغن بنفشه بگرم و غرغره کنند با سکنجبین و شیره باشند در آن عدس و گلسرخ و اصل السوس حل کرده باشند در آن خیارشنبر و اگر ابتدا و انتها نفع نکند به هند در حلق بمالند بعد از آنکه سه روز استخوان خورده باشند در آن گشنیز خشک کرده باشند و مازو و سعتر بان اضافه نموده باشند و همه را نرم سائیده و همچنین پر پر می باید و با بیه و باخوردن حلق بمالند و اگر دوا با ماده خناق غلیظ بود غرغره کنند و اما بکه ماده را بزودی ابکه جوشانیده باشند در آن انجیر خشک بادام و بزرکتان نرم کوفته و حل شیر زکنند و آنقدر بزنند که لعاب بیرون دهد و بآن غرغره کنند با آب انجیر یا روغن گوسفند و هرگاه ماده بیخته شود و سر او گشوده گردد و بدهند حلق بمالند و اما سماق و قاطع مثل مازو و گلنار و پوست انار بعد از آنکه نرم کوفته باشند و هرگاه سر بگشاید غرغره کنند بروغن بنفشه و آب گرم و سفیده تخم مرغ که با آب در روغن بادام و دیگر انجیر باشند و غذا سبوس گندم که با آب سیر و انجیر پخته باشند تناول نمایند

هر گاه خار در گلو بند شود اول بار غرغره کنند با سکه جوشانیده باشند در آن انجیر یا دو شاب بعد از آن بگیرند پارچه گوشتی را و در ریسمان با آن ببندند و بدهند به بیمار که فرو برد و بعد بکشند از ریسمان تا گوشت با خار بیرون آید و اگر در مرتبه بیرون نیاید مکرر چنین کنند تا بیرون آید و گاه است که بکار گوشت اسفنج یعنی ابر دریا ریسمان می بندند و همین عمل میکنند و اگر آنچه در گلو بند گشته چیزی باشد بسیار سخت مثل استخوان یا استخوان مرغ ماهی شستی محکم پس کردن بزنند تا آن بیرون آید و اگر زالو در گلو بند گشته باشد هر چند به بیمار سیر و خردل و انگشت بگیر کوفته باشند یا بگیرند سرکه بسیار تند مثلاً درم ده درم دانه سیر و دو مثقال بوره بسیار نرم سائیده و با سرکه مذکور آمیخته غرغره نمایند و اگر زالو در گلو نمایان باشد بگیرند از آن بازی و بیرون آرند و اگر زالو رفته باشد تا معده و در آنجا بند شده باشد افسنتین و قیصوم و شونیز را نرم کوفته و با سرکه آمیخته به بیمار دهند

علاج کسیکه با آب فرو رفته باشد در صفحه پیش مذکور شد و کسیکه گلو او را خفه کرده باشند و مرده باشد اگر از دهان او کف بیرون آمده باشد علاج ندارد و اگر کف نکرده باشد غرغره باید کرد و بر روغن بنفشه و آب بگرم مکرر و حریره از سبوس گندم در روغن بادام و نبات سفید باید داد و منع باید کرد او را از زیاد کردن و بسیار سخن گفتن و از خوردن غذاهای گرم که حدت و تندی داشته باشد و گلنار که دود و گرد بحلق او رود

هر گاه ماده نزله تمام باشد بگیرند خشخاش سفید ۲۰ درم خشخاش سیاه ۱۰ درم اصل السوس بکوفته ۳۰ درم عناب دانه و تخم خطمی از هر یک ۱۰ درم و بخیسانند همه را در چهار رطل یکشبانه روز بعد از آن بجوشانند تا نصف ماند و صاف نموده بریزند در آن ۳ درم کتیرای سفید و ده درم صمغ عربی و ده درم مغز بادام که همه را نرم کوفته باشند دو رطل و نیم نبات سفید اضافه نمایند و بپزند بقوام لعوق آرند تا بقوام عسل آید و اگر حرارت بسیار زیاده باشد بجای نبات دوشاب اضافه نمایند و هر روز بمقدار چهار مثقال از این دوا بلیسند و اگر نزله بسیار شده باشد نزد سر را بمالند بر پیشانی و حجامت کنند و گلنار ارمنی با آب برگ بارهنگ و بمالند بر پیشانی و شقیقه و روغن گلی که جوشانیده باشند در آن گل بید و خشخاش که کوفته باشند از آن بابونه و باید که سبوس گندم یادرسر که جوشانیده بر سر بخار آن بدارند و صندل و کافور بر پیشانی بگذارند و سر و روی خود را بدارند و باید که خواب کم بکند و بالین او در وقت خواب بلند باشد و بند آنی جامه گشوده باشد و غذا حریره آرد گندم و نشاسته و نبات سفید و اندکی روغن بادام تناول کند و اگر ماده نزله غلیظ باشد و دشواری از سینه کنده شود غذا نان خشکه و بهتر و مرغ فاکه با سرکه و انکه هم و نخود دو از حسین پخته باشند تناول نماید و نفع میکند جوز دلخ عسل و نیشکر و مویز و باید که بکام رود پس از غذا و بعد از حرکت معتدله باشد و با شاخ آب زدن با روغن گل سر و گلقند مفتح



# مرضهای حلق و حنجره

| نام مرضها | مزاجها | سنها | فصلها | شهرها | علامات خصوصی | سبب | علامت | استفراغ | تغذیه | معالجه |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| خناق | گرم | جوانان و کودکان | بهار و تابستان | شهرها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد و قیفال [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | همه مزاجها | همه سنها | همه فصلها | همه شهرها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | همه مزاجها | همه سنها | همه فصلها | همه شهرها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| نزله | سرد | جوانان و پیران | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عامه

مرض سرفه که از زبری حنجره باشد که با گرفتگی آواز باشد بدهند شربت بنفشه با لعاب بهدانه با کتیرا و مغز بادام پوست کنده در نرم بکوبند و با جلاب به نبات بقوام آورده حب نمایند چهار مثقال تناول کنند. بگیرند کتیرای سفید و صمغ عربی و مغز بهدانه و مغز تخم کدو همه را نرم بکوبند و با جلاب به نبات بقوام آورده و در روغن بادام سرشته تناول کنند و نگهدارند در دهان که آب ما بعد اما بهدانه با جو مقشر و اگر با این سرفه حرارت تب شدید باشد ماء الشعیر چونکه نیک پخته باشند در آن عناب و سپستان و حل کرده باشند در آن گلقند بنفشه و روغن بادام با کمی مانع نموده بپزند و غذا ایشان اسفناج با روغن بادام تناول کنند و همچنین انار ملس دانه و بکلی نمک و ترش پرهیز از فریاد کردن با آواز بلند و از دود و گرد و ماء الشعیر لعاب بهدانه از نبات سفید و اگر سبب سرفه رطوبت باشد ماء الشعیر که نیم اگر آورده با شنبلیله سبوس گندم و حلبه و روغن بادام تناول کنند و لعوق را زرده تخم مرغ و مغز بهدانه از هر یک سه درم مغز بادام جوزی همه را نرم بکوبند و برشته در آن عسل و سپستان بیخ سوس ناشته با آتش ملایم بقوام بیاورند و گرفتگی آواز اگر از رطوبت باشد بگیرند زرد چوبه با سپستان سفید و روغن بادام و حریره نمایند با یکجا جوشانیده در آن بهدانه با عسل نیز بپزند و این لعوق میکند بگیرند زرده تخم سفید و حبه و مغز جلغوزه و مغز پسته نرم کوفته و با آب و عسل بقوام آورده غذا ایشان در آش جو نرم تناول نمایند

سعال لعاب کرده در پس برودت اما با سکنجبین حاره با مثل حب زوفا آنرا پاک کرده مثل سکنجبین عنصلی با این مواد زوفا خشک و پرسیاوشان نرم کوفته با عسل معجون سازند و بپزند بقدر یک مثقال تناول نمایند و با تب شدید و از آن عناب و سپستان بهدانه انجیر سفید دانه مویز جوشانیده با نبات آورده و درم تخم خطمی از هر یک ۳ درم اصل السوس جوشانیده صاف کرده نخود و سیاه دانه و زوفای خشک پرسیاوشان از هر کدام ۵ درم پوست بیخ رازیانه پوست بیخ کرفس استخوان انجیر از هر یک ۳ درم مصطکی و سنبل الطیب از هر یک یک درم دم کرده همه را در بخار آب تا یک رطل دیگر باشد صاف کنند در ربع این آبها یک درم روغن حب صنوبر یا روغن بادام تلخ با گلقند بنفشه بنوشند و غذا نخود آب با گوشت در آش تناول نمایند

نفع میکند در مرض انتصاب النفس بعد از تنقیه بدن با این لعوق صفت آن حب صنوبر کبار لسینه و مغز بادام مقشر از هر کدام ۵ درم رازیانه و حلبه از هر کدام ۳ درم زرده تخم مرغ و کرسنه از هر کدام یکدرم مغز حبه دانه ۱۰ درم بکوبند همه را و برشته با پنجه انجیر در آب جوشانیده بپزند و با روغن بادام تلخ هر روز یک مثقال از این لعوق با آب مویز یا با دوشاب بپاشند و نفع میکند در این مرض شربتی که این صفت دارد در سر ترکیب نوها در آن پوست بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه و بودینه کوهی و سداب خشک از هر کدام ۵ درم مصطکی ۳ درم انجیر سفید یک رطل همه را بجوشانند در بخار آب تا دو رطل آب بماند پس صاف نموده در رطل دوشاب یک رطل عسل اضافه آن نموده بقوام آورند و کف آنرا بگیرند و هر روز بگو فنجه و نیم از این شربت با آب سرد بنوشند و بگذارند بر سینه این ضماد کرسنه و حلبه از هر یک ۵ درم و شونیز و اصل السوس ۱۰ درم همه را نرم بکوبند و با موم گداخته در روغن سوسن یا روغن بادام ضماد نیم گرم نمایند و باید که پرهیز از غذاهای نفاخ و بپرهیزند از غذاهای غلیظ و خواب بسیار نکنند

در مرض ذات الریه بعد از فصد و تسکین سعال شربت بنفشه با آب جو و شربت بنفشه اول با این ضماد را بکار برند صندل آرد جو نرم کوفته و بپزند بر سینه با آب کدو حسنه با آب برگ خرفه و روغن بنفشه در سینه گذارند در روز چهارم این ضماد را صندل و آرد جو بعد خطمی و بنفشه خشک و بابونه و اکلیل الملک همه را نرم کوفته با روغن بنفشه سرشته و بر سینه گذارند و اگر مادهٔ این مرض دیر نضج یابد اضافه ضماد مذکور نمایند ادویه را با زرک سفید و حلبه و آرد باقلا و باید که بپاشند این جوشانده را عناب و سپستان از هر یک ۱۰ دانه مویز ۵ درم انجیر ۱۰ دانه پرسیاوشان ۲ درم تخم خطمی و خبازی و بنفشه از هر کدام ۳ درم حرنفشه نیم کوفته ده درم همه را بپزند در سه رطل آب تا یک رطل و نیم بماند و صاف نموده ثلث آن با ۵ درم گلقند بنفشه ده درم و روغن بادام بپاشند و در آخر روز هر روز شربت بنفشه با لعاب بهدانه بپاشند و غذا حریره از سبوس گندم و دانه سفید تناول نمایند



# مرضهای حلق و حنجره و قصبه ریه

| نام مرضها | مزاج حقیقی | سنان | فصلهای سال | شهرها | سال و مسکن حقیقی | سبب | علامت | تشخیص | معالجه مطلق | معالجه عمومی |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| سرفه | سرد | پیران | پیرها و پائیز | شهرهای سرد | خطهای کوهستانی | [illegible] | [illegible] | فصد یا کرده اگر سبب خلط گرم باشد | [illegible] | [illegible] |
| ربو | سرد | پیران و کودکان | پائیز و زمستان | شهرهای سرد | خطهای کوهستانی | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| ضیق النفس / انتصاب النفس | سرد | پیران و کودکان | پائیز و زمستان | شهرهای سرد | خطهای کوهستانی | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| ذات الریه | گرم | جوانان | زمستان و بهار | شهرهای سرد | خطهای کوهستانی | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

در نفث الدم اگر خون از صنوبر آید غرغره کنند با آب سماق و آب کشنیز [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]





# امدن چرک وخون از حلق وضرهای پردهای اضلاع

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| نامها | نفث الدم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ذات الجنب |
| مزاجها | گرم | گرم | گرم | گرم | گرم |
| سنها | جوانان | جوانان | جوانان | جوانان | جوانان |
| فصلها | بهار | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| شهرها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سلامت و خطر | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| شربها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# مرضهای سینه و دل

| نام مرضها | مزاج | سنها | فصلها | شهرها | سال مناسب | سبب | علامت | استفراغ | [illegible] | معالجه |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| برسام | گرم | جوانان | تابستان | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | جوانان | تابستان | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد | [illegible] | [illegible] |
| گرمی مزاج دل | گرم | جوانان | تابستان | بهار | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد | [illegible] | [illegible] |
| سردی مزاج دل | سرد | پیران | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



# معالجه عام

معالجه جراحتهای سینه مثل معالجه ذات الجنب است و اگر نضج ماده و پخته شدن آن پس افتد تخم ترزک سفید و حلبه و با قلا پس نیم کوبند و با تخم پخته تر شسته و بر سینه بگذارند و آب زوفا و شربت بنفشه بیاشامند و اگر با این مرض تب باشد دوای گرم نباید داد و بلکه تخم خطمی و مهر التوس را بکوبند و جوشانیده صاف نموده با شکر چیز شیرین نموده بدهند

در مرض برسام اگر سرفه باشد شیره جو باید داد با شربت عناب و اگر سرفه نباشد شربت تمر هندی با سکنجبین دهند و اگر از فصد کردن قوت ضعیف شده باشد جوبه مرغ جانکه با بهی اناز دهند و اگر طبیعت خشک باشد فلوس خیار شنبر با آب تمر هندی بیاشامند و باید که گلاب و سرکه بعد از آن پارچه کتان که تر کرده باشند با گلاب و روغن گل سرخ و اندکی سرکه و اگر با این مرض تشنگی زیاد باشد آب کدو با دوغ تخم خرفه و تخم طباشیر و اگر این مرض در تابستان واقع شود باید که غذا با رایحه سرد کشند و باید که فرش کنند جایگاه بیمار را از شاخ بید و گل سرخ و صندل سائیده و گلاب و یخ و کتان و اگر زمستان باشد باید که جایگاه بیمار صندل باشد و در حرارت و برودت و باید که بمالند بر زبان بیمار پارچه کتانی که تر کرده باشند بلعاب بزرقطونا که شیرین کرده باشند بعد

در معالجه گرمی مزاج قلب بدهند دوغ گاو با گل و کشنیز خشک از هر کدام یکدرم طباشیر و کهربا از هر یک نیم درم کافور نیم دانگ سوده روزی دو دفعه که هر روز همه اینها را از نرم کوفته بروی دوغ پاشیده بنوشند و اگر در این مرض تب باشد غذا مزوره کدو با آب انار بکوش باید داد و اگر تب نباشد این آش را با جوجه مرغ خلخه بدهند و باید که جایگاه او در تابستان خنک باشد و فرش کرده باشند از برگ بید و گل سرخ و ریحان و شکوفه سیب و گاو زبان برگ مورد و نیلوفر و صندل را با گلاب و کافور سائیده بر روی این ریاحین پاشند و پارچه کتانی که با آب انگور بر سینه بیمار میاندازند یا پارچه که بر سینه بیمار می اندازند آلوده باشد باب کاهو و آب برگ خرفه و آب برگ درخت انگور و آب برگ بارتنگ و باید که صندل و کافور را با آب به سائیده و بر سینه و دل بیمار بمالند و باید که پرهیز دارد از تعب و بیداری و غضب و جماعت و غم و باید که بیاشامد تخم خواپیدن آب انار و لعاب بزرقطونا با گل ارمنی و تخم خرفه و نفع میکند اینکه حقنه کنند با پخته جوشانیده باشند در آن جو مقشر و عناب و پستان با آب برگ خرفه

در مرض سردی مزاج قلب بدهند دوا المسک گرم با دو شاب یا با کوبیده که جوشانیده باشند در آن عود و مصطکی یا با پوست ترنجی که کوفته در فرو ده باشند با آب برگ درخت ترنجی که تازه باشد و بمالند بر سینه موم روغنی که حیر آورده باشند از آب سیب و آب ترنج و آب شکوفه و درخت نارنج روغن و موم سرخ و خوشبو کنند سینه را بمالیدن غالیه و باید که بسیار کم کند آب سرد را و اگر باید دوا یا معالجه شود جوارش عنبر تریاق داد و غذا در آجی که با روغن پخته باشند تناول نماید

## مرضهای دل

| نامها | تری مزاج دل | خشکی مزاج دل | خفقان | غشی |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | تر | خشک | تر | خشک |
| سالها | پیران و کودکان | جوانان | پیران | پیران |
| فصلهای سال | زمستان | تابستان | بهار | تابستان |
| شهرها | جنوبی | شمالی | جنوبی | شمالی |
| سلامت و خطر | خطرناکست | خطرناکست | خطرناکست خصوص از ورم باشد | خطرناکست |
| سبب | غذاهای تر خوردن و حرکت نکردن | غذاهای خشک خوردن [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | حب ایارج باید داد و حقنه های شدید بکار باید برد | نباید کرد | فصد باسلیق باید کرد اگر سبب خون باشد | نباید کرد |
| معالجه با دواها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه با غذاها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



سوء مزاج تر هرگاه عارض دل شود درستاً که مدتی به جا بماند بلکه بیشتر آنکه مرض از آنکه محکم شود چنین شود تعالج باید که و معالجه این مرض آنکه پرهیز کند از غذاهای تر مثل ماهی تازه و سبزه و ما شبه ذلک چرا که موجب تری مزاج دل شود مثل باز داشتن نفس از غذا مگر اینکه ضعف غالب شود بعد از آن شادی دهند غذاهای خشک مانند کباب گوشت دراج و گنجشک که بریان کرده باشند در روغن با آب که سرکه و زعفران کرده باشد و دارچینی و اگر او وقت راه رود در ریگ گرم و خاک گرم

معالجه خشکی مزاج دل مثل معالجه مرض دق است که باید شاد دل کنند و مطعوم و بیشتر دلخواه و بیشتر از چیز تر و حقنه داد و اگر با این مرض حرارت باشد شیره جو و لعاب بهدانه و روغن بادام با شربت بنفشه بیاشامند و بگذارند بر سینه پارچه کتان که تر کرده باشند بطلاء روغن بنفشه در روغن تخم کدو که با بنفشه پرورده باشند و غذاها هر تازه که بریان کرده باشند بر روغن بادام با شوربای جوجه مرغ خانگی و شاد دل نماشد

در مرض خفقان اگر از حرارت باشد فصد کنند بعد از آن آب انار بخورند و آب ترنج و این سفوف نافع است صفت آن مغز تخم خیار و مغز تخم کدو و تخم خرفه از هر یک یکدرم زرشک و طباشیر و گل ارمنی و صندل از هر یک سه درم کهربا و مروارید از هر یک دو درم عود و کافور و مصطکی از هر یک یکدرم زعفران نیم درم بکوبند و بیخته یکدرم از این سفوف با شربت سیب بیاشامند و اگر خفقان از برودت باشد جوارش عنبر و تریاق فاروق بیاشامند و این سفوف نافع است صفت آن عود هندی زعفران از هر یک یکدرم کهربا و پوست ترنج و تخم فرنجمشک و تخم بادرنجبویه و سعد و کوفته و کشنیز خشک و آمله از هر یک سه درم و بسد و مروارید و ابریشم خام سوخته با حجر لاجورد و مصطکی از هر یک دو درم کوفته و بیخته یکدرم از این سفوف با شربت سیب یا شربت بادرنجبویه بیاشامند

در مرض غشی که از استفراغ باشد یعنی بسیار رفع شدن طعام از بدن باید که بکار برند چیزهای خوشبو مثل کافور و صندل و گلاب و عود بخور کنند و ریحانهای خوشبو نزدیک بیمار بگذارند مثل گل سرخ و نیلوفر و شاهسپرم و غذا جوجه مرغ خانگی و اگر این استفراغ بسبب حیض باشد آب سرد بر رو بپاشند و اگر بسبب اسهال معده باشد یا بسبب دوای مسهل باشد که علاج آن داده کرده باشند بحمام برود و اگر بسبب قی باشد پاها را بمالند و ببندند و شیاف مسهل بکار برند و رب به و رب مورد بیاشامند و بگذارند بر معده ضماد مصطکی و کافور که با گلاب خمیر کرده باشند و اگر این استفراغ از بسیار عرق باشد بحمام نرود و دست و پا را ببندند و نفس را نگه دارند و بگیر ایشان سرد باشند و بر او بریزند گلاب که جوشانیده باشند در او ورد و برگ مورد و مالند بر بدن او و قیا و حنظل که گرم بیده باشند با روغن مورد و روغن شکوفه خرما و بخوابند در جای خنک که ریحانهای بسیار در آنجا گذاشته باشند و اگر این استفراغ بسبب ترس بسیار باشد بمالند دست و پا را و ببندند آنها را و جمیع آنچه مذکور شد در رعاف بکار برند

## مرضهای عشق

| نامها | عشق که از زیادتی خلط بهم رسد | عشق که از بدی مزاج دل بهم رسد | عشق که از بدی مزاج جگر و معده بهم رسد | عشق که در نوبهای تب بهم رسد |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | همه | امزاجی که عشق بسبب او بهم رسیده است | امزاجی که عشق بسبب او بهم رسیده است | همه مزاجها |
| سالها | کودکان | سنی که موافق مزاج باشد | سنی که مناسب امزاج باشد | پیران و کودکان |
| فصلهای سال | زمستان | فصلی که موافق امزاج باشد | فصلی که موافق امزاج باشد | تابستان |
| شهرها | شمالی | شهری که شبیه امزاج باشد | شهری که شبیه امزاج باشد | جنوبی |
| سلامت و خطر | خطرناک است | خطرناک است | خطرناک است | خطرناک است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

و در مرض عشقی که از امتلا باشد یعنی زیادتی خلط در بدن اگر سبب نباشد حجام نافع است و اگر تب باشد حجام نزنند و سکنجبین حاجت نشد [illegible] صفرا در معده باشد که سبب عشق باشد آب سرد بر [illegible] بپاشند و بیمار نفس را نگاه دارد و بمالند بر زوفه معده او را و قی کنند سکنجبین و آب [illegible] باشد و بعد از قی آب انار و بخورد سیب رنش بشربت و اگر قی تواند کرد شیاف بسهل [illegible] و شربت [illegible] با آبکو خوشا بنده باشند در آن شبت و تخم ترب و نمک و اگر این عشق بسبب شده و کرخنگی در راه آمدن هوا از نفس بدل باد و آن روح حیوانی از دل بجمیع بدن بهم رسیده باشد سکنجبین نافع است و همچنین آب انار که خوشابنده باشند در آن سعتر و پودنه و ماش و تخم کرفس و انیسون در ان زیانه و صاف نموده قند شیرین کرده باشند نافع است و اگر این عشق از اختناق رحم بهم رسیده باشد بیمار نفس نگاه دارد و آب سرد بر روی آن بپاشند و بپاشند آب انار با پودینه و سعتر و بوید چیزهای بدبو مثل حلتیت و جادشیر و باید که چیزهای خوشبو مثل مشک و عنبر شاف نموده رحم بردارد

در عشقی که بسبب سوء مزاج دل باشد ملاحظه باید که اگر مزاج دل گرم شده باشد و سبب عشقی شده باشد آب سرد و گلاب سرد بر روی بپاشند و سکنجبین و شربت عناب بدهند و غذا جوجه مرغ خانگی که با آب انار ترش کرده باشند شاول کنند و اگر سبب عشقی سردی مزاج دل یا خشکی مزاج دل یا تری مزاج دل باشد معالجه باید کرد با نچه مذکور شد در معالجه این مزاجهای که عارض دل شده باشد

در عشقی که از بدی مزاج جگر و معده باشد معالجه باید کرد بانچه بعد از این مذکور خواهد شد در معالجه این مزاجها در مرضهای جگر و معده از دواها و غذاها و چیزهای مالیدنی

عشقی که در نوبهای تب بهم رسد اگر از تحلیل صفرا باشد یعنی معده یا بسبب اسهال بسیار باشد معالجه اش مذکور شد و اگر بسبب خستگی ارواح بدن باشد غذا باید داد پیش از نوبه و باید که غذا نافع باشد که حیا بنده باشند در گلاب و شراب باید که شربت سیب با آب به بپاشند و باید که بند دستها و پاها را در عشقی و بمالند و اگر این عشقی در ابتدای نوبه بهم رسد باید که غذا دهند درین حالت اگر ممکن باشد باید که پیش از این حالت سازها نفع که ذکر کرده و حیا بنده باشند با آب انار باید و شاید سیب محمر همه این استعمال کنند ملاحظه باید کرد سبب عشقی را و معالجه باید که بانظر ان که دفع کنند سبب را تا عشقی زایل گردد

# معالجه عام

سزاوار آنستکه در گرمی مزاج مری بیاشامند آب تمرهندی و گلاب و نبات بقوام آورده و لعاب بزرقطونا اندکی تا اندکی فرو برند سود داری شدن هوا برتر زیراکه تنبه نمیشود و در مری چیزی تا اینکه بکار آشامیدن فایده تمامی بکند و باید که مالند بر میان شانها صندل که سائیده باشند با گلاب و آب برگ کاهو و آب برگ خرفه و آب حی العالم و غذایش انار رش و شربت دوغ و غوره به حیوانی تناول نمایند و باید که کم حرف بگوید و حرکت کم بکند

در سردی مزاج مری بیاشامند شوربای گرم که از ماکیان فربه و دارچینی در آن جوشانیده باشند و بیاشامند اینکه جوشانیده باشند در آن سنبل الطیب و انیسون و شبت و سیب ترش کرده باشند با مشک و بمالند بر میان شانها روغن نرگس یا روغن قسط و بگذارند بر میان شانها افسنتین و صبر و مصطکی و سنبل الطیب که کوفته و با گلاب خمیر نموده باشند

سزاوار آنستکه در خشکی مزاج مری بیاشامند شربت بنفشه با روغن تخم کدو و شوربای چرب که بعمل آورده باشند از بره و ماکیان و جوجه که بعمل آورده باشند زرد آمیده و شیر تازه دوشیده و باید که شیر الاغ و شیر بز گرم آهسته آهسته بنوشند و بمالند روغن تخم کدو و روغن بنفشه و موم سفید بر میان شانها و بگذارند بر میان شانها برگ خبازی و برگ خطمی که کوفته و با روغن بنفشه نرم کرده باشند

سزاوار آنستکه در تری مزاج مری تناول نمایند اطریفل صغیر و بخایند هلیله پرورده که بسیار نفع میکند و پرهیز نمایند از بسیار آب خوردن و از غذاهای تر و اندک اندک فرو برند مانند میوها و غذا در آخر جوجه مرغ خانگی که پخته باشند در روغن [illegible] و دارچینی تناول نمایند



## مرضهای مری

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| نامها | ای [illegible] | ای [illegible] | ای [illegible] | ای [illegible] |
| مزاجها | گرم | سرد | خشک | تر |
| سالها | جوانان | پیران | دو موئینان | پیران |
| فصلهای سال | تابستان | زمستان | پائیز | زمستان |
| شهرها | جنوبی | شمالی | شمالی | جنوبی |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است | بی خطر است |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه پادشاهانه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای مری و مرضهای معده

| نامها | ورم گرم مری | ورم سرد مری | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | گرم | سرد | گرم | گرم |
| سالها | کودکان | پیران و کم جوانان | جوانان | جوانان |
| فصلهای سال | بهار | زمستان | تابستان | تابستان |
| شهرها | شمالی | سردسیر | گرمسیر | گرمسیر |
| سلامت و خطر | [illegible] | بی خطر است | بی خطر است | خطرناکست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معطش پادزهرها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه شافیه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



# معالجه عام

ورم گرم مری باشامند شیره تخم کدو با گلاب و نبات بقوام آورده اندک اندک و شیره با شربت بنفشه و باشامید آب کاسنی که حل کرده باشند در آن فلوس خیارشنبر با روغن بنفشه و بمالند بر میان شانها صندل که سائیده باشند با آب کاسنی و گشنیز و بگذارند بر میان شانها بعد از این دوا آرد جو و خطمی سفید و بنفشه و سبوس گندم و بابونه و اکلیل الملک که کوفته و با آب گشنیز خمیر کرده باشند و هرگاه شروع کند ورم بتحرک شدن و علامت این است که شوره بهم رسد باید که بیاشامند ابکه جوشانیده باشند در آن انجیر خشک و صاف نموده و شراب اضافه کرده نیمگرم دا اضافه کنند بآن و اگر بر میان شانها گذارده تودند آرد حلبه و روغن بنفشه و انجیر خشک که خوب پخته باشند و بر میان شانها بگذارند و بیاشامند حریره که بعمل آورده باشند از سبوس گندم و آرد باقلا و قند سفید و روغن بادام

در ورم سرد مری ... که بمالند بر میان شانها روغن سنبل و بگذارند بر میان شانها بابونه و حلبه و اکلیل الملک و انجیر پخته که کوفته و خمیر نموده باشند و بیاشامند ابکه جوشانیده باشند در آن حلبه و برگ سفید و شبت و بعد شراب شیرین کرده باشند و غذا انجو آب باشوربائی که بعمل آورده باشند از کلم و شبت میل کنند

در گرمی مزاج فم معده بدهند این سفوف را صفت آن گل سرخ تخم خرفه تخم خیار و خیارشنبر از هر یک یکدرم طباشیر و صندل سفید و ورد نشاسته و گشنیز خشک که در سرکه خیسانیده خشک کرده کوبیده باشند از هر یک نیم درم کافور یکدانگ عود یکدانگ و نیم نرم کوفته سفوف سازند و بخصوص از این سفوف با شربت سیب بجوشانیده و شربت غوره تناول نمایند و بدهند قرص طباشیر طلق با جوغ یا با آب زرشک ترنج یا رب غوره یا رب ریباس و بکر زرشک کدو و صندل سفید و کافور و بکوبند و با آب برگ کاهو و آب هندوانه بهار و آب کاسنی و گلاب و اندک سرکه بسرشند و بر فم معده بمالند و غذا جوجه مرغ خاگینه با آب غوره و آب انار و برگ خرفه پخته باشند تناول نمایند یا ماهی تازه که با سرکه پخته باشند تناول نمایند

در گرمی مزاج معده از صفرا اگر قی شود اگر دا اسهال نمایند باین جوشانیده هلیله زرد شاهتره گل سرخ مویز منقی بدهند جوشانیده صاف نموده با صبر سقوطری بیاشامند و اگر با این مرض تب باشد این حب بدهند صفت آن هلیله زرد سه درم ایارج فیقرا و افسنتین رومی و گل سرخ از هر یک دو درم کوفته با آب شاهتره خمیر کرده حب نمایند و چهار درم از این حب با آب انار هندی و سکنجبین بدهند و بگذارند بر معده گل سرخ و صندل سفید و رنگ و کافور که کوفته و با گلاب خمیر نموده باشند

| ورق ۶۳ | | | | |
|---|---|---|---|---|
| | مرضهای معده | | | |
| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مزاجها | سرد | سرد | خشک | گرم |
| سالها | پیران | پیران و دوموئیان | دوموئیان | جوانان |
| فصلهای سال | زمستان | پائیز | پائیز | بهار |
| شهرها | جنوبی | جنوبی | شمالی | شمالی |
| سلامت و خطر | بی خطر است | بخطر است | خطرناکست | خطرناکست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه بازدهای | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه بزشکی | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

در سردی مزاج معده و دردی آن باید که بدهند [illegible] و گلقند آفتابی و اگر نفع نکند بدهند [illegible] دوا و مشک و روغن بادام [illegible] باشد در آن انیسون و دارچین و مصطکی و سنبل الطیب بگذار زیر معده مصطکی و نمک [illegible] و گل سرخ [illegible] و بعد از آن این روغن را با موم سفید مرهم سازند و غذا در این مرض [illegible] بدهند که بروغن بریان کرده باشند [illegible] و این سفوف نافع است [illegible] مصطکی و سنبل الطیب و جوز بوا از هر یک بکدام [illegible] سه درم گل سرخ و بنجدرم [illegible] سفوف زنند و نخست از این سفوف با شربت سیب بخورند

در سردی معده که با بلغم و سودا باشد اول بار [illegible] معده کنند بعد از آن بدهند گلقند عسلی و اگر نفع نکند بدهند [illegible] با آب سیب یا آب نعناع بشرط آنکه قوت بیمار قوی باشد و اگر ضعیف باشد اکتفا کنند بعوض گل و گلقند [illegible] باشند با گلاب [illegible] کاه [illegible] غذا در معده این سفوف نافع است [illegible] گل سرخ [illegible] با آب گرم [illegible] تناول نمایند

در خشکی مزاج معده بدهند [illegible] باشیر الاغ یا شیر زنان جوان و بحمام رفته [illegible] معده اگر جوشانیده باشند در آن بنفشه و نیلوفر و کدو و کاهو و [illegible] غذا [illegible] بالله بر معده این مرهم [illegible] آب کاهو و آب [illegible] آب برگ خرفه [illegible] این آبها را با روغن بنفشه و روغن نیلوفر در روغن [illegible] آب برود روغن بماند بعد از آن این روغنها را با موم سفید مرهم سازند و خوردن ماهی تازه نافع است و اهتمام کنند در معالجه این مرض که اگر مدتی بماند بمرض ذبول منتقل می‌شود

در ابتدای گرم مزاج معده بدهند آنچه مذکور شد در خانه [illegible] معده صندل و گل سرخ و گل ارمنی [illegible] کوفته با آب برگ کاسنی [illegible] آب [illegible] آب برگ خرفه و آب برگ مورد و گلاب [illegible] موم را در روغن گل سرخ [illegible] سفید اضافه نموده [illegible] معده بمالند و غذا [illegible] مزوره [illegible] معده ارده جو [illegible] و صندل [illegible] گل سرخ [illegible] آب [illegible] باشند و [illegible] و روغن بادام [illegible] آورده باشند [illegible] تازه [illegible] صبح و شام و اگر در این حال تب [illegible] باشند [illegible] با شربت خشخاش و شربت عناب و گل ارمنی [illegible] تازه [illegible]

ویژه [illegible]

# معالجه عام

اگر ورم سرد معده نرم باشد به هند اینکه جوشانیده باشند در و تخم کرفس و رازیانه و مویز منقی و صاف نموده مغز خیار شنبر حل نموده آن بدهند بعد از این تریاق فاروق و مثرودیطوس و بالنسبه معده ابنزهم را ضعف آن صبر سقوطری بخدرم افسنتین رومی بخش درم مصطکی و سنبل الطیب از هر یک دو درم خاکستر چوب انگور سه درم روغن یاسمین بیست درم موم سفید بخدرم موم را در روغن بگدازند و اینها را کوفته و بیخته با آن بسرشند و اگر ورم سخت باشد بکار برند مرهم داخلیون که حل کرده باشند بروغن قسط و اضافه آن نموده باشند زعفران و سنبل الطیب روغن بادام تلخ و برگ مورد که نرم کوفته باشند

ابنزمرض اگر در زمان آبستن نباشد قی فرمایند بآنچه مذکور شد در خانه صفحه پیش و اگر خلطی که در معده است بلغم شور و شده باشد قی فرمایند بآب گرم و سکنجبین و بعد از قی بدهند این دوا را صفت آن حب البلوط دو درم مویز منقی شش درم انیسون اهلیلج سیاه و بلیله آمله مغز از هر یک پنجدرم کوفته بیخته ته را در یک رطل دوشاب شیرین طبخ کنند تا آنکه نصف آید و هر روز از این دوا الکوفه به هند و اگر این مرض در زمان آبستن باشد قی فرمودن مناسب نیست بلکه باید داد از این سفوف هر روز یک مثقال باب گرم صفت آن فاقله سیاه از هر یک بجو و نبات سفید و زیره کرمانی و ماتخواه از هر یک ۵ و نرم کوفته سفوف سازند و اگر این مرض در زمان آبستن طغیان کند باید که بکشند سر استخوان مرغ خانگی که بریان کرده باشند

اگر بی اشتهائی از گرمی مزاج معده باشد بی ماده معالجه کنند بآن دواها که مذکور شد در خانه صفحه پیش و اگر از سردی مزاج معده باشد بدهند جوارش عنبر و جوارش عود و بیاشامند این سکنجبین را بعد رد و او قیه صفت آن عسل سرکه و آب سادی بکجه بکر بطرابی معهود بجوش سند و این سفوف را فرمایند صفت آن زیره کرمانی و تخم کرفس انیسون سعتر ماتخواه پودینه و مصطکی از هر یک بجو و همه را کوفته سفوف سازند و بعد رجاجتا از این سفوف با دوشاب سیر نمایند و اگر بی اشتهائی از ماده صفرا باشد معالجه نمایند بآنچه مذکور شد در گرمی مزاج معده از صفرا و اگر از ماده بلغم باشد معالجه کنند بآنچه مذکور شد در سردی مزاج معده از بلغم و باید که بدهند در این دو صورت سعتر جا مسهل و غذا جوجه مرغ خانگی که پخته باشند در او روغن و آب کامه و سرکه با دارچین و کرویا و خولنجان استعمال کنند

در مرض بولیموس اگر غشی عارض شود بپاشند را و آب سرد و ببویند چیزهای خوشبو مانند مشک و عنبر و عود و بگذارند بر معده سیب و امرود و برگ سوسن و گل سرخ که نرم کوفته و بگلاب خمیر نموده باشند و ببندند دستها و پاها را محکم و همچنین بمالند آنها را محکم و بکشند موی از بالا و فرو کنند در گوش انگشت و فرو برند سوزن و مانند آن بر بدن او و چون بهوش آید بدهند با و نان با دوشاب بعد از آن غذا دهند او را بگوشتهای اقسام گوشت کلک یا تیهو یا دراج یا دو نیه هر آن



# مرضهای معده

| نام مرض | مزاج مرض | سنّ مبتلایان | فصلهای سال | مزاج شخص | سلامت یا خطر | سبب | علامت | علاج بحکیم | معالجه با شبه | پرهیز و غذا |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ورم سرد معده | سرد | پیران و میانه‌سالان | زمستان و پائیز | بلغمی | خطرناک نیست | خلط بارد | [illegible] | حقنهای شدیده بکار برند و صبر را در آب حل نمایند و بیاشامند | [illegible] | بازره دو ارجیبی و [illegible] |
| ورم گرم معده | گرم | جوانان | تابستان | صفراوی | خطرناک است | خلط صفراوی | [illegible] | اگر بیمار آبستن نباشد قی کنند بسکنجبین که [illegible] | جوارش عود [illegible] | دارچین و نعناع [illegible] |
| بی اشتهائی | گرم | جوانان | تابستان و بهار | صفراوی و بلغمی | خطرناک نیست | [illegible] | [illegible] | قی باید کرد اگر سبب صفرا یا بلغم باشد | [illegible] | گاه جو در کشکی و در کوفته تازه بپزند |
| بولیموس | سرد | جوانان | تابستان | بلغمی | خطرناک نیست | [illegible] | [illegible] | بباید کرد | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای معده

| نام مرض | مزاج | سن | فصل | شهرها | ساده و مشترک | سبب | علامات | تدبیر | معالجه با دوای آسان | معالجه |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| شهوة کلبی [illegible] خوردن غذا [illegible] | سرد | جوانان | [illegible] | سرد | مشترک [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| وجع الفؤاد [illegible] | گرم | جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | قی کنند آب گرم و سکنجین و جوشانده شیره جو و آب برگ خرفه و روغن گل سرخ | [illegible] | آرد جو بو داده با آب [illegible] |
| عطش [illegible] | گرم | جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | قی باید کرد اگر خلط در معده باشد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] غذا از [illegible] | گرم | جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



در شهوة کلبی اگر سبب خلط باشد اول مسهل دهند یا قی فرمایند و بعد از آن بدهند غذاهای چرب مثل پاچه که در شکنبه گوشت زیر کرده باشند و گوشت به و شوربای ماهی چرب با بادام و پیه و بیاشامند و شاید گفته است بقراط که آشامیدن شراب در این مرض نافع است زیرا که گرم بکند معده را و اشتها را کم بکند لیکن گناه بیش از نفع اوست چنانکه قرآن مجید با آن ناطق است و اگر غذا از معده زود بیرون رود بدهند چرب و گوشتهای غلیظ دفع کوفته و باید که پرهیز از چیزهای ترش و قابض و اگر طبیعت نرم باشد جوارش سفرجل قابض دهند و اگر این مرض از استفراغ بسیار رسیده باشد هر روز چند دفعه غذا بدهند اما کم تا خوب هضم شود و با آب سرد [illegible] در جاهای سرد و حرکت کم کنند و بمالند بر بدن روغن مورد و روغن گل سرخ

گفته است بقراط که زنی را این مرض عارض شد پس تناول کرد آرد جو بو داده با آب انار و چاق شد و سزاوار آن باشد که بگذارند بر معده جائی [illegible] انگور که تازه باشد بعد از آنکه نرم کوفته باشند و مغز نان حیز کرده باشند و بمالند بر معده آب به و آب برگ [illegible] و [illegible] که با روغن گل سرخ آمیخته باشند

مرض تشنگی اگر از حرارت باشد بدهند رب انگور و رب سیب با آب کدو و بدهند سکنجبین با آب سرد و این قرص نافع است تخم کدو و تخم خیار و تخم خیار شنک و تخم خرفه از هر یک چهار درم صمغ عربی و نشاسته و کثیرا و صندل سفید و طباشیر از هر یک دو درم کافور دو دانگ کوفته و بیخته با لعاب بذر قطونا قرص بسازند و قرص نیم درم هر روز یک مثقال با شربت زرشک و آب سرد صبح و شام بیاشامند و اگر تشنگی از خشکی تنها باشد بیاشامد مکرر آب سرد و اگر نفع نکند بیاشامد شیره جو و آب کدو و لعاب بذر قطونا و لعاب بهدانه و نفع میکند آرد جو بو داده با آب یخ و اگر از گرمی و خشکی باهم باشد بیاشامد آب کدو و آب هندوانه و نگهدارد در دهان چیزی که ذکر آمده باشد از اقراص قرصی که مذکور شد و غذا جوجه مرغ خانگی با آب غوره یا آب سیب ترش یا آب انار ترش [illegible] زیره کرده باشند تناول کنند و اگر این تشنگی از گرمی دل و شش باشد نه معده نفس کشیدن در هوای سرد و نشستن در خیمه [illegible] که از کتان تعبیه کرده باشند و در بادگیرهای بسیار سرد که یخ و آب سرد در آنجا باشد و گذاشتن چیزهای خنک بر معده از برای [illegible] معده با دل و شش نفع میکند

در این مرض بدهند قرص گل که گل طباشیر داشته باشد با شربت سیب و آب سرد و این سفوف نافع است گل سرخ و زرشک از هر یک یک درم تخم خرفه و تخم خیار و خیار شنک از هر کدام چهار درم کشنیز خشک سه درم بکوبند و وقت صبح دو درم از این سفوف با دوغ گاو ناشتا [illegible] دو درم با شربت انار یا شربت سیب بیاشامد و غذا جوجه مرغ خانگی که با روغن و سرکه و دانه‌های آلو پخته باشند و کشنیز خشک بر آن پاشیده باشند تناول نماید و [illegible] انارها نعناع و دانه‌های کرفس بلکه سیب ترش و به ترش

# معالجه عام

در این مرض سزاوار است که بیاشامد شربت عود و صفت آن است بگیرند گلاب ۲ رطل و دو رطل دیگر کرده بریزند بر آن عود هندی از هر یک سه درم بعد از آنکه نیم کوب کرده باشند پس بگیرند سنبل الطیب و قرنفل و مصطکی و جوز بوا از هر یک دو درم و نیم کوب نموده در پارچه کتانی سست ببندند و در دیگ کرده خوب بپزند بعد از آنکه خوب جوشانیده باشند و آنقدر بجوشانند که ثلث گلاب برود و ثلث آن بماند پس صاف نموده با دو رطل نبات بقوام آورند و بعد از آنکه شکر خالص اضافه آن نموده هر روز قریب هفت مثقال بیاشامد و نفع میکند از آروغ ترش و اگر در این مرض بهرسد جوارش فلافلی و غذا اناری که سیر پس آن را خوب بگیرند و دراجی که با روغن و سرکه و آنکه مرغ پخته باشند تناول نماید و بخورد مویز با جوارش سکری و کباب مصطکی دهد و حرکت کند بعد از آن و بجا رود و پیش از آنکه غذا تناول نماید

صبر سقوطری

در این مرض اگر صفرا باشد سهل دهند و اگر تابستان باشد قی نماید با آنکه جوشانیده باشند در آن و چون معده پاک شود بدهند قرص گل که طباشیر داشته باشد با سکنجبین که با آب بپخته باشند یا با شربت انار و غذا جوجه مرغ خانگی با آب غوره تناول کنند و جمیع آنچه مذکور شد در معالجه مزاج معده از حرارت در این مرض نافع است

در این مرض قرص گل بکدام مصطکی و عود هندی از هر یک یک دانگ هر روز سائیده با پنج درم گلقند مربا نموده تناول نماید و در بالای آن یک پیاله گلاب که جوشانیده باشند در آن انیسون و تخم کرفس بیاشامد و اگر خلط بلغم در این مرض فرو رفته باشد در کرم معده و در آن تب گرم باشد بدهند حب ذهب و حب صبر تا آنکه بلغم دفع کند بعد از آن نیم درم قرص کوکب با شربت سیب که خوشبو کرده باشند از اعجاب و مانند آن باید داد و ناسرد برای از معده ببرد و قوت دهد از او جوارش سفرجل مسهل در این مرض برای اسهال بلغم نافع است و غذا جوجه مرغ خانگی با دراج که با روغن پخته باشند یا شوربا نموده باشند تناول کنند

در این مرض بهتر این سفوف است صفت آن نانخواه و تخم کرفس و رازیانه از هر یک دو درم و تخم تره تیزک و زنجبیل و دارچینی و کندر از هر یک یکدرم و پودینه کوهی و سعتر از هر یک یکدرم و نیم نرم کوفته سفوف سازند و هر روز یکدرم از این سفوف با شراب یا عسل تناول کنند و با این سفوف این مرض زایل گردد بهتر از همه فیقرا [illegible] بسیار مسهلهای گرم و اگر طبیعت نرم باشد بدهند تخم تره تیزک بو داده و زیره کرمانی در سرکه خیسانیده و بو داده و اگر آروغ در این مرض بسیار باشد قی کنند و بخورد بعد از قی زنجبیل پرورده و بجای کندر و زیره کرمانی

# مرضهای معده



| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامتها | استفراغ | معالجه | معالجه |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- |
| ناگوارشدن غذا از برودت | سرد | پیران | پائیز | مغربی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| ناگوارشدن غذا از خلط صفرا | گرم | جوانان | تابستان | جنوبی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| ناگوارشدن غذا از خلط بلغم | سرد | پیران | زمستان | مغربی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | حب ایارج و حب قوقایا با بوره داده | [illegible] | [illegible] |
| ناگوارشدن غذا از خلط سودا | سرد | دومویان | پائیز | مغربی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای معده

| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ضعف معده | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

اگر ... دشوار باشد برصاحب اینمرض بدهند جوارشهای مسهل با آب گرم و روغن بادام شیرین و تناول نماید جوارش کمونی و صبر کند بر گرسنگی و ... سر آب سرد اگر فصل زمستان باشد و غذا کم بخورد و خواب بسیار کند و حرکت معتدل ... و بجام ... و باید که بالند معده ... و بر روی معده آب بگرم و باید که پارچهای گرم کرده بر معده بگذارند و چرب نمایند شکم او را بروغن بادام شیرین

باید که در مرض ... بگذارند بر معده ... و ... بعد از آنکه ... و روغن ... باشد و باید که ... و اگر زیاد ... کند ... باشد ... و گلاب و آب سرد ... و ... بهوش آید ... غذا ... آب سیب با نان ... تناول کند ... با نان و ... با آتش ... که ... پاره پاره کرده در آن انداخته باشند تناول کند و اگر با ... حرارتی باشد ... سرد کرده باشند و سرد کنند معده او را ... و گلاب و اگر صاحب ... کند ... شربت سیب که خوشبو کرده باشند ... و مانند آن

مرض ... اگر ... باشد که ... مرض را ... کند باید که معالجه نکنند و بگذارند که بخودی خود ... و اگر زیاد ... کند ... در ... باید که بند کنند ... شربت سیب و غذا دهند ... و اگر ... باشد ... معده ... این سفوف ... آن ... ده درم ... از هر کدام سه درم سماق ... کرده ... باشند از هر یک دو درم ... باشند ... از هر یک یک درم ... با ... سفوف سه درم صبح و ... و شام با ... تناول نماید و اگر ... باشد ... سفوف ... با شربت سیب ... کرده باشند

مرض زلق الامعا اگر از طوبتی باشد ... این سفوف ... آن ... تخم مورد و سماق ... از هر یک یک درم ... که در سرکه سرد کرده باشند و ... انار ... باشد ... تخم ... از هر یک دو درم ... در سرکه ... باشند و ... درم ... از هر یک یک درم و نیم ... سفوف سازند و دو درم از این سفوف با شربت مورد ... و ... با شربت سیب در این مرض نافع است و غذا دراج ... با ... کشنیز خشک ... کرده باشند و با سرکه و آب ... تناول کند ... و ... و اگر این مرض بسبب ... معده ... باشد ... مورد ... در آن تخم مورد ... و غذا ... با روغن ... با نان ... در روغن بادام بریان کرده باشند تناول کند ...

نافع است

[illegible]



## مرضهای معده

| نامها | مزه دهن | [illegible] | [illegible] | شهوت طعام | [illegible] | سبب | علامت | استفراغ | معالجه بچیزها | معالجه [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | اگر سبب غذا باشد با خلط باشد | [illegible] | [illegible] |
| فواق [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| فواق [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| نفخ معده [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | حرکت کردن [illegible] ازخوردن غذا | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

اگر غثیان سبب بری معده از غذا با سبب غذا [illegible] باشد فرمایند سکنجبین و آب گرم و بعد از قی شربت انفاع [illegible] باشند و [illegible] بجوزد و اگر [illegible] باشد [illegible] بسیار [illegible] کند پس اگر [illegible] صفرا و [illegible] بدهند شربت سیب با شربت انار با نعناع [illegible] بدهند [illegible] آب انار [illegible] آب [illegible] از هر یک [illegible] با نعناع [illegible] باشند و [illegible] اضافه نمایند [illegible] بدهند [illegible] با آب [illegible] باشد [illegible] و اگر [illegible] قبول نکند [illegible] و اگر ضعف غالب شود [illegible] باشند [illegible] با نان [illegible] این سفوف نافع است [illegible] از هر یک [illegible] از هر یک [illegible] با شربت [illegible] و شربت سیب [illegible] باشند و اگر [illegible] و نفع [illegible] از هر یک [illegible] و آب [illegible] و گلاب نبات که [illegible] با نعناع [illegible] بقوام آورده باشند [illegible] اضافه [illegible] باشند

[illegible] صاحب این مرض [illegible] روغن بادام [illegible] کرده باشند [illegible] موم در روغن [illegible] آورده باشند [illegible] و آب [illegible] روغن بنفشه [illegible] نبات بقوام آورده در روغن بنفشه [illegible] کدو و گلاب [illegible] نبات بقوام آورده و روغن بنفشه

صاحب این مرض را بعد از آن که قی فرمایند بدهند این سفوف را [illegible] و تخم کرفس و [illegible] از این سفوف [illegible] نافع [illegible] و اگر فواق از خلط صفرا باشد اول قی فرمایند و بعد از آن بدهند [illegible] که بقوام آورده باشند از [illegible] و [illegible] و روغن بادام

[illegible] آن باشد که بدهند صاحب این مرض این سفوف را [illegible] و تخم کرفس [illegible] از هر یک [illegible] و تخم [illegible] و [illegible] از هر یک یکدرم [illegible] از هر یک یکدرم و نیم [illegible] یکدرم از این سفوف [illegible] شربت [illegible] تناول کنند و اگر نفع نکند بدهند [illegible] از جوارشها که مناسب باشد و اگر شکم در این مرض نرم باشد بدهند تخم [illegible] بوداده [illegible] که خوب خشک شده باشد و اگر آروغ زیاد [illegible] کند و از حد بگذرد قی فرمایند و نفع [illegible] جوارش [illegible] و اگر بسیار زیاد باشد [illegible]

[illegible]

# معالجهٔ عام

[illegible]

سزاوار است که در مرض اول ... سفوف ... [illegible]

[illegible]

[illegible]



## مرضهای معده

| نامها | مزاجها | سنها | فصلهای سال | شهرها | [illegible] | سبب | علامت | تدبیر غذا | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | گرم | در جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | در جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | در جوانان | تابستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | سرد | پیران | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

این قولنج اگر بهم رسیده باشد از فضول خشک شده اسهال باید کرد تا بکلی خارج شود و اگر سببش ریح باشد شد مرخه باید داد و اگر سبب بلغم و بخوردن غذا باشد شوربای چرب که با گوشت بره پخته باشند بدهند بشرط آنکه در این شوربا نان سفید ترید کنند و چند لعاب با روغن بادام و سبزه آن در بیشتر صاحب قولنج بعد از آنکه قولنج او تخفیف یابد مدتی پرهیز کند و رجوع نکند به خوردن غذاهای معتاد خود بلکه بتدریج استعمال آنها شود و پرهیز از غذاهای غلیظ و اگر اوقات فضله سفید یا نبات یا شکر نیز بخورد و اگر این قولنج با حرارت باشد باید که ... کنند مغز نانی که سبوس آن کم گرفته باشند با گلاب و نبات بقوام آورده باشند و روغن بادام و شوربای جوجه مرغ خانگی که بعمل آورده باشند از مرغ فربه و بخورد و اگر اوقات او تلخ که صفا ... باشد در شربت بنفشه و گل قند

دواها که بکشد کرم روده‌ها و بیرون آورد آنها را دوای چند است که جلاده به روده‌ها را و تلخ باشد مثل ... مصری و درمنه ترکی و بوما دران و پودینه و ... و اگر بگیرند مقدار سه درم از مجموع این ادویه یا بعضی از آنها کوفته و با عسل سرشته و با آب گرم بخورند نفع ... دهم برسد اگر اوقات کرم در روده‌ها از خوردن انجیر و گندم خام و گوشت خام و چیزهای تازه و شیر و آنچه مانند آنها

سبب مغص اگر فضول خشک شده باشد معالجه کنند به دواهای مسهل و اگر مغص با اسهال باشد بدهند سفوف مغلیاثا و اگر سبب ریاح غلیظ باشد بدهند ... تخم کرفس و انیسون و رازیانه و نانخواه و سعتر فارسی همه را کوفته دو درم از این با شراب بدهند و اگر سبب صفرا باشد بزر قطونا و تخم خرفه و مغز خیار و مغز تخم کدو از هر یک بخورد و ... و بار تنگ از هر یک نیم جو همه را بغیر از بزر قطونا بکوبند و بروغن بادام کف مال نموده دو درم با آب رزشک و شربت ریباس بنوشند

اگر خون بواسیر بند باشد بگذارند بر مقعد بخور مریم یا فلفلمون تا بگشاید آن را و خون از آن روان گرداند و ساکن گرداند درد را که از جهت ایستادن ... رسیده یا آنکه بگیرند بابونه و اکلیل الملک و برگ خطمی و بپزند همه را بازرده تخم مرغ مرهم نموده بر مقعد گذارند و اگر با بواسیر حرارتی باشد چنانکه ... بس ... و روغن بنفشه و اگر حرارت باشد بکوبند سبزه‌ای ... بر مقعد گذارند ... گرم و اگر ایستادن ... نفع بخشد و خواهر که ... باید که جایی ... با فلفلمون و بعد از آن حل ... بعد از آن ... بر مقعد ... و کوفته ... و بعد از آن بگذارند بر مرهم سعیداب با سفیده تخم مرغ با روغن گل سرخ و اگر ایستادن نفع نکند باید ... و بروده کرم مقعد باید که بگذارند برگ خطمی و بنفشه خشک ... بعد از آن که پخته باشند ... اضافه نموده باشند روغن گل سرخ و روغن بنفشه و زرده ... تخم مرغ و در شقاق مقعد بگذارند مرهم سعیداب با سفیده تخم مرغ و کافور و مرهم باسلیقون و در بیرون آمدن مقعد باید که بنشینند در آب گرم چون از آب بیرون آید پاشند بر مقعد جوز سرو و برگ مورد خشک و اقاقیا و عصاره لحیه التیس و مازوی سبز و تخم گل سرخ و سماق و اگر با ایستادن آمدن مقعد ورمی باشد بگیرند عدس مقشر و پوست انار و حب الآس و جوز سرو و بپزند همه را در آب برگ مورد و با روغن گل سرخ در هاون آنقدر بهم زنند که مرهم شود پس بر مقعد گذارند



## مرضهای امعاء و مقعد

| اسمها | مزاج | سببها | فصلهای سال | شهرها | سالهای مختلف | سبب | علامت | پرهیز | معالجه از راه دهن | معالجه از راه ... |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| قولنج ... [illegible] | سرد | [illegible] | دو فصل ... | پائیز | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد اگر سبب ... باشد ... باید داد اگر سبب ... باشد در روده‌ها | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] درد روده | سرد | [illegible] | کوهکان | پائیز | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ... کوفته با عسل سرشته ... باشد | [illegible] | [illegible] |
| مغص پیچش | سرد | [illegible] | [illegible] | پائیز | [illegible] | [illegible] | [illegible] از جای بجای | باید داد با آب گرم اگر سبب ... باشد حقنه باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | دو موسم ... | [illegible] | پائیز | بهار ... | [illegible] | [illegible] در مقعد ... | ... کند خون آمدن از بواسیر | [illegible] | [illegible] |

# مرضهای جگر

| نام مرضها | مزاج | سن | فصلها | شهرها | خطرناک است یا نه | سبب | علامت | علاج | معالجه‌های خانگی | پرهیز و تدبیر |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| گرمی مزاج جگر | گرم | جوانان | تابستان | گرمسیری | خطرناک نیست | [illegible] | [illegible] | فصد باسلیق [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سردی مزاج جگر | سرد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | خطرناک است [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] قبض باشد | [illegible] | [illegible] |
| تری مزاج جگر | تر | [illegible] | زمستان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] که ادرار بول نماید | [illegible] | [illegible] |
| خشکی مزاج جگر | خشک | جوانان | تابستان | [illegible] | خطرناک نیست | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجهٔ عام



در این مرض بگذارند بر جگر صندل سرخ و سفید که کوفته و بیخته کرده باشند با آب کاسنی و آب کاهو و آب کدو و آب حی العالم [illegible] و آب بید [illegible] و ... صندل سرخ که مرهم کرده باشند با موم سفید و بدهند قرص طباشیر و سکنجبین و آب کاسنی و آب عنب الثعلب و آب کشوث و باشد ... و همچنین با این سفوف ... [illegible] ... بدهند و غذا مزوره ماش و کدو و اسفناج باید داد و اگر طبیعت نرم باشد بدهند قرص طباشیر قابض [illegible]

در این مرض بدهند قرص ورد با سکنجبین [illegible] و بگذارند بر جگر سعد و ... و سنبل الطیب ... و بابونه و اکلیل الملک که کوفته ... [illegible] ... و غذا نخود آب با زیره ... و دارچینی ... [illegible] ... بعضی از حکما گفته‌اند که جگر ... خشک کرده بدهند ... [illegible] ... باید که بابونه را فرو برند در آبی که جوشانیده باشند در آن اذخر و سنبل الطیب ... بر روی جگر گذارند پیش از خوردن غذا

در این مرض باید که پرهیز از غذاهای ... و باید که غذا کم بخورد ... [illegible] ... و حرکت کند پیش از غذا ... [illegible] ... و غسل کند در آب شور و شاول کند این قرص ... [illegible] ... و عصاره غافث و عصاره افسنتین از هر یک یکدرم تخم کرفس و انیسون ... [illegible] ... زعفران ... [illegible] ... کرده قرص سازند و با آب کرفس بخورند و بگذارند بر روی جگر صبر و ... [illegible] ... و آب کرفس ... باید که جوشانیده باشند با بابونه ... [illegible] ... نافع است

در این مرض بدهند ماء الشعیر با نبات سفید و بعد از آن شربت خشخاش و انار ... [illegible] ... و اسفناج و ... [illegible] ... باشند از خشخاش تازه و ... سفید و مغز بادام و مغز تخم کدو و بگذارند بر جگر ... [illegible] ... گلاب و آب ... و آب برگ خرفه و آب کدو و روغن بنفشه و ... [illegible] ... و نبات ... [illegible] ... آبی که جوشانیده باشند در آن بنفشه و نیلوفر و برگ کاهو و پوست خشخاش ... [illegible] ... روغن بنفشه

# معالجه عام

اگر ورم جگر گرم باشد در سه روز اول اگر اشتها نشسته باشد آب جو و سکنجبین و آب انار و ورم سازند شکر العوص خیار شنبر و بگذارند بر جگر صندل گل سرخ و کافور که کوفته و جزء همه بسته با آب کشنیز و آب برگ کاسنی و آب که و آب بجه هارد بوا از آن اضافه این ضماد نماید بابونه و سعتر و خطمی و اگر ورم گرم در محدب جگر باشد طلا بر بندد و دوا که بول براند و بدهند قرص زرشک و سکنجبین و آب کاسنی و آب کشوث و آب عنب الثعلب و اگر ورم در مقعر جگر باشد طلا بر بندد و دوا که شکم براند مثل آب کاسنی با مغز خیار شنبر و روغن بادام و مثل ماء الجبن با مغز خیار شنبر و ماء الجبن با این سفوف هلیله زرد و کابلی از هر یک پنج درم تخم کاسنی و تخم کشوث و تخم خیار شنگ از هر یک یک درم ریوند چینی نیم مثقال کوفته و بیخته سفوف سازند و دو درم از این سفوف با نیم رطل ماء الجبن بنوشند

در ورم سرد جگر بدهند قرص افسنتین با قرص کبکنج مخلوط با سکنجبین و اگر ورم رخو و بلغمی باشد بگذارند بر جگر تخم کرفس و نانخواه و ورق بادرنجبویه و سنبل و مصطکی و بوره ارمنی و سعتر که کوفته و با موم سفید و روغن مصطکی بهم کرده باشند و پرهیز کنند از انواع سبزها و دواها و اگر ورم سوداوی باشد بدهند مطبوخ زوفا و اگر با ورم سوداوی جگر حرارتی باشد بدهند ماء الجبن با سکنجبین و بگذارند بر جگر حلبه و برگ سفید و بنفشه و مصطکی که کوفته و بیخته با موم سفید و پیه مرغ خانگی و روغن بنفشه ضماد ساخته باشند

در ابتدای مرض بگذارند بر جگر برگ سفید و تخم مرو و پیاز نرگس و بیخ حنظل و اردشیم و کرویا و بابونه و اکلیل الملک و بنفشه و مصطکی و سرگین کبوتر و بوره ارمنی که با روغن بنفشه و موم سفید مرهم ساخته باشند و اگر تشنگی باشد بدهند آبی که جوشانیده باشند در آن زوفا و حاشا و بیخ کرفس و رازیانه و ماء الاصول و ادرار ادرار دفع کند و اگر تب باشد بدهند این سفوف را مغز تخم خربزه و مغز تخم خیار و خیار شنگ و مغز تخم کدو از هر یک پنج درم نشاسته و کثیرا و صمغ عربی و ربالسوس از هر یک یک درم و نیم کوفته و بیخته سفوف سازند و سه درم از این سفوف با شربت بنفشه صبح ناشتا بنوشند تا پنج روز و غذا با چه زیرباجه سبک کنند یا زیرباجی یا ماهی تازه یا زرشک یا مزوره اسفناج و برگ چغندر و خیار با روغن بادام و بعد از آنکه ورم جگر کم شده است شروع کنند با بول دفع شود بدهند شربت خشخاش و شربت عناب و غذا آش جو بدهند و اگر خوب باشد بدهند آش نخود جوجه که تعبیر آورده باشند از آرد برنج و نشاسته

اگر سده در محدب جگر باشد بدهند دوا که بول براند مثل قرص افسنتین و قرص زرشک با سکنجبین و پرهیز کنند از شیرینیها خصوص شیرینی که با آرد و نشاسته باشد و حرکت نکنند بعد از غذا و اگر سده در مقعر جگر باشد طلا بر بندند چیزهایی که سده را بگشاید و بگذارند بر جگر بابونه و اکلیل الملک و برگ سداب از هر یک پنج درم تخم کرفس و نانخواه از هر یک سه درم مصطکی و سنبل الطیب و ساذج از هر یک دو درم مغز بادام تلخ سه درم که کوفته و با آب آزانه سرشته باشند و باید دانست که سده هرگاه باشد این ضماد را استعمال کنند



# مرضهای جگر

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | [illegible] | معالجه با دواهای [illegible] | معالجه [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ورم گرم جگر | گرم | جوانان | بهار | گرمسیر | خطرناک | زیادی خون و صفرا | [illegible] | فصد باسلیق از دست راست باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| ورم سرد جگر | سرد | دو مویان | پائیز | مغربی | خطرناک | زیادی بلغم با سودا | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | جوانان | تابستان | گرمسیر | خطرناک | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| سده جگر | سرد | دو مویان | پائیز | مغربی | خطرناک | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

در هر مرض منع کنند از بسیاری خوراک و غذاها یکه زیاد سنده مانند انواع ماهی و روغن و حلوا با قند و عسل و دوشاب و رشیده و هر غذای غلیظی را بسیار آشامیدن حضوصا اینکه با یخ سرد کرده باشند و همچنین منع کنند از حرکت بعد از طعام لیکن حرکت کردن در آفتاب گرم پیش از غذا نافع است و بعد از صبح خانگی و دهتو و نخود آب کرده با جامه خوابیدن تناول کنند و نافع است خوردن دوشاب که در وقت پختن ریزه ریزه کرده باشند در آن ترکی اسداب کرفس و نعناع و دار و اوخن زنگ و زعفران بو مانند تناول نمایند با این سفوف صفت آن تخم کرفس و انیسون و رازیانه و عصاره غافث و عصاره افسنتین و سنبل الطیب از هر یک یکدرم ریوند چینی و نمک منقول از هر یک سه درم صبر الوس یکدرم و نیم کوفته و بیخته سفوف سازند و یکدرم از این سفوف با دوشاب تناول کنند و با لنبه بره و نخود و همچنین تمام بدن در هر مرض مانند و دارا با پونه و حب الملک و آرد جو و سرکین بز از هر یک ده درم صبر و بیخ کرفس و قسط از هر یک چهار درم مصطکی و سنبل و بابونه و همچنین از هر یک یکدرم کوفته و بیخته با سرکه و آب کرفس و آب رازیانه خمیر کرده استعمال نمایند

در ابتدای این مرض یکبار یا ده درم که مذکور شد در استسقاء لحمی در خانه پیش و بعد از آن شرع کنند با سهال آنچه که در میان رودها و شکم جمع شده باین حب که مشتمل بود بر لسان و ماذریون و سقمونیا و صبر همه را در سرکه گذاشته روز بخشکانند و خشک کرده و از هر یک ده درم انیسون و مصطکی از هر یک یکدرم ریوند چینی و عصاره افسنتین از هر یک یکدرم عصاره غافث و بیخ سوسن آسمانجونی از هر یک یکدرم کوفته و بیخته با آب رازیانه حب سازند و دو درم از این حب با آب گرم با شام و غذا آب نخود و تخم کوفته تناول کنند و اگر در این مرض تا نیم روز اسهال نیاید بلکه در غذا و این دوا مالیدن ضماد صفت آن شونیز حنظل و حنظل و شونیز و حب النیل و ماذریون و سقمونیا از هر یک یکدرم صبر و مرصافی و حنظل و بیخ سوسن آسمانجونی و سرکین گاو از هر یک یکوقیه زهره گاو و دفتا و انجار و مویز و قرده ماوجا دو سنبل و تخم ترب از هر یک یکدرم و نیم پوره ارمنی و بیخ و نمک نفطی از هر یک یکوقیه موم دو دقیه کهنه از موم او دوا را نرم کرده و بخته اضافه موم خمیر جوب بهم زنند و بر شکم بمالند و اگر با این دوا نفع نکند نزل باید کرد و نزل عبارتست از سوراخ کردن شکم فطرقه آن در کتب بهای مطوله مذکور است و کاهست که در عوض نزل داغ نکنند معده و فم معده و جگر و سپرز و ناف را و آلتهای داغ بعضی از آن آهن و بعضی دیگر چوب بلوط باشد

در هر مرض پرهیز کند از هر چه غلیظ از او و در بدن بهم رسد و نگاه دارد آنچه تخلیه بهاد را از بدن را و استعمال این حب نفع بکند با یخ قیوا و دو درم غاریقون و نمک هندی از هر یک یکدرم تخم کرفس و انیسون و دارچینی و اذخر و عصاره غافث و مازریون از هر یک نیمدرم عصاره افسنتین یکدرم همه را کوفته خمیر کنند و حب سازند و یکدرم از این حب با آب گرم تناول کند و بگذارند بر شکم بابونه و حب الملک و مرزنگوش و پودینه و زیره کرمانی و صعتر و رازیانه و انیسون و نخود و تخم سداب و سداب و سنبل کوفته در روغن تخت خمیر نموده بشند

در هر مرض اگر تب نباشد اکتفا کنند با آنکه بعد از آورده باشند با سکنجبین ده درم شکر العشر ده درم و نیم اهلیله زرد و نیمدرم ریوند چینی و همچنین نفع بکند اگر با سه بکر طل شیر شتر و یکدرم روغن با دزیون صفت آن بگیرند یکرطل ماذریون و بجوشانند در چهار رطل آب تا آنکه یکرطل باقی بماند پس ربع رطل روغن بادام را اضافه نموده بجوشانند تا آب برود و روغن بماند یکدرم از این روغن بگذارند و بگذارند بر شکم صندل و گل سرخ و فوفل و صبر و سرکین گاو و دیگر اشیاف ماچا و بابونه و حب الملک و خطمی و آرد جو و بنفشه خشک و دانه کشنیز و زعفران و غیر از آن که همه را کوفته باشند و با آب برگ کاسنی خمیر نمایند و غذا در آن با آب لیمو یا سرکه و آب کاسه یا ماهی در پشتی خواه در روغن پخته باشند یا در آب با دلخواه

| نامها ۱ | استسقاء لحمی | استسقاء زقی | استسقاء طبلی | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | سرد | سرد و تر | مزاجیکه حرارت داشته باشد | گرم |
| سالها | پیران | پیران | دو موئیان | جوانان |
| فصلهای سال | زمستان | زمستان | پائیز | تابستان |
| شهرها | سرد | سرد | جنوبی | جنوبی |
| سلامتی و خطر | خطرناکست | خطرناکست اگر بسیار باشد | خطرناکست اگر شدید باشد | خطرناکست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] سکنجبین و رب | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه های خاصه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه های غذائی | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای ورم و سپرز

| نامها | یرقان زرد | یرقان سیاه | ورم گرم سپرز | ورم [illegible] سپرز |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | گرم | سرد | گرم | گرم |
| سالها | جوانان | دوموئیان | جوانان | جوانان |
| فصلهای سال | تابستان | پائیز | تابستان | بهار |
| شهرها | گرمسیر | [illegible] | گرمسیر | جنوبی |
| سلامت و خطر | خطرناکست | بی خطراست مگر کهنه باشد | بی خطراست | بیخطراست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مشترع | فصد باید کرد [illegible] | [illegible] | فصد [illegible] | فصد [illegible] |
| معالجه با دواهای مفرده | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجات اشکال مرکب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |



# معالجه عام

یرقان زرد اگر از جهة بحران باشد نفع میکند حمام و غذا ماهی تازه در سرکه پخته باشند و اگر از جهة گرمی جگر باشد معالجه کنند بقرص طباشیر مین با سکنجبین و آب کاسنی و آب کوکنار و اگر با ابتدای تب باشد نافع است شیره جو و ترنجبین و طباشیر و آب انار میخوش و آب هندوانه و مزوره عدس و اگر تب باشد نافع است اما جمیع دواها باید که با [illegible] صندل و گلاب و کافور و اگر سبب این یرقان [illegible] باشد بصفرا معالجه کنند بشربت ورد و سکنجبین و اگر سبب یرقان گزیدن جانور زهردار باشد [illegible] با آب کدو و آب هندوانه با طباشیر بشیره جو با ترنجبین و اگر سبب یرقان [illegible] باشد مطبوخ افسنتین و قرص افسنتین تناول کنند و غذا ماهی تازه که با سرکه پخته باشند میل کنند و نافع است آنکه سر و چشم را بخار این غذا بدارند و اگر در این مرض [illegible] و چشمها زرد شده باشد داخل حمام شو و سرکه [illegible] کشد و نافع است آنکه گلاب بچشم بچکانند

در این مرض بهندباء و کاسنی با این سفوف هلیله و [illegible] از هر یک یکدرم نمک نفط و صبر از هر یک یکدانگ کوفته و بیخته سفوف سازند و از این سفوف سه درم با ماء الهندبا بیاشامند یا آنکه بگیرند عدس مقشر نرم کوفته دو درم در آب [illegible] کهنه شده باشد [illegible] بکشند و ناشتا بیاشامند یا آنکه بگیرند مویز دانه بیرون کرده ده درم و گل سرخ یکدرم و [illegible] سه درم یکشبانروز در آب بخیسانند و در صبح هر روز از این آب [illegible] بیاشامند و اگر در سپرز صلابت و سختی باشد بگذارند بر او دواهائی که خواهد آمد در معالجه سختی سپرز

نفع میکند در این مرض قرص طباشیر مین با سکنجبین و همچنین با این سفوف هلیله و گل سرخ و زرشک از هر یک یکدرم طباشیر دو درم کوفته سفوف [illegible] و دو درم از این سفوف بکار برند و بگذارند بر سپرز برگ درخت گز کوفته با آرد جو در سرکه خمیر کرده باشند یا بگذارند پارچه نمدی که فرو برده باشند در سرکه که در او [illegible] چوب بید [illegible] باشند

در این مرض اول بار فصد کنند و بعد از آن بدهند این سفوف را هلیله سرخ و زرشک از هر یک چهار درم [illegible] و گل سرخ و طباشیر و ریوند چینی و تخم کدو و عصاره غافث از هر یک یکدرم زعفران یکدانگ کوفته و بیخته سفوف سازند و یکمثقال از این سفوف با سکنجبین بزوری و آب سرد بیاشامند و بگذارند بر سپرز آرد جو و خطمی و بنفشه از هر یک پنج درم گل سرخ و صندل از هر یک پنج درم نرم کوفته با آب عنب الثعلب و آب برگ درخت گز و سرکه خمیر نموده بکار برند

# معالجه عام

در این مرض باید که فرو برند بدن را در سرکه که جوشانیده باشند در آن سبوس گندم و سداب بگرم بر روی بگذارند و اگر محتاج باشند تا با این جوشانیده اسهال کنند هلیله سیاه شاهتره خشک و شکاعی و بادآورد و برگ غافث و افتیمون و تخم رازیانه بجوشانند در چهار رطل آب تا ربع باقی بماند پس صاف نموده اضافه نمایند با آن ایارج فیقرا و تربد و غاریقون از هر یک یکدرم و صبح زود بیاشامند و غذا در آنجا و شنبه که با سرکه و آب غوره و کرویا و دارچینی پخته باشند شاول نمایند و نان خشکار با شراب خوردن نافع است و باید که سعی کنند به تن تعزیر باز و مغز جلغوزه و پرهیز کنند از هریسه و شیر برنج و حلوا و زلبیا و قطاب

و در این مرض بدهند قرص کبر با سکنجبین و نافع است ضماد افسنتین با سکنجبین و بگذارند بر روی طحال حلبه و برگ سفید و آرد جو با قلا و اکلیل الملک و بابونه و تخم کوسفند و بوره ارمنی و برنج کوبیده و دانه انجیر سیاه بکوبند همه را و در سرکه جوشانیده خوب بر بلد بگیر بمالند در روی سپرز بگذارند و اگر ورم سپرز از باد غلیظ باشد بدهند این سفوف را معروف که در سرکه جوشانیده باشند و خشک کرده با آرد جو مخمر نموده باشند و در تنور گرم نان کرده باشند بگیرند و پوست بیخ کبر بگیرد و سنبل الطیب نیم جو بکوبند و سه درم از این سفوف بنوشند

در این مرض پرهیز کنند از غذاهای غلیظ و دشوار که دیر هضم شود و خون خوب از وی برسد مثل جو و برنج و ماهی و در آبی که شوربا کرده باشند بی ادویه حاره و ترشی با انگور زیره و زعفران و ترشی اضافه کرده باشند و مثل نان خشکار و از میوه‌ها چهار و خیار شنک و موز میل کنند و پیش از غذا حرکت کنند با عتدال و بحمام روند و بنشینند در آبی که جوشانیده باشند در آن بابونه و اکلیل الملک و تخم کرفس و سیاوشان و بمالند بر سپرز روغن شبت و این سفوف نافع است مغز تخم خیار و مغز تخم خیار شنگ و مغز تخم کدو و مغز تخم خربزه از هر یک سه درم بادیانه بیدرم کوفته و بیخته سفوف سازند و با سکنجبین و گلاب بیاشامد و ظاهر بر دو انجیر یک سال کرده بر زبانند مثل تخم ... و خاکستر عقرب هر گاه بخورند از هر یک بیدرم با آب برگ رازیانه و این سفوف نافع است شسته کوفته و بیخته از هر کدام سه درم حنظل یکدرم خاکستر عقرب دو درم همه را کوفته نیم درم از این سفوف بدهند با آنکه جوشانیده باشند در آن تخم سیاه و بمالند بر کرده و زمین عقرب و بگذارند بر کرده سبوس گندم و جاورسی که تر کرده باشند با آب بگرم و اگر ببینند دوا علاج نشود باد کش کنند بانزدیک بگذارند شاخ حجامت را بر پایین گرده در نزدیک آن و بمکند اندک اندک و از موضع مذکور بردارند با پایین نزدیک آن گذارند و بکنند به دستوری که مذکور شد و همچنین تا بمثانه رسد تا اگر سنگ ریزه با بول بیرون آید و اگر سنگ از جهت بزرگی بند شود در راه باید که بنشینند در آبی که جوشانیده باشند در آن حلبه و برگ سفید و خبازی و خطمی و بابونه باید که بمالند بر موضع روغن بنفشه یا روغن کنجد که پخته باشند با حلبه و پیه اردک بعد از آن بار دیگر همان دوا که سنگ بر زانو ها ریزند

## مرضهای سپرز و گرده

| نام مرض | مزاج مرض | سبب | فصل | شخص | سال و مدت | نبض | علامات | تدبیر | معالجات | معالجات |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | سرد | دی و موافق آن | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مطبوخ افتیمون باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | سرد | دی و موافق آن | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مطبوخ افتیمون باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | فصد باسلیق باید کرد | [illegible] | [illegible] |

# معالجهٔ عامه

بجذارانند در مرض برکرده بزرک سفید و حلبه از هر یک پنج درم تخم خطمی و خبازی و شبت و بابونج از هر یک چهار درم اقحوان و ملک الملوک از هر یک سه درم حل نموده ضماد کرده نفع آن از این دوا با آب گرم و باقیه را کوفته و بیخته با آنچه حل شده است خمیر نموده برکرده بگذارند و اگر با این مرض حرارت باشد آنچه صحیح است از این دوا با مقدار استعمال نمایند و باید که مغز تخم خیار و خیارشنگ و مغز تخم کدو و تخم خطمی و خبازی از هر اسه درم کوفته سفوف سازند و سه درم از این سفوف با شربت بنفشه با گلاب و نبات بقوام آورده بدهند و غذا شوربای جوزه یا ترشی با روغن بادام در این مرض بگذارند بر کرده آرد جو و گل خطمی و صندل و ساف بادیان و عناب در آب تر کنند و بعد از آن که همه را کوفته باشند و با آب کاسنی و روغن بنفشه خمیر نموده باشند یا اگر بار چهار در برند در آب کاسنی و آب بهار و بعد از آن که سرد کرده باشند و روغن بنفشه و روغن گل سرخ و گلاب اند که سرکه با آن آمیخته باشد و بدهند در اول روز مغز تخم خیار و مغز تخم خیارشنگ و مغز تخم خربزه کرنک از هر یک یک درم کوفته و بیخته با گلاب و نبات بقوام آورده و اندکه آب بسرد شاول نمایند و بعد از آن شیره جو با شیره خشخاش و شربت بنفشه بدهند و بعد از این لعاب قطونا و شیره تخم خوفه و تخم خیار و تخم خربزه کرنک با شربت بنفشه بدهند و هر کاه ورم ابتدا کند بگذارند بر کرده آرد جو و گل خطمی و اکلیل الملک و حلبه و برزک سفید و بنفشه بعد از آن که کوفته و خمیر نموده باشند با شیره انجیر که اول با آب انجیر را کوفته و جوشانیده و شیره آن را کوفته باشند و روغن بنفشه اضافه نموده باشند و بریزند بر موضع کرده آبی که جوشانیده باشند در آن برگ خطمی و بنفشه و حلبه و هر کاه وابی درم بچرک آید بدهند بنادق البزور و شربت خشخاش و اگر چرک آمدن از ورم بطول انجامد بدهند قرص کاکنج با شربت بنفشه و شربت خشخاش

سزاوار است که در مرض کهاربه آنچه گذشته در معالجهٔ نفث الدم یعنی خون آمدن از حلق و این قرص نافع است تخم خربزه و تخم خیار و خیارشنگ از هر کدام نیم درم و کتیرا و صمغ عربی از هر کدام چهار درم کهربا یک مثقال اقاقیا و گل ارمنی از هر کدام دو درم همه را نرم بکوبند و با لعاب بزر قطونا خمیر نموده قرص سازند و یک مثقال از این قرص با آب برگ بارتنگ و آب برگ خرفه بدهند و غذا جوجه مرغ فاخته با سماق یا زرده تخم مرغ نیم برشت که سماق در آن پاشیده باشند

بدهند در مرض این سفوف را تخم خیار و خیارشنگ و برزک سفید از هر کدام سه درم نشاسته و گل ارمنی از هر یک ده درم تخم خشخاش چهار درم همه را نرم کوفته سفوف سازند و سه درم این سفوف با شربت خشخاش بدهند و اگر با این دوا چرک باک نشود بدهند قرص خشخاش با شیر الاغ یا شیر دختر با این سفوف تخم کدو و مغز تخم خیار و خیارشنگ و مغز تخم خربزه از هر کدام چهار درم نشاسته و صمغ عربی از هر کدام دو درم گل کیلی کوبی ده صمغ خشخاش سیاه و سفید از هر یک سه درم همه را نرم بکوبند و سفوف سازند سه درم از این سفوف با سه درم شیر دختر بدهند و اگر چرک آمدن طول کشد بدهند قرص کاکنج و شربت خشخاش و شیر خود و غذا ماش مقشر که در روغن بادام پخته باشند و مغز خشخاش کوفته اضافه نموده باشند تناول نمایند

در مرض بدهند شیره جو با شربت خشخاش با آب انار میدانه یا قرص طباشیر با عرق آب سیب با شربت سیب و شربت عناب و لعاب بزر قطونا و گلاب و نبات بقوام آورده و اگر حرارت زیاد باشد قرص کافور با آب انار بدهند و غذا ماهی تره و چیز تازه و ماهی تازه تناول کنند و نافع است غوره و عناب و مغز تخم کدو در شکوفه [illegible] و خیار و خربزه و خیارشنگ و باید که بگذارند بر کرده صندل و کافور و گل سرخ و بزر قطونا و گل ارمنی و کشنیز همه را بکوبند بعد از بزر قطونا با آب برگ کاهو خمیر نموده برکرده بگذارند و این دوا نافع است طباشیر و تخم کاهو و تخم خرفه از هر یک نیم درم تخم حماض و کشنیز خشک و گل سرخ و گل ارمنی از هر یک یک درم صندل سفید و گلنار و سماق از هر یک سه درم کافور نیم درم کوفته و بیخته با آب برگ خرفه قرص سازند و یک مثقال از این قرص با شربت غوره با آب انار میخوش بدهند



# مرضهای سبز و کرده

| نامها | [illegible] | [illegible] | بول الدم | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | سرد | گرم | گرم | گرم |
| سالها | دو مو تاب | جوانان | جوانان | جوانان دو موتاب |
| فصلهای سال | پائیز | بهار | بهار | زمستان |
| شهرها | معربی | گرمسیر | گرمسیر | مغربی |
| سلامت و خطر | بی خطر است | خطرناک است اگر زیاد باشد | خطرناک است اگر زیاد باشد | خطرناک است اگر زیاد باشد |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مستفرغ | [illegible] | فصد باسلیق | [illegible] | [illegible] |
| موقعهای [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجهٔ [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

معالجه سنگ مثانه مثل معالجه سنگ گرده است ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]



# مرضهای مثانه

| پرهیز | معالجه با ... | تدبیر | علامت | سبب | سلامت مثانه ... | شهرها | فصلهای سال | سالها | مزاجها | نام مرضها |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معتدل | بهار | کودکان | گرم | سنگ مثانه |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | جنوبی | تابستان | جوانان | گرم | ورم مثانه |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | گرمسیر | تابستان | جوانان | گرم | قرحه مثانه |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | معتدل | زمستان | پیران | سرد | [illegible] |

سوزش بول ... [illegible]

# معالجه عام

در این مرض منع بکنند ایند و ابوطالب [illegible] درم کندر ذکره درم حب المحلب درم بکوبند همه را و از این مجموع دو درم با شربت سیب مهتنوع بکنند کسی را که بول کند در خواب ایند و اسعد کوفته دو درم [illegible] بزرگ یکدرم بود یکدرم کوفته با قند معجون کنند و وقت خواب بخورند و بعد از خوردن [illegible] شاول کند و کهنه انده که لوزانند حجره خروس را و بیابند و دو انگه از این با آب بکرم بدهند بکسیکو در خواب بول بکند نافع است و سزاوار آنستکه صاحب این مرض پرهیزد از چیزهای سرد و از چیزهائیکه بول براند و غذا اشوربا با ادویه حاره و خودل شاول کند

مرض [illegible] اگر از رطوبت باشد به دوا امرها لیدنه و کند انشتی با صلاح می آید و اگر از پاره شدن روده شکم باشد چاره او بسیار [illegible] است و این دو حجامت معجون [illegible] پوست انار [illegible] [illegible] [illegible] همه را کوفته [illegible] همه چیز موده بر موضع بگذارند و پرهیز کند از پرخوردن و از حرکت بقوت تمام و از غذاهائیکه باد انگیز باشند و بخورد جوارش زیره و جوارش پودینه و غذا جوجه مرغ فاخته یا دراجی که در روغن پخته باشند

در این مرض پرهیز کند از خوردن گوشت و شیر [illegible] و حاشا [illegible] کلات و نبات بقوام آورده با شیره تخم خرفه و سکنجبین و غذا امروزه باشد با [illegible] و آب انار شاول بماید و بگذارند بر ورم آرد عدس و آرد جو با قلا و حل در رنج بعد از آنکه سرشته باشند با آب عنب الثعلب زرده تخم مرغ در روغن [illegible] و پرهیزد از حرکت و راه رفتن

در این مرض بمالند بر موضع ورم مقل و سعد آب با دو شاب بگذارند بر موضع کندر و زیره و آرد باقلا و آرد نخود و کهنه و مویز خون [illegible] دانه برون آورده با آب در [illegible] ساییده باشند همه را بکوبند و با پیه بز آمیخته طلا بریزند و محکم ببندند یا انگه [illegible] کنند تخم و برگ سعید کوفته و با پیه مرغ یا پیه مرغ آبی سرشته بر موضع گذارند

## مرضهای مثانه و پرده شکم و انثیین



| نام مرض | مزاج | سن | فصلها | شهرها | سالها و [illegible] | سبب | علامت | [illegible] | معالجه [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | بارد | کودکان | زمستان | جنوبی | یک فصل سست | [illegible] | [illegible] | نبابکو | [illegible] | [illegible] |
| نفخ | بارد | کودکان و پیران | زمستان | جنوبی | یک فصل سست | [illegible] | [illegible] | نبابکو | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | جوانان | بهار | گرمسیر | یک فصل سست | زیادی خون یا صفرا | [illegible] | فصد باسلیق بابکو | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | سرد | کودکان و پیران | زمستان و پائیز | معتدل | یک فصل سست | زیادتی بلغم یا سودا | [illegible] | نبابکو | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای انثیین وذکر

| نام مرض | مزاج مرض | سبب | فصلهای سال | سن | علامات | علاج | معالجه | اعراض | ملاحظه |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| اجتماع ماده در انثیین | سرد | در همه | زمستان | مشایخ | [illegible] | [illegible] | سردابهای کهنه و برون کردن آب | [illegible] | [illegible] |
| زیادی ماده در انثیین | سرد | اوائل هوا | زمستان | مشایخ | [illegible] | [illegible] | مطبوخ افتیمون باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | گرم | هوای تابستان | تابستان | معتدل | [illegible] | طاعون | فصد باید کرد و مطبوخ فاکهه باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | سرد | پیران و کودکان | [illegible] | معتدل | [illegible] | [illegible] | استفراغ باید کرد | [illegible] | [illegible] |



در مرض فتق وجه الفار و نظر دون از هر کدام که هو دو کوفته و دیگر با موم و روغن زیتون مرهم ساخته بر موضع گذارند و این مرهم نیز نافع است اما کسی که در بعضی معلوم با موم و روغن سوس مرهم ساخته استعمال نمایند و اگر آب باین قدر یا محتاج شود باید که نگاه دارند پوست خصیه را با نیزه یا کیسه تا چادر را بر پشت بگذارند و در زیر سرین او بالشی نرم و بگذارند و در زیر خصیه او پارچه بالشته بندند و باید که جراح در طرف چپ بیمار بنشیند و نیزه بدستی که در جانب راست او نشیند تا بر دارد خصیه بیمار را از جای خود بیرون به طرف چپ یا راست باطرف بالا بعد از آن نیک فرو برد جراح نیزه را از میان آن بیرون کشد تا آنچه محبوس مانده است از آب بیرون آید بعد از آن مرهمها که برد کرزخم چاق شود

هرگاه فرو از پاره شدن برده و فرو آمدن روده بخصیه باشد علاج بکند و اگر با آهن و معالجه با آهن خطر عظیم دارد و کم است که در این معالجه جان برد و اگر ضرور شود معالجه او با آهن طریقه او است که بکشند خصیه را بالا و نگاه دارند پوست او را و جدا کنند از گوشت زیادی که روئیده است در موضع و در حرم گوشت زیاد او بیرون آورند پس معالجه کنند بمرهمها که گوشت برویاند و بهتر آن باشد که در مرض معالجه با آهن نکنند زیرا که ایمنی نیست از آنکه خون بند نشود و درد ساکن نگردد تا هلاک کند و در مرض دوالی فصد کنند آن رگهارا اگر بزرگ گشته و پر شده باشد اخلاط و بیرون آورند خونی که فاسد آن باشد بزیاد و بعد از آن حب خطل سفید را کوفته با پیه بز سرشته بر موضع باید گذاشت و پرهیز باید کرد از غذا ها که مولد سودا باشد یا معالجه باید کرد آن مرض را با آهن با نیزه وسیکه بند کنند پایین رگها را قلاب چند و بردارند رگها را و بر درند پوست را از جراحت رگها تا ظاهر شود و بعد از آن ریسمان دو تا از سوزنی که در آن بند باشد بزرگ رگها گذرانند و بالا و پایین رگها را بستن ریسمان محکم به بندند و زیادتی ریسمان را قطع کنند بعد از آن نگاه دارند رگها را و بیرون آورند هر خونی که در رگها جمع شده است و بعد از آن مرهمها بر بندند کرزخم چاق شود

با جوششها و خارش خصیه اگر ورم نباشد علاج باید که بدوا ها که خشک کننده جوشش باشد مثل کاغذ سوخته و خطر و صبر و آقاقیا کوبند و با آب برگ مورد بسرشند پس بمالند بر خصیه و اگر باشند بر جوشش خصیه بعد از آنکه چرب کرده باشند موضع را بروغن گل سرخ نفع میکند و اگر با جوشش خارش نیز باشد نافع است برگ بید و چوب و افیون و زعفران و مازو از هر یک یک درم بوره ارمنی یک مثقال و همه را کوفته با آب برگ مورد و روغن گل سرخ و سرکه بسرشند و بمالند بر موضع و اگر خارش شود پوست خصیه را از پشتی باید که بمالند بر موضع روغن گل سرخ پس بپاشند گل سرخ با برگ مورد که نرم کوفته باشند یا بمالند مرهم سفیداب

هرگاه باطل شود خواهش جماع بسبب استیلای خلطی که از عهده چه کارگذار کند معالجه باید کرد و هرگاه اگر سبب رطوبت مزاج شود شرکوشتها و بیکند و در حمام بگرم و شامیدن و شراب و خوردن نان بشیر که با غذا سرشته کرده باشند و اگر سبب سردی و خشکی مزاج باشد معالجه کنند هرگاه گرم کند مزاج را در رطوبت و هرمثل گوشت ترطیب چاق که بی ترشی پخته باشند لیکن اضافه کرده باشند شبث و نخود و باقلا و مثل گوشت گنجشک و گوشت جوجه و نافع است خوردن زنجبیل پرورده و باید خورد تا مدام خوشحال دارد و از جلو جرز نان که بسیار نفع میکند خواهش سقنقور است و این معجون منفعت آن نزدیک و تخم شلغم و تخم ترب و مار چوبه و تخم پیاز از هر یک یک درم زنجبیل و مفتاح و مغز پسته دانه از هر یک نیم درم تخم انجره سه درم بکوبند همه را و بپزند با عسل و قند و مقدار یک گردکان ازین معجون تناول نمایند

## معالجهٔ عام

انچه قطع میکند زیادتی شهوت جماع این سفوف است تخم کاهو و تخم خرفه و بزر قطونا و تخم گشنیز از هر یک یک جزو بکوبند همه را سوای بزر قطونا و بخورد مقدار سفوف با گلاب یا ماء الشعیر و بمالند بر حوالی کرده صندل و کافور با گلاب و بباید بر پشت بار جامه از قلع بلور کم
بند و کمر بندی از قلع که قطع میکند زیادتی خواهش جماع را و آثار روان شدن منی و بسیاری احتلام پس باید که برابر دو حجامت این
از آنچه منی را زیاد کند و نخواباند بر فرشهای سرد مثل کتان و حصیر و حوالی از آلبرکه و بخورد آش عدس یا سرکه با آب و
بر کرده اقاقیا و گل ارمنی و طراثیث و قرط و شیاف و کلنار همه را کوفته با آب برگ مورد و آب برگ خرفه استعمال نمایند

باید که در مرض ایکار بر هر چیز گرم و خشک نمیشود به بادها که سبب این مرض گشته مثل تخم شبت و زیره و تخم شبت بکوبند دو درم این
استعمال نمایند یا بکار برند دواهای سرد و خشک تا که مانع تولید بادها در بدن گردد مثل بزر البنج و تخم ... و تخم کشنیز و تخم کاهو
و تخم کاسنی و مانند آنها و سزاوار آن باشد که اگر مزاج گرم باشد بمالند بر قضیب صندل و کافور با آب کاهو و آب کدو و اگر این
دواها نافع نباشد اندکی افیون اضافه همین دواها کنند و باید که احتیاط کنند که افیون زیاده نشود که اگر زیاده شود حواس عضو را حس
و حرکت میکند که قابل علاج نباشد و غذا کم بخورد و پرهیز کند از غذاهائیکه مولد بادها باشد در بدن

باید که در جستن قضیب اگر زیاده باشد بمالند بر عضو صندل با آب برگ کاهو و آب گشنیز با گل ارمنی و گل فیلیا با آب برگ خرفه و آب
عنب الثعلب و پرهیز از خوابیدن بر پشت و بیاشامد شیره جو و شیره تخم خرفه و اگر باشد دواها سکن نشود معلوم شود که ورم گرم در
قضیب بهم رسیده پس باید که حجامت کنند قضیب را و خون بگیرند باز لو چسبانند

در این مرض بر هند بندق البزور با شربت بنفشه و بیاشامد آب خیار و شیره تخم خرفه و شیره تخم کدو و شیره تخم خیار شنگ و خیار
و بمالند بر قضیب بزر قطونا با روغن گل سرخ و هر گاه جوشش سرد اگر به ورم گرد و نگاه کنند در نورامع قضیب شیاف ابیض در روغن
گل سرخ و بریزد هر آن دو مرتبه یا سه مرتبه و اگر سبب سده قضیب غلط باشد باید که غذا از لطیف که در ند مثل نخود آب با زیره
و دارچینی و این سفوف نافع است تخم کرفس و رازیانه و انیسون از هر یکدام یک جزو و مغز تخم خربزه دو جزو بکوبند و یکمثقال از این
سفوف با آب نخود بیاشامد و بریزند بر قضیب آبیکه جوشانیده باشند در آن بابونه و اکلیل الملک و مرزنجوش و پودینه

وزن عضب



## مرضهای انثیین و ذکر

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | شیر مصرعی | معالجه بابدرها | معالجه آنجهها |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| زیاده ورم خصیه | گرم و تر | نوجوانی | بهار | مشرقی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد اگر سبب زیادتی خون باشد | کاهو و بنفشه ... ضماد | [illegible] |
| نفخ و زیادتی ورم | گرم و تر | نوجوانی | بهار | مشرقی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | فصد باید و ... اگر سبب ماده باشد | [illegible] | [illegible] |
| بزرگی خصیه | گرم | جوانان | تابستان | مغربی | خطرناکست اگر علاج نشود | [illegible] | [illegible] | فصد باسلیق باید کرد اگر احتلاج ورم باشد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | سرد | کودکان و پیران | پائیز | مغربی | خطرناکست اگر علاج بموقع نشود | [illegible] | [illegible] | فصد باسلیق باید کرد اگر سبب زخم باشد | [illegible] | [illegible] |

# معالجهٔ عام

اگر بوده باشد نزف رحم از حدت و تیزی خون معالجه نمایند بچیزها که خون را غلیظ و سرد کند و اگر بوده باشد از حرارت رحم و... [illegible] کند جهت تبرید خون سیاه و شیاف و اقراص ... [illegible] قطع کند خون را ... و ... آب برگ بارتنگ و آب سماق و آب برگ خرفه و بنشانند زن در آبی که جوشانیده باشند در آن گلنار و پوست انار و جوز السرو و ... [illegible] و مازو و ... و بگذارند ... [illegible] را بعد از آنکه همه را کوفته باشند و با برگ مورد و آب برگ بارتنگ و آب برگ خرفه خمیر کرده باشند و بردارد پارچه ابریشم پاره که تر کرده باشند در آب سماق و آب برگ مورد و پاشیده باشند بر آن کاغذ سوخته و حب بلوط و گلنار و ... و گل ... که همه را نرم کوفته باشند و بگذارند ... [illegible] آب برگ بارتنگ و آب برگ مورد و آب برگ خرفه همه آبها را بریزند در سماق و صاف کنند پس ... [illegible] ... و حصف و ... و عصاره لحیة التیس و ... سوخته ... [illegible] کنند و اگر ... [illegible] بسیار بار او محکم ببندند بازوها و ... جالینوس که من معالجه کردم نزف رحم را بجرعهٔ آب برگ بارتنگ تنها

احتباس حیض اگر از غلظت خون باشد یا از سردی مزاج باشد بدهند ... که گرم کند مزاج را و خون را لطیف کند مثل تخم کرفس و ... [illegible] ... سیاه و ... [illegible] ... و ... [illegible] ... بگذارند ... [illegible] ... و ... [illegible] ... پاره که آغشته کرده باشند بآب سداب و آب ... [illegible] ... و اگر نزف ... [illegible]
جز از این سبب که مذکور شد معالجه کنند بچیزها که دفع سبب کند

سیلان رحم اگر از زیادتی خون باشد معالجه کنند بدواهای نزف رحم و اگر از زیادتی بلغم باشد ... [illegible] ... نزف رحم ... [illegible] ... بکار برده باشند و بکار برد غذاها که سبب گرمی مزاج ... [illegible]

اختناق رحم ... [illegible] ... محکم ببندند ... [illegible] ... و بکار برده ... [illegible] ... بیمار ... [illegible] ... و اگر سبب اختناق رحم عدم مجامعت باشد ... [illegible] ... و هر ... [illegible] ... بیمار ... [illegible] ... بچه باشند ... [illegible] ... و ... [illegible] ... و چون بیمار قوت گیرد ... [illegible] ... بدهند ... [illegible] ... کنند و بگذارند ... [illegible] ... گوشت مرغ خانگی ... [illegible]



## مرضهای رحم

| نام مرض | مزاج | سال | فصل | [illegible] | [illegible] | سبب | علامت | [illegible] | معالجهٔ کلی | [illegible] |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

معالجه کنند بادهای رحم را با آنکه بمالند بر زیر ناف و پشت زهار روغن سداب و روغن شبت و حقنه کنند یا آنکه جوشانیده باشند در آن بابونه و شبت و مرزنجوش و افسنتین و سیسنبر و نانخواه و در بینه زنگ و سداب و تخم کرفس و انیسون و امثال اینها و غیره همه را خوب بپزند و بکرند از این آنچه گذشت و اضافه نمایند با آن سه درم روغن قسط و بریزند بر رحم و بنشیند بیمار در آبی که جوشانیده باشند در آن بابونه و اکلیل الملک و مرزنجوش و در بینه زنگ و سیسنبر و بگذارند بر رحم بعد از این جوشانیده را بکرم

در ورم گرم رحم غذا و هندبا و شوربا جوجه مرغ خانگی که بچه باشند با عناب و خاکشیر یا برزه تخم بیم را بگذارند بر پشت زهار آرد جو و آرد باقلا و خطمی و خبازی و بنفشه از هر کدام یکدرم کافور یکدانگ و بیم با آب کشنیز تازه و آب کاسنی خمیر نموده استعمال نمایند و بردارند بیمار موم روغنی که بعمل آورده باشند از موم سفید و روغن بنفشه و آب برگ بارتنگ و پی کشند ناف و پشت زهار را با روغن گل سرخ و روغن بنفشه و اگر در بار بیمار سوزش زیاد و حرارت عظیم در رحم بیخ بگذارند در رحم آوکل سرخ و سفیده تخم مرغ و آب برگ بارتنگ یا شیره جو در روغن گل سرخ و اگر درد ساکن نشود اندکی افیون اضافه نمایند بکار برند و یا بگذارند در رحم آنچه که جوشانیده باشند در آن پوست خشخاش یا بگذارند شیاف ابیض یا شیره خرفه و اگر ورم سخت شود بگذارند بر رحم بابونه و اکلیل الملک و حلبه و تخم کتان و بزرک سفید بکوبند همه را و با روغن بنفشه و زرده تخم مرغ نیم بند خمیر نموده استعمال نمایند

در این مرض بردارد بیمار پارچه که آلوده کرده باشند با این مرهم یا اردک یا روغن نرکس و موم سفید بقدر چهار یک روغن و لعاب بزرک سفید و لعاب حلبه بکار برند موم و پیه اردک را با روغن و لعابها در هاون خوب بسایند تا مرهم شود و بگذارند بر رحم این مرهم را از بزرک سفید و حلبه و تخم کتان و خطمی همه را کوفته با موم سفید و مغز ساق گاو و در روغن کنجد و روغن گاو مرهم سازند و چرب کنند پشت زهار را و بنشیند در روغن و بنشیند بیمار در آبیکه جوشانیده باشند در آن شبت و اکلیل الملک و حلبه و بزرک سفید

درد پیله رحم بگذارند بر رحم این مرهم را حلبه و بزرک سفید و بابونه و اکلیل الملک و آرد جو و تخم کرو و آرد باقلا و بیخ خطمی همه را کوفته باید که ابتدا در آن بچه باشند در روغن کنجد و پیه کده ... مرهم نموده استعمال نمایند و چون دبیله سر بکشاید و چرک بیرون آید حقنه کنند رحم را با آب نیم گرم و روغن بنفشه پس اگر چرک بسیار بدبو باشد بشسته باشند تخم ... گوشت هم ... حقنه کنند در رحم با آنچه جوشانیده باشند در او بیخ و عدس مقشر و گلنار و ... اما زو تخم ... و حقنه بلوط ... درم از این آب با نیم اوقیه روغن گل سرخ بر رحم بریزند و اگر چرک در دبیله رحم از رحم بیاید بروند بعد این سفوف ... مغز تخم خیار و خیار شنگ و مغز تخم کدو و خشخاش سفید از هر کدام ... صمغ و نشاسته و کثیرا از هر یک ربع جزء همه را نرم بکوبند و سفوف سازند سه درم از این سفوف با شربت خشخاش بیمار تناول کند بر بالای آن نگیدرم بزر قطونا با شیره بنوشد و اگر چرک درد پیله رحم بوده زود حقنه کنند باید که جوشانیده باشند در آن عدس و برنج و ... اما پس ... اضافه نمایند با آن ... و روغن گل سرخ و سفیداب قلعی و صمغ عربی و زرده تخم مرغ که در سرکه جوشانیده باشند و بر آن برزند



# مرضهای رحم

| نامها | مزاجها | سالها | فصلهای سال | شهرها | سلامت و خطر | سبب | علامت | استفراغ | معالجه بادرو و غذاها | معالجه ... |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| بادی که در رحم | سرد و تر | دو مو نان | پائیز | مغربی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] | ... تناول نماید | [illegible] |
| ورم گرم رحم | گرم و تر | جوانان | بهار | جنوبی | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | فصد باسلیق باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| ورم صلب رحم | سرد | دو مو نان | پائیز | مغربی | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | مطبوخ افتیمون باید داد اگر سودا در بدن زیاد باشد | [illegible] | [illegible] |
| پیله رحم | گرم و تر | جوانان | بهار و تابستان | جنوبی | خطرناک است | [illegible] | [illegible] | [illegible] ... بیرون کنند | [illegible] | [illegible] |

# معالجهٔ عام

سرطان رحم علاج ندارد لیکن دواهائی را باید بکار برد که منع کند او را از زیادتی و ساکن گرداند شدت درد او را و دفع اخلاط فاسد را از بدن ... و از آنجمله است که در وقت شدت درد بکار برند این دوا را برگ خرفهٔ تازه و برگ خطمی تازه را با آب غسل بر رحم و در او بمالند روغن بنفشه بسیار ... و چون درد ساکن نشود ... با عصارهٔ لحیة التیس ... و چون درد اندک ساکن شود این دوا بکار برند زرده تخم مرغ و روغن بنفشه و گل خطمی ... سفید جوب حل کند و دواهای مذکور را اضافه آن ... بر سرطان بمالند و بردارد زن پشم پاره که آلوده کرده باشند ... و شیر دختران و اندک خوردن ... و منع فرمایند بیمار را از غذاهای غلیظ که مولد سودا باشد و غذاهای او ... و دراج و کاهو و اسفناج ... و از میوهها انجیر و انگور و آلوی شیرین و سیب شیرین و کشمش تناول نمایند ... اندامی بخوره ... 
در دیر اگر جمع میشود در ته دیگ ... با روغن گل سرخ و بمالند بر سرطان نفع میکند

در مرض ... و در جاهای ... دواهائی که تحلیل برد ماده را و نرم کند سختی شکم را و اگر با این مرض خون از رحم آید دواها بکار برند که بند کند خون را و اگر سبب این مرض ... گوشتی باشد که بر رسیده باشد در رحم ... دوا ... انداز ... مثل آنچه که ... نرگس و ... 

نفع میکند در بواسیر رحم دواهای بواسیر مقعد و اگر آن دواها بکار برده شود و اثر نفع ظاهر نگردد قطع کنند بواسیر رحم را بابن روش که ... بگیرند ... بواسیر را ... که از برای این کار ساخته باشند و از بیخ ببرند ... و بعد ... و ... گوزن سوخته ... بگذارند ... و چون ... ساکن ... روغن بادام ... کند

در این مرض زن باید پشم پاره را به مرهم باسلیقون یا پیه مرغ یا مغز ساق گاو یا روغن بنفشه یا روغن سوسن یا برف ... حل کرده آ...
در آن ... بردارد آن پشم پاره را و غذا گوشت بزغاله و بره که تازه باشد
به نرمی تناول کند

# مرضهای رحم



| نامها | سرطان | [illegible] | بواسیر رحم | تنگی دهن رحم |
|---|---|---|---|---|
| مزاجها | سرد و خشک | سرد | گرم و خشک | خشک |
| سالها | دو موبایان | دو موبایان | دو موبایان | جوانان |
| فصلهای سال | پائیز | پائیز | پائیز | پائیز |
| شهرها | مغربی | شمالی | جنوبی | شمالی |
| سلامت و خطر | خطرناکست | خطرناکست | خطرناکست | بیخطراست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مستفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجهٔ پادشاهانه | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجهٔ ارزان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای رحم

| نام مرض | مزاج مرض | سنها | فصلها | شهرها | سالهای مناسب مرض | سبب | علامت | تدبیر | معالجه با علاجهای آسان | اسم دواهای رحم |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| [illegible] رحم | گرم | کودکان | بهار | جنوبی شمالی | بی خطر است | [illegible] | [illegible] | [illegible] صاف را | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | جوانان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | کودکان | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] باید داد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] باید داد | [illegible] | [illegible] |



## معالجه عام

در جوشش رحم اینهم استعمال نمایند گل سرخ و گل قیصوما از هر یک ۲ درم سعیدات [illegible] از هر یک یکدرم همه را نرم کوفته با موم و روغن گل سرخ مرهم نموده بکار برند و اگر این دوا با موم در روغن کوفته و گل محتوم اضافه کنند [illegible] سازند و زن بردارد آنها را نافع است

اگر زخم رحم بسبب چرک باشد در رحم و خون خالص ازآن آید بردارد زن [illegible] پارچه که فرو برده باشند با آب برگ مارتنگ و باشد باشند در آن [illegible] داغ اقاقیا و جوز السرو با حقنه کنند باید که جوشانیده باشند در آن [illegible] با گلاب و [illegible] در روغن گل سرخ و [illegible] زن فرص [illegible] با آب برگ بارتنگ با آب سماق و اگر چرک سفید خالص از رحم آید حقنه کنند با روغن گل سرخ در روغن [illegible] گرم تا رحم پاک گردد و اگر چرک که از رحم برآید سفید نباشد یا آنکه خون آب از رحم آید حقنه کنند [illegible] باشند [illegible] و اما را حلبه و عدس [illegible] کندم بجوشانند چهار در یک رطل آب تا ربع بماند و صاف نموده ده درم عسل اضافه نموده استعمال نمایند و اگر زخم رحم درد بسیار داشته باشد حقنه کنند [illegible] با [illegible] در [illegible]

در بیرون آمدن رحم بجدا از آنکه بکار برده باشند دواهای که در جدول [illegible] مذکور شده بجا آمانند [illegible] و بگذارند در زیر [illegible] او بالشی و بچیانند [illegible] اول بی اورا هم پس بردارد آن زن [illegible] پاره که فرو برده باشند در آنچه که جوشانیده باشند در آن [illegible] و [illegible] و جوز [illegible] یا فرو برده باشند در شرابی که حل کرده باشند در آن اقاقیا و مازو و [illegible] تعداد [illegible] باشند با همه تمام رحم بیرون آمده باشد درون تا آنکه خون [illegible] خود بر [illegible] بگذارند [illegible] فرو برده باشند در آب برگ [illegible] که حل کرده باشند در آن اقاقیا و دوا [illegible] در [illegible] و [illegible] [illegible] کنند و اگر این [illegible] نفع نکند دو طرف ناف را حجامت بار باید کرد [illegible] که تفصیل آن در کتاب [illegible] مذکور است و باید که [illegible] بار [illegible] با آب برگ مارتنگ سرشته باشند

در مرض سیل رحم بیکانب دوا [illegible] بکار برند و [illegible] عالجه نمایند تا آنکه رحم [illegible] طبیعی شود و باید قرار کرد و باید که زن از حرکت [illegible] اجتناب کند

## معالجه عام

اگر آبستن نا شدن او بدی مزاج رحم باشد معالجه کنند بآنچه صلاح کند مزاج او و اگر از خلطی باشد استفراغ کنند آن خلط را و اگر از سده باشد [illegible]

[illegible]



## مرضهای رحم

[illegible]

## معالجهٔ عام

منع کردن آبستن شدن زن را با بکه بردارد بخور قطران را دود کند جوز شر در ایام حیض و قبل از آنکه از نزد بان با شوهر نزدیکی کند و بردارد بخور زهرهٔ گاو و زن با آب سداب را و با بکه با آلت مرد در وقت مجامعت بر قضیب خود تخم کلم را اگر نرم کوفته با آب جرجیر یا بشد و با بکه بردارد زن تخم برگ درخت بید دارد را با میوهٔ این درخت را و تر را در آن باشد که این دوا را برنگ کرد و فی الحقیقت دو شسته باشد از آبستن شدن زن مبادا که باعث هلاک او شود

در ورم گرم پستان باید که قدر برد و بر رو راه در آب گرمی که ممزوج کرده باشد با سرکه و بر پستان گذارند و بگذارند بر پستان آن را بهرا آرد جو و آرد باقلا و آرد حلبه و گل خطمی این اجزا را با زرده تخم مرغ در روغن بنفشه لیم شده بر هم شود و اگر حرارت در پستان بسیار زیاد باشد با آلتی بر پستان ایند و اما آرد با قلا و گل مختوم نرم کوفته با آب گشنیز و آب حی العالم و آب برگ خرفه جا ببرند و زرده تخم مرغ نیز اضافه نموده بکار برند و چون حرارت زیاد که بهم رسد مسکن نمی شود بگذارند اینهم را موم سفید در روغن بنفشه بگدازند و زرده تخم مرغ اضافه آن نموده دوا وزن آنقدر باید که مرهم شود

در این مرض برند حلبه و برگ سفید و دانهٔ کتان را در آب و بر پستان گذارند گرم گرم یا بگذارند بر پستان کنجد سوخته که نرم کوفته و با عسل سرشته باشند یا بگذارند بر پستان مغز بادام خوب سیده و حلبه که کوفته و با آبی که در او انجیر پخته باشند سرشته باشند و در این مرض باید که طفل پستان مادر را بکند و اگر کوفته باشد پستان بسبب چیزی سخت که بر خورده باشد بگذارند بر پستان ماش و دانهٔ موز که کوفته و با آس برگ مورد و آب برگ درخت سرو سرشته باشند

در ورم صلب پستان این مرهم بکار برند که بسیار چند عدد انجیر که خوب پخته باشند و با آرد حلبه و برگ سفید و روغن سوسن در هاون آنقدر بزنند که مرهم شود و چار باید که در این مرض پرهیز کنند از غذا ها که مولد سودا باشد مثل گوشت گاو و گوشت مرغ خانگی و گوشت بره و شیر تازه دوشیده و پنیر تازه



## مرضهای رحم و پستان

| نام مرض | طبع جوهر | طبع علت | فصل اقتضا | شهر و هوا | سال و مزاج شخص | سن | علامت | تدبیر | معالجات | مرهم |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ورم گرم پستان | حار | تر | [illegible] | [illegible] | خلط است | [illegible] | ظاهر است | باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] پستان | بارد | [illegible] | [illegible] | [illegible] | خلط است | [illegible] | [illegible] | فصد باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| [illegible] پستان | خشک | [illegible] | [illegible] | [illegible] | خلط است | [illegible] | [illegible] | فصد صافن باید کرد | [illegible] | [illegible] |
| ورم صلب پستان | خشک | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | مطبوخ افتیمون بخورند | [illegible] | [illegible] |

# معالجه عام

سزاوار آن باشد که بعد از فصد باسلیق در هر مرض هر روز تا هفت روز بیمار را حمام برند و آب گرم بر پا او ریزند و بعد از هفت روز به چند دوا با مسهل که در جدول صفحه پیش مذکور شده و چون بدن پاک شود از خلط بگذارند بر موضع با قدر مصبر که نرم کوفته و با سکنجبین سرشته باشند و چون مرض رو بکمی کند برود بابونه و اکلیل الملک و مرزنجوش در پا گذارند و پا آب گرم بشویند و اگر با این تدبیرها بر طرف نشود فصد باید کرد و آن رگی است در زیر کعب از طرف بیرون پا یا بر یکی از آنها باشد و طریق فصد کردن این رگ آن است که چند بار را بنواری از سر بن تا نزدیک کعب در نهایت استحکام ببندند و بگذارند چهار انگشت پا را بر پارچه سنگ و پا را بایستد پس فصادی رگی را که ظاهر شده در طول بعد از آن بگشایند فوارا را دو هو رگ را بقاعده مقرره ببندند و اگر این مرض بسبب بلغم هر سیده باشد اسهال کنند بعد از آن غاریقون زرد سفید مقوف صبر سقوطری سورنجان از هر کدام به مقدار یک مثقال شحم حنظل دو دانگ همه را نرم کوفته خمیر نمایند و حب سازند و بعد از آن بودینه دقط و عاقرقرحا که کوفته و با عسل سرشته باشند و حب کنند یا چه که کوشانیده باشند در آن شبت و بابونه و سداب و حاف سفید الکانه و روغن کنجد اضافه آن منعو باشند و بنشانند چهار را در آب چه که جوشانیده باشند در آن بابونه و اکلیل الملک و سداب و اگر همه این تدبیرها بکار برده شود و علاج نشود مفصلا که میانه ران و بدن است حجامت بیاید باید کرد بقاعده مقرر

اگر با نقرس از حرارت شده باشد برهند بنزه جو با خطمی و آب انار میخوش بعد از آن بگذارند بر موضع تراشیده کدو و پوست هندوانه و لوت خیار و بگذارند بر موضع پارچه کتان که تر کرده باشند بالعاب برگ [illegible] که آمیخته باشند با آنها و هر وقت پارچه کتان گرم شود تازه کنند یا بگذارند بر پا مغز نان و آرد جو که با آب برگ کاهو و آب عنب الثعلب و روغن گل سرخ خمیر کرده باشند یا بگذارند آرد جو که خمیر کرده باشند با لعاب بزر قطونا یا بگذارند آرد جو و گل خطمی سفید که با زرده تخم مرغ و روغن گل سرخ سرشته باشند و اگر نقرس گرم از خلط صفرا باشد باید کرد شربت ورد گرم با سکنجبین و تمر هندی بهر اسهال باید خورد و غذا کدو و ماش و اسفناج تناول نمایند و اگر حرارت بسیار باشد آب هندوانه بیاشامند

و نقرس که از سردی باشد به جهت هر روز گلقند و غذا کم تناول نماید باید که غذا نخود آب باشد و بعد از چند روز وقتی که خلط بلغم نضج تمام یابد دوا نضج ظاهر شود در تول اسهال باید که حب سورنجان و اگر فصد تابستان باشد باید که بعد از آن که آشامیده باشد آب شبت و آب ترب و سکنجبین و بگذارند بر موضع حضض و اشق که حل کرده باشند در لعاب ارزن سفید و ابرشم با آن آمیخته باشند یا بگذارند بر موضع سرگین کبوتر و دو [illegible] که کوفته و سرشته باشند بعسل و بشویند پا را با آب گرم که جوشانیده باشند در آن شبت و بابونه و اکلیل الملک و بودینه و غذا نخود آب با گوشت دراج کبوتر

درد مفاصل که از سردی باشد به جهت گلقند آشامیده و غذا نخود آب تناول کند باید که غذا اسپاناخ با آنکه خلط بلغم نضج تمام یابد بعد از آن اسهال باید کرد با حب شبطرج و حب صبر و بگذارند بر موضع ابهل و اذخر و انیسون و زیره همه را بکوبند و بالعاب تخم مرو و لعاب تخم ریحان و لعاب ارزن سفید در [illegible] سرشته و ضماد کنند بعد از آن نضج خلط حب ایارج حب ابهل و آنکه [illegible] و سعتر فارسی از هر کدام دو دانگ شبطرج و سورنجان از هر کدام چهار دانگ تخم هندی بکار برند [illegible] شحم حنظل همه را بکوبند و با آب سرشته حب سازند و در هر صبح دو حب کم باید کرد و از حجامت و غذا بسیار خوردن احتیاط [illegible]

---

| ورق ۸۷ | مرضهای ورک و پاها | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| اسامی امراض | سن | مزاج | فصلها | شهرها | علامت و خطر | سبب | علامت | تدبیر | معالجه اطفال و پیران | معالجه حامله |
| عرق النسا | سن ل | دو مهو انان | بهار و فصل پاییز | معتدل | یک خطر است | بلغم خام [illegible] | [illegible] | فصد باسلیق کنند و بعد از آن حب سورنجان با مطبوخ فاکهه بدهند | [illegible] | روغن [illegible] بر موضع درد بمالند |
| نقرس گرم | سن ل | جوانان | بهار | گرم | یک خطر است | خون و صفرا [illegible] | [illegible] | فصد کنند اگر سبب خون باشد و قی کنند اگر سبب صفرا باشد | غذا [illegible] با آب انار | غذا [illegible] با آب انار |
| نقرس سرد | سن ل | دو مهو انان | پاییز | سرد | یک خطر است | بلغم [illegible] | [illegible] | حب سورنجان بدهند بعد از آن که نضج [illegible] استعمال کرده باشند | [illegible] با آب [illegible] | غذا نخود آب تناول کنند |
| درد مفاصل | سن ل | دو مهو انان | پاییز | سرد | یک خطر است | بلغم [illegible] | [illegible] | حب شبطرج و حب صبر [illegible] از آنکه نضج خلط داده باشند | [illegible] | [illegible] بر موضع [illegible] |

اینست که ماده خلط ریزد از عضو رئیس

|  | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
|---|---|---|---|---|
| نامها | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| مزاجها | گرم | خشك | سرد | گرم |
| سالها | جوانان | دوموتان | دوموتان | جوانان |
| فصلهای سال | بهار | پائیز | پائیز و بهار | پائیز و بهار |
| شهرها | جنوبی | مغربی | شمالی و جنوبی | شمالی و جنوبی |
| سلامت و خطر | بی خطراست | بی خطراست | بی خطراست | بی خطراست |
| سبب | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| علامت | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| استفراغ | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه با داروهای [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |
| معالجه [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible] |

## مرضهای ورك وپاها



## معالجهٔ عام

در این مرض بعد از آنکه استفراغ خلط کنند بگذارند بر موضع عدس مقشر کوفته و با گشنیز تازه و اندکی کافور ضماد کرده باشند و بگذارند بر موضع سفات و خطمی سفید و بنفشه و آرد جو و صندل که کوفته و با روغن و زرده تخم مرغ و اندکی سرکه خمیر کرده باشند و چون تسکین نکند حرارت در مرض صعب [illegible] دوا را مذکور کنند دوائی چند که تخدیر دارد در راه آنکه حرارت زیاده شده باشد مثل تخم کوکنار و بزرالبنج و اکلیل الملک و [illegible] استعمال کنند [illegible] ماده بسیار غلیظ شود و آخر الامر تخدیر نمود و از غایت غلظت منجمد نشود و قطع نگردد آنکه بگذارند بر موضع عدس مقشر و ورق [illegible] و اندکی کافور که نرم کوفته و گلاب سرشته باشند و چون درد ساکن شود و اندکی غلظت در ماده حاصل باشد اینها را که بر نه اکلیل الملک و بابونه و آرد جو و خطمی سفید و بنفشه خشک کوفته و بگلاب سرشته بر موضع گذارند و بریزند بر مفصل روزی [illegible] آبی که جوشانیده باشند در آن بابونه و مرزنجوش و اکلیل الملک و غذا در اوایل مرض آش بی حیوانی و در آخر مرض باضافه جوجه مرغ فاکه تناول نمایند

در این مرض بگذارند بر موضع اینها را آنکه از هر کدام برگ سفید و برگ کدام [illegible] باروغن و زنجبیل موده بر موضع گذارند و گفته اند اطبا که هرگاه [illegible] زنده را بر جوشانند در روغن زیتون و بشسند صاحب این مرض در آن گرمی که در مفصل او نهر سیده وا می شود و همچنین گفته اند اینکه [illegible] زنده را بگیرند و پای او را [illegible] بقدر گوشت خوکوش چند در دیگ گذارند و آنقدر آب بر آن ریزند که بپوشد و [illegible] سیاه و سفید از هر یک [illegible] برگ تره برگ تازه بگذارند و مغز کره و شلغم از هر یک [illegible] درم و روغن زیتون یکرطل سداب [illegible] بآن اضافه نمایند و بجوشانند [illegible] و صاف نموده [illegible] آن بنشینند نفع عظیم می بخشد در این مرض و در مرض نقرس که گفته شده باشد [illegible] نفع کرده باشد

کسیکه خواهد وجع مفاصل سرد مرض او نشود باید که پرهیز کند از زیاده خوردن طعام و آب بزرد آن بسیار خوردن و از غذاهائی که در معده فاسد شود و پرهیز کند از جماع خصوصاً وقتی که معده پر باشد و پرهیز کند از افراط کردن در خوردن میوه تر و خوردن میوه خشک مانند موز و کشمش مناسب است و باید که حرکت بکنند چنانکه از حد بگذرد و پیش از حرکت حمام رود و بمالند در حمام بدن او را و چرب کنند بروغن [illegible] و مانند آن و پرهیز از خوردن غذا دیگر که در معده بقیه از غذای سابق مانده باشد و گاهی گاهی تنقیه کند بدن خود را از اخلاط و غذا گوشت لطیف با ادویهٔ حاره مثل سعتر و کرویا و زیره تناول کند

کسیکه خواهد وجع مفاصل گرم عارض او نشود باید که پیش از فصلیکه گمان آن باشد که این مرض در او پیدا شود فصد کند و پرهیز کند از غذاهای معتدل مثل تیهو و کبک و گوشت بزغاله که با آب انار و آب غوره پخته باشند تناول کند و بعد از غذا استراحت کند و حرکت نکند اما پیش از غذا حرکت کردن بقدر اعتدال مناسب است و باید که پیش از حرکت بحمام رود و بدن خود را در روغن بنفشه چرب کند و باید که پرهیز کند از شیرینیها و از میوهها خصوصاً میوه تر و پرهیز کند از جماع خصوصاً گاهی که معده پر باشد و گاه گاهی قی کند و دواهائی که بول را براند استعمال کند

باید که ما ختم کنیم کتاب را بسخنان چند که گفته اند طبیب را از خطاهای در معالجه مرضها و یاری میدهند بر نیکو نمودن پس میگوئیم که ده
چیز است که واجب است بر طبیب ملاحظه آنها اول نوع مرض است مثل آنکه گرم است یا سرد یا تر است یا خشک دوم ملاحظه
سبب مرض است سیم ملاحظه قوت بیمار است که قوی است یا ضعیف چهارم ملاحظه مزاج اصلی بیمار است که بحسب اصل خلقت مزاج
او گرم است یا سرد پنجم ملاحظه مزاج عارضی بیمار است که چه مقدار تغیر شده است از مزاج اصلی ششم ملاحظه سن بیمار است که طفل است یا جوان است
یا پیر هفتم ملاحظه عادت بیمار است مثل آنکه بیمار عادت بر خوردن یا کم خوردن یا بحرکت بسیار کردن دارد یا بآسایش بسیار نمودن هشتم
ملاحظه فصل سال است که تابستان است یا زمستان یا پائیز یا بهار نهم ملاحظه بلد بیمار است که جنوبی است یا شمالی یا شرقی
یا مغربی دهم ملاحظه حال هوا است در وقت معالجه مرض مثل گرم بودن هوا یا گرم و سرد بودن هوا و در رطب مثل صاف
بودن هوا از گرد و دود و بخارهائی که آمیخته شده باآن و آمیخته بودن هوا با اینها و واجب است بر طبیب آنکه نظر کند اول بار در دفع
مرض و در سبب مرض که برطرف باید زود در علاج است باز راجع پس بکوشد در برطرف کردن مرض با آنکه وارد بدن سازد چیزی را که ضد
مرض است و دفع بکند آن را مثل آنکه مرض گرم را بدوای سرد علاج کند و مرض خلطی را بفصد یا اسهال علاج کند و واجب است که نظر کند
که مقدار دوا موافق مقدار بیرون رفتن مزاج باشد از حال طبیعی در مرض همچنین نظر کند در آن هشت چیز دیگر که مذکور شد
اگر همه یا بعضی از آنها مددکار مرض باشند مقدار دوا را کم کند مثل آنکه اگر مرض سرد باشد و بیمار در سن پیری باشد هر آینه
سن مددکار مرض میشود در اینصورت مقدار دوای گرم را زیاده باید کرد و اگر مرض سرد باشد و بیمار در عین جوانی باشد هر آینه سن
مددکار دوا میشود در اینصورت مقدار دوای گرم را کم باید کرد و همچنین است سخن در باقی آن هشت چیز که مذکور شد و باید دانست
که رعایت حفظ قوت بیمار بر طبیب پیش از همه چیز لازم است تا بحدی که حکما گفته اند که حفظ قوت بیمار بر طبیب ضرورتر است از معالجه مرض گاهی که
معالجه مرض باعث ضعف قوت بیمار شود زیرا که فی الحقیقه قوت بیمار علاج مرض میکند و طبیب مددکار قوت است و باید دانست که هرگاه مرض
با قوت بسنجیم یا آن است که مرض بیش از قوت است یا قوت بیش از مرض است یا آنکه هر دو مساوی یکدیگرند اگر مرض بیش از قوت باشد
هر آینه خوف هلاک بیمار در اینصورت بیشتر میباشد پس احتیاج بمعالجه طبیب در اینصورت بیشتر خواهد بود و اگر قوت بیش از مرض باشد هر آینه
دفع میکند مرض را و در اینصورت چندان احتیاجی بمعالجه طبیب نیست و از این جهت است که بعضی از بیماران بی آنکه رجوع کنند بطبیب
صحت می یابند و اگر قوت و مرض مساوی یکدیگر باشند احتمال هست که آخر الامر قوت بر مرض غالب شود و بیمار صحت یابد و احتمال آن
نیز هست که آخر الامر مرض بر قوت غالب شود و بیمار هلاک گردد پس در اینصورت احتیاج بمعالجه باشد تا آنکه قوت را بحال خود نگاه دارد
و نگذارد که آخر الامر مرض بر او غلبه کند و بدرستیکه دانایان علم طب تشبیه کرده اند طبیب را بسوداگر صاحب وقوف و قوت بیمار
را بسرمایه سوداگر و معالجه مرض را بسودا و معامله که سوداگر میکند و صحت بیمار را بنفعی که عاید سوداگر میشود از سودا و معامله پس
همچنانکه هرگاه سوداگر نفعی در سودا و معامله خود گمان کند سودا و معامله میکند و اگر نفعی گمان نکند سعی میکند که سرمایه از دستش
بیرون نرود و همچنین طبیب نیز باید که ملاحظه کند اگر در معالجه او گمان صحت بیمار باشد مشغول شود بمعالجه مرض و الا سعی کند که قوت بیمار
ضعیف نگردد و آنچه بجای سرمایه است از دستش بیرون نرود و همچنین تشبیه کرده اند بیمار را بمسافری که از شهری بشهری رود و قوت

بیمار را بتوشه مسافر و مدت بیمار را بمسافت سفر و آخر سفر را بمقصد مسافر پس همچنانکه توشه مسافر باید که بقدر مسافت سفر باشد که اگر
کمتر باشد از قدر مسافت در میان سفر توشه آخر میشود و مسافر از بی توشگی هلاک میگردد همچنان قوت بیمار باید که بقدر
مدت مرض باشد یعنی آنقدر قوی باشد که تا آخر مرض بماند که اگر چنین نباشد کار بیمار تباه میگردد و از این جهت است که بر طبیب رعایت
قوت بیمار پیش از همه چیز لازم است و نیز باید دانست که هرگاه معالجه مرض بغذای تواند شد بدوای محض نباید داد و هم
چنین اگر بدوای مفرد علاج تواند شد دوای مرکب نباید داد و بر طبیب لازم است آنکه دوای غریب ملاحظه نزد زیرا که دوای
غریب کم تجربه شده است و نفع و ضرر آن بصحت نه پیوسته است و همچنین لازم است که اعتماد نکند بر تجربه زنان زیرا که زنان تجربه
نمیدانند و گاه باشد که ایشان در بعضی از مزاجها موافق باشد و در بعضی دیگر مخالف و باید که طبیب حذر کند از استعمال مسهل
قوی و حقنه قوی مگر آنکه ضرورت تمام باستعمال اینها بهم رسد در این هنگام استعمال کند اینها را بشرط آنکه قوت بیمار قوی باشد
و بیمار جوان باشد و هوا معتدل باشد و اگر بیمار ضعیف باشد استفراغ بدوای قوی ضرور شود اول تقویت قوت بیمار
کند ببوهای خوش و غذاهای موافق بعد از آن استعمال آن دوا بکند و باید دانست که در این کتاب هر جا که امر باستفراغ شده
است و دوا است بچند شرط اول آنکه ظاهر باشد علامتهای زیادتی اخلاط دوم آنکه قوت بیمار قوی باشد سیم آنکه هوا نه
بسیار گرم باشد و نه بسیار سرد مثل آنکه بهار باشد یا پائیز و بلد بیمار نه بسیار گرمسیر باشد و نه بسیار سردسیر چهارم آنکه بیمار
بسیار لاغر نباشد پنجم آنکه بیمار نه بسیار پیر باشد و نه بسیار طفل زیرا که استفراغ در جائیکه بسیار کم سن باشند
یا بسیار پیر باشند خطر دارد ششم آنکه پیش از استفراغ باندک زمانی عارض بیمار نشده باشد مرض تحلیل یا زخم روده
زیرا اگر چنین باشد و استفراغ واقع شود باعث عود این دو مرض میشود و چاره آن مشکل میگردد هفتم آنکه استفراغ
بدوائی شود که دفع کند خلط فاسدی را که ضرر ببدن رسانیده است که اگر با دوا دفع شود خلط صالحی که بدن احتیاج دارد
ضرر عظیم ببدن میرسد و باید دانست که اگر ضرورت تمام باستفراغ بهم رسد و هوا در غایت یا در نهایت سردی باشد باید که
مسکن بیمار را معتدل کنند بعد از آن استفراغ نمایند و همچنین هرگاه بدن بسیار لاغر باشد و احتیاج تمام باستفراغ بهم رسد
باید که افراط در استفراغ نکنند و پیش از استفراغ غذاهائی بکو دهند که بدن فی الجمله قوتی بگیرد و هرگاه دو مرض بهم رسد
که تدبیر هر یک ضد تدبیر آن دیگر باشد مثل تب و فالج باید که اول معالجه کنند مرضی را که ضرر آن ببدن بیشتر است
از مرض دیگر بشرط آنکه بالکلیه دست از تدبیر آن مرض دیگر برندارند پس در اینصورت باید که مشغول شوند اول بمعالجه تب که ضرر
ببدن بیشتر میرساند و دواهای سرد بکار برند اما بشرط آنکه دواها بسیار سرد نباشد یا آنکه دواهای گرم نیز ضمیمه کنند که زیاده
مرض فالج تیز شده باشد و همچنین است هرگاه بهم رسد قولنج که ماده آن سرد باشد و درد آن بسیار باشد در اینصورت
اول باید معالجه درد کرد تا ساکن شود با افیون و مانند آن با آنکه افیون چون بسیار سرد است ضرر بقولنج میرساند لیکن چون
خطر درد بسیار است و بزودی موجب غشی و هلاک میگردد اول معالجه آن ضرورت است و چون رعایت ماده قولنج که سرد است نیز ضرور است
باید که اضافه شود با افیون دواهای گرم که ضرر بسیار بماده قولنج نرسد و باید که طبیب در معالجه اکتفا نکند باحوالی که پرسیده باشد از بیمار بلکه
ملاحظه قاروره و نبض و سایر علامات بکند که بسا باشد که بیمار احوال خود را درست بیان نکند مثل آنکه بیمار گوید که نفخی در پهلو دارم در اینصورت
طبیب فی الحال مشغول نشود بمعالجه نفخ باستعمال دواهای گرم بلکه ملاحظه نبض بیمار کند که گاه باشد که نبض دلالت کند بر آنکه درد پهلو

نفع نیست بلکه ذات الجنب است در صورت استعمال دوای گرم مفرط کشنده است بلکه فصد و استعمال دواهای سرد ضرور است
و هرگاه مشتبه شود بر طبیب مرض عضوی از اعضا که سرد است یا گرم و خواهد که امتحان کند مرض سرد است یا گرم باید که دوای
بسیار سرد یا بسیار گرم بکار نبرد که مبادا ضرری کند که تلافی آن مشکل باشد بلکه برای امتحان دوائی دهد که گرمی یا
سردی باندک گرمی داشته باشد که اگر ضرری کند ضرر آن بسیار نباشد و تلافی آن آسان باشد و هرگاه مرض مشتبه
شود بر طبیب و مهلت راهی تشخیص آن مرض داشته باشد باید که مرتکب معالجه آن مرض بدوائی که تغییر مزاج کند یا اسهال آید نشود
بلکه اکتفا باید کرد بتقویت قوت بیمار بغذاهای معتدل نیکو اگر قوت بیمار ضعیف باشد که اگر قوت بیمار چندان ضعف نداشته باشد
ترک غذا نیز باید کرد و انتظار باید کشید تا مرض مشخص شود زیرا که طبیب ملازم است آنکه کاری کند که یقین داند که نفع به بیمار رسد
که اگر نفع یقینی نباشد و احتمال ضرر رود ترک آن کار بر او لازم است و باید که طبیب منع کند بیمار را در مرضهای امتلائی یعنی مرضهائی که
از زیادتی اخلاط بهم رسیده باشد مثل مفاصل که اکثر از ناپرهیزی و زیاد خوردن و بسیار تر ساختن او را تا در مرضهائی که سبب آن
زیادتی اخلاط باشد چندان منع نکند او را از ناپرهیزی و خوردن زیاد بلکه بگذارد که اگر خواهش بعضی از غذاها داشته باشد بقدر
میل کند که در این صورت ناپرهیزی غذا چندان ضرری ندارد و باید دانست که بیمار هرگاه رغبت تمام بغذائی داشته باشد باید
که او را بالکلیه منع نکند از آن غذا بلکه بگذارد که قدری از آن غذا تناول کند و تر سازد از بسیار خوردن آن غذا و بقدر
کمی که از آن غذا باید بدهند اگر محتاج باشد باصلاح اصلاح کنند او را زیرا که غذای چندان خلط را در بدن زیاد نکند و همچنین بجهتی
از او در بدن بهم نرسد خصوصا کاهی که اصلاح کرده باشند و هرگاه بیمار را منع کنند بالکلیه از آنچه خواهش بسیار دارد و بان کاه باشد
که حرارت غریزی ضعیف شود و باشتهای خود عمل کند و از آن غذا اصلا خواهش خود تناول کند پس ضرری از او در بدن بهم رسد که
آن سکر باشد و همچنین هرگاه دو دوا باشد که یکی نافعتر باشد از دیگری و آنچه نافع تر است طبع از آن نفرت داشته باشد و
آنچه کم نفع تر است رغبت داشته باشد باید که دوائی که مرغوب بیمار است بدهند که نفع آن بیشتر باشد زیرا که گاه است
که رغبت باین دوا است مناسبتی با مزاج او داشته باشد که نفع آن دوا در بدن او بیشتر [illegible] شود از آن دوای دیگر که بیمار
نفع تر است و باید دانست که هرگاه ضرور شود استفراغ خلطی از اخلاط و بیمار احتیاج کند از خوردن دوائی که مسهل آن خلط
سبب بدمزگی که دارد و جز نتواند کرد بیمار را بخوردن آن دوا از بدمزگی که دارد مثل پادشاهان باید که اگر استفراغ صفرا مطلوب
باشد شربت ورد یا کرتر با تمر هندی بدهند یا تمر هندی را در میان لوزینه کرده داشته بدهند یا ملوکیت و نبات بقوام آورده بدهند یا در
میان آلو گذاشته بدهند و اگر استفراغ خلط غلیظی مثل بلغم و سودا مطلوب باشد ترنج تازه و خیار بادرنگ را با یکی از آن چیزها که
مذکور شد بدهند و اگر مطلوب استفراغ خون باشد چون رای بکشیدن خون نحو فصد و حجامت نیست باید که زالو بر آن چیزها و بر عضو
محتاج باشد باستعمال آهن مدارا کنند که چندان آزاری به بیمار نرسد و مدارا آنست که آلت آهنین را تا زرگر [illegible] گرم کنند
چوب کرده استعمال نمایند و اگر فصل زمستان باشد باید که زیر [illegible] عضو آب نیم گرم تا نرم شود و چندان المی از استعمال آلات

آهن

آهن با آن نرسد و باید که دیگر گشت پاره از علامات را که دلالت میکند بر حدوث امراض که در زمان آینده بهم رسد هرگاه بهم رسد
در بدن کاهلی و سستی و کشش در اعضا و خمیازه بسیار و غلبه خواب و سنگینی سر و کندی فکر و کدورت در حواس و کمی اشتها
و شیرینی دهان یا اندک تلخی یا شوری یا ترشی و خیسیدگی و آنکه دیده شود در خواب چیزهای سرخ و چیزهای شیرین که
بر و بار دیگر دیده باشند دلالت میکند اینها بر زیادتی خون در بدن و بر آنکه بهم خواهد رسید مرضهای دموی مثل [illegible] که
خون بهم رسد و مثل آبله و حصبه و طاعون و سرسام و خناق و نفث الدم و رعاف بسیار و ورم و درد چشم و هرگاه بهم رسد
زردی در رنگ و کمی اشتها و تلخی دهان و سوزش فم و غثیان و جنابه و تشنگی و خشکی دهان و بول زرد تا یک سرخی شود
و دیده شود در خواب چیزهای زرد یا اشتهای از [illegible] دلالت میکند اینها بر زیادتی صفرا در بدن و بر آنکه بهم خواهد
رسید بعد از این مرضهای صفراوی مثل تب غب و سرسام و ذات الجنب و یرقان و جوششهائی که آنرا [illegible] گویند و هرگاه بهم رسد
تیرگی در رنگ و ترشی دهان و کمی خواب و بسیاری در فکر و اندیشه و تنگی خلق و ترش روئی و فساد [illegible] و [illegible] در بول
و دیدن خوابهای هولناک و دیدن چیزهای سیاه و تاریک در خواب دلالت میکند اینها بر زیادتی خلط سودا در بدن و بر آنکه بهم خواهد رسید
بعد از این مرضهای سوداوی مثل تب ربع و بهق سیاه و جذام و وسواس مالیخولیا و ورم سپرز و بواسیر و دوالی و درد سپرز و هرگاه
بهم رسد کاهلی در بدن و کندی در فکر و کودنی و روان شدن آب دهان و بسیاری خواب و سنگینی در سر و کمی در اشتها
و در هضم و سفیدی در رنگ و دیده شود در خواب نهرها و برفها و بارانها و مرض کابوس که آنرا الجاثوم گویند بسیار و بلغم شود
دلالت میکند اینها بر زیادتی بلغم و بر آنکه بهم خواهد رسید بعد از این مرضهای بلغمی مثل تب هر روزه و وجع المفاصل و فالج
و لقوه و صرع و سکته و باید دانست که هرگاه بهق سفید بسیار بهم رسد دلیل است که برص هم خواهد رسید و هرگاه دمل بسیار بهم
رسد دلیل است که خراج یعنی ورم بزرگ بهم خواهد رسید و بسیاری سلعه دلیل است که دبیله هم خواهد رسید و هرگاه درد و مو بان و
منظر آمدن پشه و مگس و مانند آن پیش چشم بسیار بی آنکه بخار معده نباشد دلیل است که نزول آب در چشم هم خواهد رسید و خدر همه بدن
دلیل آن است که تشنج هم خواهد رسید و هرگاه با خدر همه بدن خدر باشد یعنی کمی حس دلیل است که فالج هم خواهد رسید و خدر روی
همیشه دلیل است که لقوه هم خواهد رسید و کابوس هرگاه بسیار واقع شود دلیل آن است که صرع هم خواهد رسید و [illegible] در
رو و سرخی رگهای چشم با درد سر دلیل است که سرسام یا برسام هم خواهد رسید و اندوه و اندیشه بیجا و تنگی خلق بی سببی ظاهر دلیل
است که مالیخولیا هم خواهد رسید و بسیاری [illegible] و لاغری بدن و تنگی نفس دلیل است که سل هم خواهد رسید و سنگینی در جانب راست
بدن و سفیدی در رنگ براز دلیل آن است که یرقان هم خواهد رسید و [illegible] در پشت و باد کردن پلک چشم دلیل است که استسقای
لحمی هم خواهد رسید و وجع همیشه در روده یا در حوالی ناف دلیل آن است که استسقای طبلی هم خواهد رسید و غثیان و بحدوث باد
در تهیگاه با کمی اشتها دلیل آن باشد که قولنج هم خواهد رسید و سنگینی در تهیگاه و کشش در ران دلیل آن باشد که ورم گرده هم خواهد رسید
و ته نشستن ریگها در بول دلیل آن باشد که سنگ گرده هم خواهد رسید و ته نشستن دردی که شبیه باشد [illegible] گوشت یا چرک
گوشت در بول دلیل آن باشد که سنگ مثانه هم خواهد رسید و سوزش همیشه در بول دلیل آن باشد که قرحه در مثانه یا قضیب هم خواهد
رسید و خارش و سوزش در مقعده با اسهال دلیل آن باشد که زخم در روده هم خواهد رسید و خارش همیشه در مقعده دلیل آن باشد که بواسیر
هم خواهد رسید و هر رسیدن لگد یا [illegible] ضربه در عضوی از اعضا بعد از رنج بسیار گرم دلیل آن باشد که خراج در آن عضو هم خواهد رسید

دبر

وقت ملح و ضیق شدن طبیعت و بیخوابی و گریه بسیار و تیرگی رنگ هرگاه عارض اطفال شود دلیل آن باشد که تشنج بهم خواهد رسید چنانچه
ستوری بعد از آنکه چوب و مانند آن سخت بر سر بخورد یا آنکه آدمی از جا بیفتد و سر او بسیار سخت بر زمین آید دلیل آن باشد که سکته
بهم خواهد رسید و درد سر و یا درد دل هرگاه در اول مرض بهم رسد دلیل آن باشد که سبات بهم خواهد رسید چنانچه [illegible]
آن باشد که ورم در یکی از پرده های اندرون بهم خواهد رسید و هرگاه در مرض ذات الجنب تا چهل روز سینه از چرک پاک نشود دلیل آن باشد که سل
بهم خواهد رسید و همچنین هرگاه چرکی که در ذات الجنب از سینه اندک گردیده باشد بطول کشد هرچند که بچهل روز نرسد دلیل باشد که سل بهم خواهد رسید
و هرگاه شکم زن آبستن همیشه روان و نرم باشد دلیل اینکه بچه مرده خواهد بود و لاغر شدن پستان در زن آبستن دلیل آن باشد که بچه
خواهد افتاد و اگر زن حامله بچه یکی پسر و یکی دختر آبستن باشد و پستان راست او لاغر شود دلیل آن باشد که پسر خواهد افتاد و اگر پستان
چپ لاغر شود دلیل آن باشد که دختر خواهد افتاد و بسته شدن خون در پستان زن دلیل آن باشد که دیوانگی بهم خواهد رسید و هرگاه
سخت شود پستان زن آبستن دلیل آن باشد که درد در چشم او بهم خواهد رسید و یا در سر او و در وقت [illegible] خون حیض در زن آبستن
دلیل آن باشد که طفل [illegible] خواهد شد و هرگاه شیر از پستان زن آبستن روان شود دلیل آن باشد که طفل را در شکم ضعف عارض شده است و هرگاه خون
زن زاینده برطرف شود [illegible] دلیل آن باشد که ورمی در رحم یا جگر او بهم خواهد رسید و هرگاه جراحتی در بدن بهم رسد و این جراحت
سبب ورم شود و این ورم ناگاه برطرف شود اگر در پشت باشد دلیل آن است که تشنج بهم خواهد رسید و اگر این جراحت و ورم در پیش
باشد دلیل آن باشد که دیوانگی یا اسهال خون یا ذات الجنب یا ذات الریه بهم خواهد رسید و هرگاه عضوی از اعضا بسیار
گرم یا سرد یا عرق زیاده کند دلیل آن باشد که مرضی در آن عضو بهم خواهد رسید مجملاً هرگاه حالی از احوال بدن که طبیعت معتاد آن
حال است تغیر یابد و فی الجمله بطول انجامد دلیل آن باشد که مرض بهم خواهد رسید و همچنین هرگاه بهم رسد در بدن حالتی [illegible]
نبوده است [illegible] دلیل آن باشد که مرضی بهم خواهد رسید اگر کسی گوید که بر طبیب لازم است که نفس خود را
بمشقت اندازد در تحصیل علم طب و مطالعه و مباحثه کتابها که تصنیف شده است در این علم بلکه سزاوار آنست که بکار برد [illegible]
عمر را چرا که اطبای این زمان [illegible] اکتفا میکنند در معالجه مرضها بشیره جو و شیره بعضی از تخمها و سکنجبین و [illegible]
[illegible] اگر طبیعت بیمار نرم باشد که در آن صورت منع میکنند [illegible] و منع میکنند از غذا [illegible] تمام [illegible]
[illegible] برطرف شود غذا [illegible] آب غوره و مانند آن تا آنکه بهمین تدبیر در حفظ صحت میکوشند و [illegible]
[illegible] اعتبار زیاده [illegible] اگر حاجت بآن باشد ترک میکنند دواها را که مذکور شده است در کتابهای
طب از بسیاری از [illegible] مرضها و تدبیرها را که ذکر کرده اند دانایان طب در حفظ صحت و میترسند از دادن دواهای [illegible]
[illegible] دوا از آنکه بگذارند یا مانند عضوها از بدن در جائی که ضرورت است چنانکه علمای طب ذکر کرده اند در علاجات
بیمار که سرمایه طبیعت است [illegible] چنانکه بتفصیل بیان شد و دوری میکنند از آنکه رجوع کنند بسخنان [illegible]
از آنکه تجربه شده است و بصحت [illegible] ایشان در این اندیشه‌ها باطل و کردارهای زشت آن است که [illegible]
باقیست و مردم در این زمان محتاج شنیدن [illegible] جواب گوییم این سخن را که بنا شده بر این اندیشه‌های [illegible]
[illegible] دوری [illegible] و متابعت هوا و هوس و بدپرستی که کسی متابعت هوا و هوس کند و عجز و کاهلی [illegible] از



از سلامت دور میشود و بهلاکت میرافتد و دانایان گفته اند که عجز و کاهلی [illegible] ندامت بار آورد و [illegible]
رستگاری و نجات میکردد و بدپرستی که [illegible] از بزرگان و پیشوایان این علم است گفته است که عمر آدمی دراز و کوتاه است
و صناعت طب دراز است [illegible] هرچند که بطول کشد کوتاهی میکند از تحصیل تمام این فن [illegible] این مردم بیهوده
گو ممکن است که کسی تحصیل کند علم طب را در یک وقت و آنکه میترسند این طایفه از استعمال دوای گرم در مرض [illegible]
سببش آنست که علم ندارند بمنافع دوای گرم در مرض سرد و گمان آیشان آنست که خطر در دوای سرد کمتر است از دوای گرم [illegible]
نیست چنین که گمان کرده اند زیرا که دوای سرد هرگاه بیجا استعمال شود ضرر عظیم میکند مثل آنکه دوای گرم بیجا استعمال شود
آنکه [illegible] در میان ایشان باشد و آنکه استفراغ زیاده میکنند [illegible] باشد و یا آنکه رعایت [illegible]
قوت را ضرر و خطر در آن بیش از آن است که شرح توان کرد و بتحقیق که از پیش گذشت شرطها چند که واجب است رعایت آن [illegible]
در هر استفراغی و مرضهائی که استفراغ در آن مرضها مناسب است و در غیر آن امراض استفراغ وبال است بر طبیعت [illegible]
و نیز مذکور شد که حفظ قوت اصل و سرمایه است و معالجه فرع است و بمنزله نفع و سود است اگرچه در تجارت معلوم است اینکه
نگاه داشتن اصل و سرمایه بهتر است از تحصیل نفع و سود و باعث [illegible] و جرأت ایشان در استفراغ بیجا بی رعایت شروط [illegible]
از هر که موضع استفراغ است مطلع نبودن ایشان است بر سخنان و برهانها [illegible] چنین که ایشان را اطلاع حاصل شد [illegible]
همچنین بهم رسید از برای ایشان که این طریقه خطاست و هرگز چنین جرأت نمیکردند و چگونه روا باشد استفراغ در هر مرض و حال آنکه [illegible]
بسیاری از امراض کمی رطوبت و اخلاط است در بدن و یا [illegible] آنکه استفراغ در چنین امراض موجب هلاک [illegible]
و عجب از آنکه یک تدبیر هم حفظ صحت و هم ازاله مرض میکند و حال آنکه حفظ صحت میسر نمیشود مگر بوارد ساختن چیزی بر بدن که موافق و
شبیه مزاج بدن باشد و ازاله مرض میسر نمیشود مگر بوارد ساختن چیزی بر بدن که مخالف و ضد مزاج بدن باشد و چگونه تواند بود که یک
چیز هم موافق و شبیه چیزی باشد و هم مخالف و ضد آن چیز و آنکه منع میکنند از غذا در همه اقسام تپها در همه مردمان با آنکه تفاوت
عظیم در مزاج ایشان و قوت ایشان هست خطای است بسیار ظاهر و صواب آنست که حکما [illegible] ذکر کرده اند که در بعضی از اقسام تپها
سزاوار آنست که غذا داده شود بعد از نوبه و در بعضی دیگر در وقت نوبه و این کار آنست که قوت آنقدر ضعیف باشد که تاب مقاومت نوبه
نیاورد و هم آن باشد که تا آخر نوبه تحلیل رود و ساقط گردد و در بعضی از اقسام تپها سزاوار آن است که منع کنند از غذا و این در وقتی است
که قوت بیمار قوی باشد و زمان مرض کوتاه و بدپرستی که حکما پیشین در باب غذای بیمار دستوری گذاشته و قاعده مقرر داشته اند
و آن این است که هرگاه زمان مرض کوتاه باشد و ماده آن لطیف و قوت بیمار قوی لطیف و رقیق باید بود و هرگاه چنین باشد تدبیر الطف
باید کرد و الطف ترین تدبیرها آنست که منع کنند بیمار را از خوردن و آشامیدن بالکلیه و تدبیری که در لطافت بعد از این باشد آنست که بدهند به بیمار
گلاب و نبات بقوام آورده و مانند این و تدبیری که بعد از این باشد در لطافت آنست که بدهند شیره جو که تنک باشد و بقوام و تدبیر غلیظ‌تر از این
آنست که بدهند شیره جو غلیظ و غلیظ‌تر از این تدبیر آنست که بدهند شیره جو را با عسل آن و غلیظ‌تر از این تدبیر آنست که بدهند [illegible] مزورات بعضی سبزیها
به گوشت و غلیظ‌تر از این تدبیر آنست که بدهند جوجه مرغ خانگی و تیهو و دراج و غلیظ‌تر از این تدبیر آنست که بدهند مرغ خانگی جوان و غلیظ‌تر از این تدبیر آنکه
بدهند گوشت بره و بزغاله و غلیظ‌تر از این تدبیر آنست که بدهند گوشت [illegible] و مانند آن و غلیظ‌تر از این تدبیر آنست که بدهند گوشت [illegible] و
مانند آن و هرگاه حکما پیشین در باب غذای بیمار باریک بینی کرده باشند و نظر بزمان مرض و کوتاهی و درازی آن و قوت بیمار و کمزوری و قوت ماده [illegible]

اگر [illegible]

بی

غذا چند بین مرتبه قرار داده باشند تا تجدی که در میانه مرتبه بو غلط و سلب ذوق که نهنه باشند و هر کدام را از مرضی خاص قرار داده باشند پس چگونه
بد بگوید توان گفت که در هر قسم تا منع باید کرد از غذا چنانکه این جاهلان گفته اند و اما آن سخن که گفته اند که مزاجها در حال و در این زمانه تغییر
یافته است یا آن است که بعضی از مزاجها تغییر یافته است یا مقصودشان از این سخن آنست که همه مزاجها تغییر یافته است یا آن است که بعضی از
مزاجها تغییر یافته است اگر مقصودشان معنی اول است پس هر کسی که رد میکند و باطل میکند سخن ایشان را قسمت عقلا که حکما مزاج را کرده اند و
گفته اند که مزاج بسبب عقل یا معتدل است یا غیر معتدل و غیر معتدل یا مفرد است یا مرکب و مفرد یا گرم است یا سرد است یا تر است یا خشک است و مرکب
یا گرم و تر است و یا گرم و خشک است یا سرد و تر است و یا سرد و خشک است و این قسمتی است که کسی که عاقل است میداند که قسم دیگر را
این تقسیم تصور نیست و بنابر گفته ایشان که همه مزاجها تغییر یافته است پس هر کسی که خطا کرده اند هم در لفظ و هم در معنی اما خطا در لفظ از این
جهت است که گفته اند که استعمال نکنیم دواها را که اطبا گفته اند از برای آنکه مزاجها تغییر یافته است و ظاهر این سخن دلالت میکند بر اینکه
همه مزاجها تغییر یافته باشد تا آنکه جهلا تشنیع [illegible] که حکما بتجربه یافته اند باشد و اما خطا در معنی از این جهت است که این سخن که بعضی از مزاجها تغییر
یافته است یا آن است که مقصودشان آنست که بعضی از این نه قسم برطرف شده است و قسم دیگر غیر از آن نه قسم که اطبا ذکر کرده اند هم پیدا شده است
و از این مقصود باطل است بهمان وجه که از برای ابطال معنی اول مذکور شد و یا آن است که مقصودشان اینست که مزاج گرم غالب است بر مردم این
روزگار و مزاج بارد بسیار کم شده است اگر مقصودشان این معنی باشد بدرستیکه عند تغیر این معنی از برای آنچه میکنند که جهلا استعمال
دوای حار میکنند حتی در مرض بارد چنانکه اطبای پیشین گفته اند زیرا که بر تقدیری که مرض بارد و مزاج بارد کم شده باشد بالکلیه برطرف نشده است
تا جهلا استعمال دوای حار نباید کرد و یا آن است که مقصودشان اینست که همه مزاج همه مردمان گرم شده است در هر فصلی از فصلها و در هر شهری
از شهرها خواه سرد سیر و خواه گرم سیر و مرض سرد بالکلیه از میان مردمان برطرف شده است و معلوم است که این معنی باطل محض است و احتیاج
به بیان ندارد و نیز میگویم که هر گاه زمانه مزاج همه مردم را تغییر داده باشد پس ممکن است که زمانه مزاج دواها را خواه حیوانی و خواه معدنی و خواه نباتی نیز
داده باشد و مزاج همه را گرم کرده باشد پس چگونه جرأت میکنند در استعمال دواها در مرضها و الا چه میدانند که این دوا یا آن سرد است و گرم نشده است بر
زمانه و اما منع ایشان از دواهای مالیدنی و گذاشتنی بر عضو چنانکه اطبا در کتابهای خود مفصل ذکر کرده اند معنی است که جهلا خود سبب ندارد زیرا
که اطبای پیشین از برای هر یک از این دواها در کتابهای خود ذکر کرده اند وجهها و دلیلها گفته اند که از روی آن دلیلها هر عاقلی حکم میکند که استعمال آنها ضرور است و
به آنها نفع میشود و شنیده ام که بعضی از این جاهلان گفته اند از برای این منع و دلیل او این است دوای مالیدنی و گذاشتنی یا گرم است یا سرد اگر گرم باشد
جذب میکند بعضو فضله دیگر زیاده بر آنچه در عضو است از جهت حرارت عضو و تلف میشود و اگر سرد باشد مانع میشود از آنکه فضله که در عضو است تحلیل برود پس مرض عضو
بطول می انجامد و معلوم است که این دلیل باطل است زیرا که ممکن است که دوای مالیدنی یا گذاشتنی نه سرد باشد و نه گرم بلکه معتدل باشد و بسبب آنها [illegible]
کند ذکر کرده [illegible] و نیز میتواند بود که دوا گرم باشد ولیکن آنقدر گرم نباشد که فضله یا خلط را بعضو جذب کند زیرا که از برای جذب حرارت
زیاده [illegible] و بدرستیکه اطبای پیشین بتجربه یافته اند که بابونه را هر گاه بر عضو گذارند تحلیل میدهد فضول عضو را و جذب نمیکند فضله یا خلطی را بسوی عضو
و نیز میتواند بود که بدن از اخلاط و فضول پاک باشد در این صورت دوای گرم جذب نخواهد کرد خلط یا فضله را بعضو و همچنین میتواند بود که دوای سرد باشد و منع
نکند از تحلیل [illegible] و نیز میتواند بود که در وقت استعمال دوای سرد هنوز خلط در عضو قرار نگرفته باشد که دوای سرد منع کند از تحلیل
بلکه در آن وقت خلط در کار ریختن باشد و فایده دوای سرد در این صورت آن باشد که مانع ریختن خلط باین عضو شود و نیز میتواند بود که دوای سرد جمع کند [illegible]
[illegible] سبب تحلیل فضول [illegible] و نیز میگویم که عضو هر گاه گرم شود مزاج او بیرون میرود از اعتدال قوت او ضعیف میگردد و هر گاه قوت عضو ضعیف شود
عاجز میگردد از تحلیل فضول و چون دوای سرد [illegible] گرمی مزاج عضو کم میشود و معتدل میگردد و هر گاه مزاج عضو معتدل شد هر آینه قوت میگیرد

زیرا



و چون قوت گرمی تحلیل میدهد فضول عضو را پس چگونه توان گفت که دوای سرد البته مانع تحلیل میشود اگر کسی گوید که چرا حکم کرده
اند اطبا میان دوای سرد و دوای گرم در دردها [illegible] که کار سرد از بیرون بدن و حال آنکه معلوم است که هر گاه دوای سرد را
با گرم جا بیامیزند هر یک از آنها اثر دیگری را باطل میکند و بی فایده میگردد جواب گویم که فایده آمیختن آنست که از این امتزاج اعتدال بهم رسد با
که در این دوا که آمیخته شده است هم جهة حرارت و هم جهة برودت است پس بجهة حرارت تحلیل میدهد آنچه تحلیل آن ضرور است و بجهة برودت
که داده عضو را سخت و محکم میکند پس نمیگذارد که خلط تازه باین عضو بریزد و معلوم است که این فایده عمده است و بباید
دانست که اطبای پیشین قاعده از برای دوای مالیدنی و گذاشتنی قرار داده اند و آن اینست که در ابتدای ورم که شروع کرده
ماده بریختن بعضو و چندان ماده بعضو نریخته است که محتاج باشد بتحلیل بدوا دوای سرد باید گذاشت تا منع کند بحکم ساختن عضو
از ریختن ماده زیاد بعضو و در زمان زیادتی ورم که بیشتر ماده بعضو ریخته است و هنوز در کار ریختن است دوای سرد و گرم را باهم مخلوط
باید کرد تا اینکه دوای سرد نگذارد که دیگر ماده بریزد و دوای گرم آنچه را ریخته است تحلیل برد و در زمان انتها که دیگر ماده
نمانده است که بعضو بریزد بلکه تمام آنچه ریختنی بوده ریخته است دوای گرم باید گذاشت که ماده را تحلیل برد و اگر از برای احتیاط
قدری کم از دوای سرد اضافه دوای گرم شود قصوری ندارد که مبادا قدری از ماده مانده باشد که بعد از این بریزد و در
زمان انحطاط که خاطر جمع شده است از ریختن ماده تازه بلکه قدری از آنچه ریخته است تحلیل رفته است و ورم نشسته و [illegible]
کرده است بهم شدن دوای گرم خالص باید گذاشت که تحلیل برد ماده را که در عضو مانده است و باید دانست که اطبای پیشین که دوای
مالیدنی و گذاشتنی را وضع کرده اند و ضرور دانسته اند استعمال آنرا با این فایده که مذکور شد از برای گذاشتن و مالیدن دوا
ممکن است که از خوردنی و آشامیدنی حاصل نشود چنین [illegible] که دوای خوردنی و آشامیدنی تا برسد بعضوی که ورم دارد یا مرضی دیگر
تغیرات بسیار در او بهم رسد و قوت آن بسیار کم میشود زیرا که چون بمعده رسید از حرارت معده متغیر میشود و چون از معده بجگر
از حرارت جگر [illegible] متغیر میشود و چون از جگر برگها رفت از حرارت رگها نیز [illegible] متغیر میگردد پس ناچار بسبب این تغیرات
قوت و خاصیت آن کم میشود و از رگها که بعضو دردناک رسید چندان خاصیت و اثری که کار است از برای دفع مرض در این دوا نمانده
بخلاف دواهائی که بمالند یا بگذارند بر عضو زیرا که اثر و خاصیت و نفع آن دوا بی تغییری باین راه یافته
باشد و ضعیف شده باشد بعضو دردناک میرسد و این جاهلان که منع کرده اند از
استعمال دواهای مالیدنی و گذاشتنی بر اعضا چنین [illegible] از کمی تتبع و
نظر در کتب اطبا حاصل شده است ایشان را اطلاع بر قاعده ها
که وضع کرده اند اطبا و حکمای پیش و بدرستیکه
خدای تعالی است و بس یاری دهنده
بندگان در علم و عمل و طاعة
دارنده است از لغزشها

تمت [illegible] علم الوجود [illegible]
نعیم الابرار [illegible] سعی و اهتمام جناب حاجی [illegible]
و معارف [illegible] الادب [illegible]
[illegible]

آخوند ملا محمد [illegible] وحید [illegible]
[illegible] آداب [illegible] بعمل آید [illegible]
تصحیح [illegible]
[illegible]

۱۲۷۵
وذلک
در چسباندن [illegible] در شهر رجب المرجب [illegible]

هو الله

هو

دروا

الخلافه طهران

در کارخانهٔ خیر الحاج و

الحرمین المنهر فی هذه الصناعة

حاجی عبد المحمد باسمه

چی صورت

اتمام

یافت